Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Εικόνες Εξωφύλλου: Η Κοινωνία των Αποστόλων.
Τοιχογραφία, 16ος αι. Ιερά Μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου

Εισαγωγή στη Θεία Λειτουργία
Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια

Α΄ Λυκείου

Συγγραφή:
Σπυρούλα Πηγασίου
Πέτρος Πρωτοπαπάς

Εποπτεία:
Ανδρέας Ν. Παπαβασιλείου, Δρ Θ.
Ανδρέας Π. Φωτίου
Επιθεωρητές Θεολογικών Μαθημάτων

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Α' Έκδοση 1996
Β' Έκδοση 1998
Γ' Έκδοση 2000

Ανατύπωση: 2014
Εκτύπωση: Cassoulides Masterprinters

ISBN 9963-0-4249-X
THE DIVINE LITURGY
of Saint John Chrysostomos

Στο εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκε ανακυκλωμένο χαρτί σε ποσοστό τουλάχιστον 50%, προερχόμενο από διαχείριση απορριμμάτων χαρτιού. Το υπόλοιπο ποσοστό προέρχεται από υπεύθυνη διαχείριση δασών.

© Διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης
Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού

IC XC
NI KA

Επιμέλεια έκδοσης: **Σπυρούλα Πηγασίου**
Πέτρος Πρωτοπαπάς

Πληκτρολόγηση: **Κούλα Κυριάκου**

Ηλεκτρονική σελίδωση: **Μαρίνα Άστρα - Ιωάννου**
Λουκάς Παπαντωνίου

Διαχωρισμός χρωμάτων: **COSVA GRAPHICS LTD**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Βασικός στόχος της παιδείας μας είναι να βοηθήσει τους μαθητές να γίνουν ολοκληρωμένες προσωπικότητες. Σ' αυτό συμβάλλει τα μέγιστα και η λατρευτική αγωγή.

Γι' αυτό το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού φρόντισε να εκδοθεί για τους μαθητές μας από την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων η Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

Η συγγραφική ομάδα προσπάθησε να ανταποκριθεί στις προσδοκίες μας προσφέροντας ένα πολύ αξιόλογο βοήθημα.

Πρέπει να τονισθεί ιδιαιτέρως η σημασία των εικόνων και του φωτογραφικού υλικού που συμπληρώνουν το περιεχόμενο του εγχειριδίου και συμβάλλουν στη βαθύτερη κατανόηση των δρωμένων στη Θεία Λειτουργία.

Οποιεσδήποτε εισηγήσεις, παρατηρήσεις ή απόψεις των καθηγητών για βελτίωση του βιβλίου σε νέα έκδοση είναι ευπρόσδεκτες.

Επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες και τα συγχαρητήριά μου στην κ. Σπυρούλα Πηγασίου και τον κ. Πέτρο Πρωτοπαπά, Θεολόγους, που ανέλαβαν τη συγγραφή, καθώς και τους επιθεωρητές των Θεολογικών μαθημάτων κ. Ανδρέα Ν. Παπαβασιλείου και κ. Ανδρέα Π. Φωτίου, που είχαν την εποπτεία.

Ευχαριστώ επίσης και συγχαίρω την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων που ανέλαβε την έκδοση του βιβλίου.

Δρ Γεώργιος Χρ. Πουλλής
Διευθυντής Μέσης Εκπαίδευσης

Ευχαριστίες

Για την ευγενή παραχώρηση εικόνων και φωτογραφιών ευχαριστούμε θερμά:
Την Ιερά Μονή Κύκκου
Το Βυζαντινολόγο κ. Γιώργο Φιλοθέου
Τον Πρωτοπρεσβύτερο π. Χαράλαμπο Κούρρη
Τον Οικονόμο π. Μιχαήλ Ευθυμίου
Το Θεολόγο κ. Γιώργο Κάκκουρα

Ευχαριστούμε επίσης τον κ. Λουκά Παπαντωνίου και την κ. Μαρίνα Άστρα - Ιωάννου για την ηλεκτρονική σελίδωση, καθώς και τον κ. Ιωάννη Ζένιο και την κ. Παναγιώτα Αβάνη για τη γλωσσική επιμέλεια του βιβλίου.

Ευχαριστίες ακόμη οφείλουμε στην κ. Κούλα Κυριάκου για την αφιλοκερδή πληκτρολόγηση του κειμένου.

Τέλος, θερμά ευχαριστούμε τον Πανοσιολογιότατο Καθηγούμενο της Ιεράς Μονής Κύκκου κ. Νικηφόρο που με προθυμία ανέλαβε τα έξοδα του διαχωρισμού των χρωμάτων.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο άνθρωπος πλάστηκε για τα ωραία και τα μεγάλα. Πλάστηκε για να γίνει κληρονόμος της Βασιλείας του Θεού. Απαραίτητο εφόδιο για την πορεία του αυτή, μετά την πτώση, είναι το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Το μυστήριο που μας ενώνει με το Θεό και τους συνανθρώπους μας και μας κρατά ενωμένους με την ευρύτερη οικογένειά μας, την Εκκλησία.

Επειδή όμως πολλοί από τους πιστούς αγνοούν τη σημασία του μυστηρίου αυτού και την ωφέλεια που προσφέρει, δεν μπορούν να συμμετέχουν σ' αυτό συνειδητά. Έτσι η λειτουργική ευσέβεια έγινε εν πολλοίς ατομικιστική υπόθεση σε μια κοινωνία με έντονα τα χαρακτηριστικά του ατομισμού, της μοναξιάς και της απομόνωσης, που μας κρατούν μακριά από την Εκκλησία.

Αν κοντά σ' αυτά προστεθεί και το γεγονός πως το πρωτότυπο κείμενο της Θείας Λειτουργίας, που έθρεψε γενιές ολόκληρες, έπαψε να είναι γλωσσικά προσιτό και κατανοητό στους νέους μας, τότε μπορούμε να συνειδητοποιήσουμε γιατί αρκετοί νέοι δεν εκκλησιάζονται επαρκώς σήμερα.

Προκειμένου λοιπόν να αρθεί η τελευταία αυτή δυσκολία ανάμεσα στους μαθητές μας και για να έχουν τη δυνατότητα να βιώσουν τη ζωή της Εκκλησίας, επιτακτική προβάλλει η ανάγκη της χρήσης ενός λειτουργικού σχολικού εγχειριδίου με απλή μετάφραση και σύντομα σχόλια.

Και τούτο γιατί είναι γενικά παραδεκτό πως χωρίς το ανάλογο βοήθημα είναι αδύνατο να προσφερθεί πραγματική λατρευτική αγωγή και ιδιαίτερα να δημιουργηθεί η σωστή σχέση των νέων με τη Θεία Λειτουργία. Είναι γι' αυτό που η Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων προβαίνει στην παρούσα έκδοση της Θείας Λειτουργίας του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου για τους μαθητές της Α΄ Λυκείου.

Στην αρχή του βιβλίου υπάρχει μια σύντομη εισαγωγή, στην οποία τονίζεται ο σκοπός και η σημασία της Θείας Λειτουργίας ως μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. Γίνεται ακόμη αναφορά στους κληρικούς και τα άμφιά τους, στα ιερά σκεύη, καθώς και στην προετοιμασία της Θείας Λειτουργίας.

Στη συνέχεια παρατίθεται το πρωτότυπο κείμενο της Θείας Λειτουργίας του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου από το μικρό Ιερατικό, έκδοση Αποστολικής Διακονίας. (Παραλείπονται οι περισσότεροι μυστικοί διάλογοι διακόνου - ιερέα εντός του ιερού βήματος). Παρατίθεται επίσης απλή μετάφραση και παράλληλα σχολιάζονται τα βασικότερα σημεία της Θείας Λειτουργίας.

Το κείμενο της Θείας Λειτουργίας κρατήθηκε ενιαίο, χωρίς τη διάκριση σε Λειτουργία των κατηχουμένων και Λειτουργία των πιστών ή οποιαδήποτε άλλη διάκριση. Και τούτο γιατί και κατά τον Άγιο Νικόλαο τον Καβάσιλα "η όλη μυσταγωγία είναι ως ενιαίο σώμα που διατηρεί από την αρχή ως το τέλος την αρμονία και ακεραιότητά του".

Σπυρούλα Πηγασίου
Πέτρος Πρωτοπαπάς

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελ.

Πρόλογος 9
Εισαγωγικό σημείωμα 11
Πίνακας Περιεχομένων 13
Πίνακας Ερμηνευτικών Σχολίων 15
Πίνακας Εικόνων και Φωτογραφιών 17

Εισαγωγή στη Θεία Λειτουργία 23-60

Α. Η Θεολογία της Θείας Λειτουργίας 24
1. Η Θεία Λειτουργία «Σύνοδος ουρανού και γης» 24
2. Η σύσταση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας 26
3. Η διαχρονικότητα του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας 28
4. Η αναγκαιότητα του εκκλησιασμού 30
5. Οι Θείες Λειτουργίες που τελούνται σήμερα 33

Β. Κληρικοί - Ιερά άμφια 35
1. Οι κληρικοί 35
2. Τα ιερά άμφια 38

Γ. Ιερά Λειτουργικά σκεύη 46

Δ. Η προετοιμασία για την τέλεση του μυστηρίου 54
1. Προετοιμασία του λειτουργού 54
2. Όρθρος - Δοξολογία 54
3. Προσκομιδή ή Αγία Πρόθεση 55

Σελ.

Σχεδιάγραμμα της Θείας Λειτουργίας του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου 61

Πρακτικές οδηγίες για την καλύτερη συμμετοχή στη Θεία Λειτουργία 65

Η Θεία Λειτουργία
του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου
Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια 69-183

Έναρξη 70
Μεγάλη Συναπτή ή Ειρηνικά 72
Αντίφωνα 76
Μικρή Είσοδος 86
Τρισάγιος Ύμνος 90
Αναγνώσματα 94
Εκτενής Ικεσία 100
Δεήσεις για τους κατηχουμένους 104
Δεήσεις των πιστών 110
Μεγάλη Είσοδος 114
Πληρωτικά - Αιτήσεις 122
Ασπασμός - Σύμβολο Πίστεως 128
Αγία Αναφορά 134
Ετοιμασία για τη Θεία Κοινωνία 156
Θεία Κοινωνία 166
Ευχαριστία 172
Απόλυση 174

Βιβλιογραφία 185

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΙΩΝ

Σελ.

1. «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία» 70
2. «Ἀμήν» 71
3. Μεγάλη Συναπτή ἡ Ειρηνικά 72
4. «Κύριε ἐλέησον» 73
5. Αντίφωνα 76
6. Μικρή Συναπτή 78
7. «Ὁ Μονογενής Υἱός» 82
8. Μικρή Είσοδος 86
9. Ευχή Μικρής Εισόδου 87
10. Τρισάγιος Ύμνος 90
11. Τα Αναγνώσματα 94
12. «Ἀλληλούϊα» 96
13. «Εἰρήνη πᾶσι» 98
14. Το κήρυγμα του Θείου Λόγου 100
15. Εκτενής Ικεσία 101
16. Δεήσεις για τους κατηχουμένους 104
17. Μεγάλη Είσοδος 114
18. Χερουβικός Ύμνος 115
19. Ευχή του Χερουβικού Ύμνου 115
20. «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους» 128
21. «Τάς θύρας, τάς θύρας» 130
22. Το Σύμβολο της Πίστεως 130
23. Αγία Αναφορά 134
24. «Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετά φόβου» 135
25. Επινίκιος Ύμνος 138
26. «Λάβετε φάγετε... πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες» 142
27. Ανάμνηση 144
28. «Τά σά ἐκ τῶν σῶν...» 145
29. Επίκληση Αγίου Πνεύματος - Καθαγιασμός 146
30. Μνημόνευση ονομάτων - Δίπτυχα 150

Σελ.

31. «Καί ἔσται τά ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ» 154
32. «Πάτερ ἡμῶν» 162
33. Κεφαλοκλισία 163
34. Ευχή της κεφαλοκλισίας 164
35. «Πρόσχωμεν» 166
36. «Τά Ἅγια τοῖς ἁγίοις» 166
37. «Μετά φόβου Θεοῦ...» 170
38. «Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν. Πάντοτε· νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων» 172
39. «Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν» 174
40. Οπισθάμβωνος ευχή 176
41. «Εὐλογία Κυρίου καί ἔλεος...» 178
42. Αντίδωρο 182

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Σελ.

7 Επίτιτλον Θείας Λειτουργίας Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Κώδικας 1436. Ιερά Μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος.

22 Βημόθυρα, Άγιο Όρος.

23 Θυσία. Τοιχογραφία στην Αγία Πρόθεση, 13ος αι. Εκκλησία Αγίου Νικολάου Στέγης, Κακοπετριά.

25 Σκηνή από τον Ακάθιστο Ύμνο, 16ος αι. Καθολικό Ιεράς Μονής Αγίου Νεοφύτου, Πάφος.

27 Μυστικός Δείπνος, 1312 μ.Χ. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος.

29 Η εις Άδου Κάθοδος, 16ος αι. Ιερός ναός Βαγγελίστριας, Μπεράτιο, Αλβανία.

32 Εκκλησάκι Αγίου Δημητριανού, 13ος αι. Δάλι.

34 Ο Χριστός ως Μέγας Αρχιερέας, με το Χρυσόστομο και το Βασίλειο. Λεπτομέρεια από το μεσαίο φύλλο τριπτύχου, 17ος αι. Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης, Σινά.

35 Χειροτονία. Φωτογραφία από χειροτονία διακόνου στην Καλκούτα Ινδιών. Περιοδικό "Φως εθνών", τεύχος 62.

36 Φωτογραφία από Αρχιερατική Λειτουργία. Ιερός ναός Αγίου Νικολάου, Έγκωμη.

40 Ζώνη. Ιερά Μονή Κύκκου.

45 Οράριο - Επιτραχήλιο - Ωμοφόριο. Ιερά Μονή Κύκκου.

47 Ευαγγέλιο - Αρτοφόριο - Άγιο Ποτήριο - Άγιος Δίσκος. Ιερά Μονή Κύκκου.

49 Αστερίσκος - Λόγχη - Λαβίδα - Ζέον - Μούσα. Ιερά Μονή Κύκκου.

51 Αντιμήνσιο - Αέρας. Ιερά Μονή Κύκκου.

Σελ.
52 Κατσίο, 18ος αι. Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος.
53 Θυμιατός - Σταυρός - Εξαπτέρυγα. Ιερά Μονή Κύκκου.
56 Άκρα Ταπείνωση. Τοιχογραφία στην Αγία Πρόθεση. Ιερός ναός Τιμίου Σταυρού, Πεδουλάς.
61 Επίτιτλον Θείας Λειτουργίας Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Κώδικας 1436. Ιερά Μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος.
62 "Ειρήνη υμίν". Λεπτομέρεια από τοιχογραφία, 1312 μ.Χ., Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος.
63 Μυστικός Δείπνος. Κώδικας 61. Ιερά Μονή Παντοκράτορος, Άγιο Όρος.
64 Η ερμηνεία του νοήματος του Νιπτήρος, 1312 μ.Χ., Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος.
68 Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Κώδικας 1424. Ιερά Μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος.
69 Μετάδοση και Μετάληψη, 1665 μ.Χ. Ιερά Μονή Υπεραγίας Θεοτόκου Κασσωπίτρας, Κέρκυρα.
70 Έναρξη. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία. Ιερός ναός Αγίου Θωμά, Αθήνα.
71 Φιλοξενία του Αβραάμ, του A. Roubliov, 1411 μ.Χ. Πινακοθήκη Tretiakov, Μόσχα.
78 Πλατυτέρα, 1514 μ.Χ. Εκκλησία Θεοτόκου ή Αρχαγγέλου, Γαλάτα.
79 Ιησούς Χριστός, 1546 μ.Χ. Ιερά Μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος.
82 Γέννηση του Χριστού, 1192 μ.Χ. Εκκλησία Παναγίας του Άρακα, Λαγουδερά.
83 Η Σταύρωση. Λεπτομέρεια από επιστήλιο εικονοστασίου, 15ος αι. Καθολικό της Μονής Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης.

Σελ.
88 Μικρή Είσοδος. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία. Ιερός ναός Αγίου Θωμά, Αθήνα.
89 Ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος, 18ος αι. Καθεδρικός ναός Αλεξανδρουπόλεως.
92 Παντοκράτορας, 1192 μ.Χ. Εκκλησία Παναγίας του Άρακα, Λαγουδερά.
93 Δέηση, 15ος αι. Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης, Σινά.
98 Ευαγγελιστής Μάρκος. Μικρογραφία από το Περγαμηνό Τετραυάγγελο, 12ος αι., Επτακώμη.
99 Εμφάνιση του Ιησού στους μαθητές Του, 1059 μ.Χ. Κώδικας 587. Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, Άγιο Όρος.
106 Ομάδα Κατηχουμένων. Μαδαγασκάρη. Φωτογραφία. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 71.
107 Σταυρόσχημο Βαπτιστήριο. Ιερός ναός Αγίου Ανδρέα, Κανάνγκα. Φωτογραφία. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 19.
116 Μ. Βασίλειος. Λεπτομέρεια από τοιχογραφία Παλαιού Καθολικού, 16ος αι. Μεγάλο Μετέωρο.
117 Γονατιστός Άγγελος, 13ος αι. Λεπτομέρεια από τον Τρούλλο της Εκκλησίας Αγίου Ιεροθέου, Μέγαρα.
120 Μεγάλη Είσοδος. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία εις Άκρα, Καμερούν. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 56.
121 Η Λειτουργία των Αγγέλων. Ιερά Μονή Φιλανθρωπινών, Ιωάννινα.
126 Προσφορά Άρτων. Κώδικας 602. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος.
127 Ο Βασιλεύς της δόξης μέσα στο Ποτήριο, 1703 μ.Χ. Λεπτομέρεια από ποτηροκάλυμμα. Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου, Πάτμος.

Σελ.
128 Ασπασμός Πέτρου και Παύλου, 15ος αι. Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου, Πάτμος.
129 Φιλοξενία του Αβραάμ, 15ος αι. Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών.
132 Ανάληψη. Τοιχογραφία 14ου αι. Εκκλησία Αγίου Νικολάου Στέγης, Κακοπετριά.
133 Πεντηκοστή, 1547 μ.Χ. Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, Άγιο Όρος.
134 Αγία Τράπεζα. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία. Ιερός ναός Αγίου Θωμά, Αθήνα.
135 Θεία Λειτουργία, 16ος αι. Λεπτομέρεια από τοιχογραφία του καθολικού της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος.
138 Ο Παντοκράτορας, 1527 μ.Χ. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά, Μετέωρα.
139 Βαϊοφόρος, 1547 μ.Χ. Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, Άγιο Όρος.
140 Θυσία. Λεπτομέρεια από τοιχογραφία στην Αγία Πρόθεση (Δισκάριο) 13ος αι. Εκκλησία Αγίου Νικολάου Στέγης, Κακοπετριά.
141 Θυσία. Λεπτομέρεια από τοιχογραφία στην Αγία Πρόθεση (Ποτήριο) 13ος αι. Εκκλησία Αγίου Νικολάου Στέγης, Κακοπετριά.
142 Μετάδοση, 1502 μ.Χ. Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα.
143 Μετάληψη, 1502 μ.Χ. Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα.
148 Μέγας Αθανάσιος. Τοιχογραφία, 1514 μ.Χ. Εκκλησία Αγίας Παρασκευής, Γαλάτα.
149 Πλατυτέρα, 1502 μ.Χ. Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα.
154 Ο Ζωοδότης, 14ος αι. Ιερά Μονή Εσφιγμένου, Άγιο Όρος.

Σελ.
155 Εκκλησίασμα. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία, Ιερός ναός Αγίου Ανδρέα, Κανάνγκα, Ζαΐρ. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 68.
156 Αγία Τράπεζα (Θυσιαστήριο) σε ναό αχυροκαλύβη σε περιοχή του Κολουέζι, Ζαΐρ. Φωτογραφία. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 57.
157 Ετοιμασία θρόνου (Υπερουράνιο Θυσιαστήριο), 13ος αι. Ιερός ναός Αγίου Θεμωνιανού, Λύση.
160 Μετάδοση σε χρυσοκέντητο επιμάνικο. Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας, Άγιο Όρος.
161 Μετάληψη σε χρυσοκέντητο επιμάνικο. Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας, Άγιο Όρος.
170 Μετάδοση και Μετάληψη, 1665 μ.Χ. Ιερά Μονή Υπεραγίας Θεοτόκου Κασσωπίτρας, Κέρκυρα.
171 Θεία Κοινωνία. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία. Ιερός ναός Αγίου Νικολάου, Σεούλ, Κορέα. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 8.
176 Άγιος Σπυρίδων. Τοιχογραφία, 1474 μ.Χ. Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Πεδουλάς.
177 Ο Κύριος ευλογεί τον Ευαγγελιστή Ιωάννη. Λεπτομέρεια από Τρίπτυχο Κρητικής Τέχνης, 16ος αι. Συλλογή Μ. Κ. Tenisheva.
182 Ιερέας ευλογεί το λαό. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 56.
183 Ο Ιερέας διανέμει το αντίδωρο. Φωτογραφία από Θεία Λειτουργία. Ιερός ναός Αγίου Γεωργίου, Κολουέζι, Ζαΐρ. Περιοδικό "Φως Εθνών", τεύχος 5.
184 Άγιοι Πάντες, 17ος αι. Ιερά Μονή Σιμωνόπετρας, Άγιο Όρος.

Τα σκίτσα των σελίδων 39, 41, 43, 58, 59 και 97 φιλοτέχνησε ο Κώστας Καυκαρίδης.

"Τῆς εὐσπλαγχνίας τήν πύλην ἄνοιξον ἡμῖν...".
(Από την υμνογραφία της Εκκλησίας μας)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Α. Η Θεολογία της Θείας Λειτουργίας
Β. Κληρικοί - Ιερά άμφια
Γ. Ιερά Λειτουργικά σκεύη
Δ. Η προετοιμασία για την τέλεση του μυστηρίου

Α. Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

1. Η Θεία Λειτουργία «Σύνοδος οὐρανοῦ καί γῆς»

Η Θεία Λειτουργία είναι η σπουδαιότερη εκκλησιαστική λατρευτική πράξη, γιατί είναι το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Στη Θεία Λειτουργία ζούμε το μυστήριο της Θείας Οικονομίας. Ζούμε δηλαδή ολόκληρο το σωτηριώδες έργο που ο Θεός έκανε και κάνει για μας για να μας επαναφέρει στη Βασιλεία Του, με αποκορύφωμα το Σταυρό και την Ανάσταση του Κυρίου. Εμείς τον ευχαριστούμε.

Η Θεία Λειτουργία είναι έργο του Θεού - μας προσφέρει τη ζωή Του - αλλά και έργο του λαού του Θεού, γιατί προσφέροντας τα δώρα μας -άρτο και οίνοζυμωμένα με πόνο και μόχθο, του προσφέρουμε τη ζωή μας.

Στη Θεία Λειτουργία έχουμε τον Κύριο και σωματικά παρόντα. Και μαζί με τον Κύριο αχώριστα ενωμένα τα άλλα δυο πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα.

Κοντά στο Χριστό βρίσκεται η Υπεραγία Θεοτόκος, οι Άγγελοι, ο χορός των Αγίων, «οἱ ἐν πίστει κοιμηθέντες» και μαζί με όλους αυτούς εμείς που μετέχουμε συνειδητά στη Θεία Λειτουργία.

Όλη η κτίση συγκεντρώνεται γύρω από το θρόνο, το θυσιαστήριο του Θεού και ευχαριστεί το Θεό.

Η Θεία Λειτουργία, λοιπόν, δεν είναι μια απλή συγκέντρωση του λαού στο ναό, αλλά είναι «μια σύνοδος του ουρανού και της γης. Είναι η επί το αυτό σύναξη του σύμπαντος κόσμου και η πορεία του προς τη Βασιλεία του Θεού».

Θεία Λειτουργία: "Σύνοδος οὐρανοῦ καί γῆς".

Αποκορύφωμα της Θείας Λειτουργίας είναι το γεγονός πως η αγάπη του Θεού μάς επιτρέπει να μετέχουμε στο ευχαριστιακό Δείπνο (Θεία Ευχαριστία), το οποίο μας χαρίζει την ένωσή μας με το Χριστό και τους συνανθρώπους μας και μας βοηθά να μετέχουμε από τώρα στα αγαθά της αιώνιας ζωής.

2. Η σύσταση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας

Το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, το μυστήριο της Ζωής, συστάθηκε από τον ίδιο τον Κύριό μας το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης. Ο Χριστός τόνιζε κατ' επανάληψη ότι ο ίδιος είναι ο «Ἄρτος τῆς Ζωῆς» και ότι κατέβηκε από τον ουρανό για να προσφερθεί «ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς», δηλαδή για να ζήσει ο κόσμος (Ιωάν. 6,48-51). Λίγο πριν από τη σταυρική Του θυσία, στο τελευταίο δείπνο με τους μαθητές Του, πήρε τον Άρτο και τον Οίνο και αφού τα ευλόγησε τα πρόσφερε στους μαθητές Του λέγοντάς τους: «Λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστι τό σῶμά μου... πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τό αἷμά μου...» (Ματθ. 26, 27-28). Έτσι το βράδυ του Μυστικού Δείπνου θυσίασε μυστηριακά τον εαυτό Του πριν από τη θυσία Του στο Σταυρό. Πρόσφερε τον Άρτο και τον Οίνο και ευλογώντας τα, τα μετέβαλε σε Σώμα και Αίμα Του. Κάλεσε τους μαθητές Του να συμμετάσχουν στο Πασχαλινό αυτό Δείπνο, ενώ ταυτόχρονα τους έδωσε και την εντολή να το επαναλαμβάνουν: «τοῦτο ποιεῖτε είς τήν ἐμήν ἀνάμνησιν» (Λουκ. 22, 19).

Έτσι η πρώτη Λειτουργία πάνω στη γη τελέστηκε από το Χριστό στο υπερώο της Ιερουσαλήμ. Αλλά και κάθε Θεία Λειτουργία που τελείται, πραγματικό λειτουργό έχει τον ίδιο το Χριστό, ο οποίος προσφέρει και προσφέρεται, θυσιάζει και θυσιάζεται.

Η ανάμνηση του Χριστού, η λειτουργική αυτή μνήμη, δεν είναι μια απλή σκέψη, μια θύμηση του νου. Είναι πράξη και πρόσκληση για μετοχή και βίωση του σωτηριώδους έργου Του, ιδιαίτερα της Σταυρικής θυσίας και Ανάστασης. Είναι η τέλεση του ίδιου μυστηρίου που έγινε το βράδυ του Μυστικού Δείπνου, του Πασχαλινού Δείπνου της Εκκλησίας, που προσφέρεται για να ενω-

θούμε μαζί Του και να έχουμε άφεση αμαρτιών και αιώνια ζωή: «ὁ τρώγων μου τήν σάρκα καί πίνων μου τό αἷμα ἒχει ζωήν αἰώνιον, καί ἐγώ ἀναστήσω αὐτόν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ... ὁ τρώγων μου τήν σάρκα καί πίνων μου τό αἷμα ἐν ἐμοί μένει, κἀγώ ἐν αὐτῷ» (Ιωάν. 6, 54-56).

Μυστικός Δείπνος: Η πρώτη Θεία Λειτουργία.

3. Η διαχρονικότητα του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας

Η Θεία Λειτουργία είναι το μυστήριο της ζωής του Χριστού. Είναι η διαρκής παρουσία Του ανάμεσά μας. Στη Θεία Λειτουργία έχουμε τη μυστηριακή επέκταση όλων των γεγονότων, τα οποία ο Χριστός εργάσθηκε για τη σωτηρία μας.

Ζούμε όλη την επίγεια ζωή του Χριστού. Τον βλέπουμε να γεννιέται, να βαπτίζεται, να διδάσκει τους πιστούς, να θαυματουργεί, να σταυρώνεται και να ανασταίνεται.

Σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο, με τα μάτια της πίστεως βλέπουμε τα μη βλεπόμενα και αόρατα. Έτσι ο τόπος όπου τελείται η Θεία Λειτουργία, δηλαδή ο ναός, είναι το σπήλαιο της Βηθλεέμ. Είναι όμως ταυτόχρονα και το υπερώο, όπου συγκεντρώθηκαν ο Χριστός και οι μαθητές Του για το τελευταίο τους δείπνο. «Πιστέψατε», μας λέει ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, «ότι και τώρα η Θεία Λειτουργία είναι εκείνο το ίδιο Δείπνο στο οποίο είχε παρακαθήσει ο Χριστός. Σε τίποτε δε διαφέρει η Θεία Λειτουργία από το Μυστικό Δείπνο».

Στη συνέχεια της Θείας Λειτουργίας, το άγιο θυσιαστήριο γίνεται ο φρικτός Γολγοθάς, όπου θυσιάστηκε ο Χριστός. Γιατί η ίδια αυτή θυσία του Χριστού επαναλαμβάνεται στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, στο οποίο προσφέρεται και θυσιάζεται πάντοτε ο ίδιος ο Χριστός. Ύστερα από τη Σταυρική θυσία, ιερουργείται η λαμπροφόρος Ανάσταση και μεταφερόμαστε στη χαρμόσυνη ατμόσφαιρα του Πάσχα, αφού το μυστήριο που τελείται στη Θεία Λειτουργία σε τίποτε δεν υστερεί από το μυστήριο του Πάσχα.

Η Θεία Λειτουργία, λοιπόν, είναι το αδιάκοπο Πάσχα της Εκκλησίας, είναι η αρχή του «καινοῦ αἰῶνος», που εισβάλλει στον παλαιό και τον ανακαινίζει. Γιατί με τη συμμετοχή μας στη Θεία Κοινωνία μετέχουμε από τώρα στον «καινό αιώνα», στη Βασιλεία του Θεού.

Στη Θεία Λειτουργία ζούμε την Ανάσταση, το αδιάκοπο Πάσχα.

4. Η αναγκαιότητα του εκκλησιασμού

Η ζωή του ανθρώπου είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη λατρεία του Θεού. Ο άνθρωπος από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας του στράφηκε προς το δημιουργό του, το Θεό, συνομίλησε μαζί Του και έζησε μέσα στην κοινωνία της αγάπης Του. Ήταν μια κίνηση φυσική, αφού η ζωή της ψυχής είναι η λατρεία του Θεού.

Η σχέση όμως αυτή διαταράχθηκε λόγω της αμαρτίας του ανθρώπου. Το έργο της αποκατάστασης αυτής της σχέσης ανέλαβε με τον ερχομό του Χριστού, η Εκκλησία. Γι' αυτό και η λατρεία αποτελεί το κέντρο, «την πεμπτουσία» της ζωής της Εκκλησίας, που είναι ο κατ' εξοχήν χώρος επικοινωνίας του μεταπτωτικού ανθρώπου με το Θεό.

Η λατρεία, βέβαια, ως έκφραση της αγάπης και αφοσίωσής μας προς τον Τριαδικό Θεό, είναι αποτέλεσμα της ευχαριστίας και ευγνωμοσύνης μας απέναντί Του για όσα Αυτός έκανε και κάνει για μας. Γι' αυτό και μόνο οι αγνώμονες δεν αισθάνονται την ανάγκη να λατρεύσουν το Θεό.

Όταν όμως κάνουμε λόγο για λατρεία, επειδή αναφερόμαστε κυρίως στις λατρευτικές ευκαιρίες που τελούνται στο ναό, στην εκκλησία, γίνεται φανερή και η σημασία του εκκλησιασμού, που δε μπορεί να αποτελεί καθήκον, αλλά ανάγκη της ψυχής του κάθε πιστού.

Αυτό γίνεται ακόμη πιο κατανοητό όταν αναφερόμαστε στη Θεία Λειτουργία, αφού αυτή μας εισάγει στην ίδια τη Βασιλεία του Θεού, το νέο κόσμο που μεταμορφώνει τον άνθρωπο και τη ζωή του.

Πολλά και μεγάλα είναι πράγματι αυτά που μας προσφέρονται και ζούμε στη Θεία Λειτουργία: **Η ειρήνη** που προσφέρει η παρουσία του Χριστού. **Ο αγιασμός**

που προσφέρει η χάρις του Αγίου Πνεύματος σε όλους τους πιστούς που παρευρίσκονται στο ναό. **Η δυνατότητα θέωσης** που προσφέρει η συμμετοχή στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, καθώς και **η ένωσή μας** με το Χριστό, αλλά και μεταξύ μας, αφού στην Εκκλησία ζούμε την ευρύτερη οικογένειά μας.

Τα αγαθά αυτά μπορούμε να τα ζήσουμε μόνο με τη συνειδητή συμμετοχή μας στη Θεία Λειτουργία. Συμμετοχή που εξυπακούει αποδέσμευση, απεξάρτηση από τα γήϊνα, αφού ο άνθρωπος που λατρεύει συνειδητά το Θεό ζει με το Θεό, κινείται για το Θεό, σκέφτεται το Θεό. Μια απεξάρτηση απαραίτητη, αφού όπως τονίζει και ο ιερός Χρυσόστομος, «η ψυχή που δεν έμαθε να καταφρονεί τα μικρά και τα βιοτικά δε θα μπορέσει να θαυμάσει τα ουράνια».

Μια τέτοια όμως στάση ζωής απαιτεί τουλάχιστο στην αρχή κόπο και βία στον εαυτό μας.

Γι΄ αυτό, αν κάποτε δεν αισθανόμαστε την ανάγκη να εκκλησιαστούμε γιατί είμαστε κουρασμένοι ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο, τότε πρέπει να εξετάσουμε τα πράγματα βαθύτερα, να βρούμε την πρώτη, την αληθινή αιτία.

Και ίσως τότε, με τη χάρη του Θεού, διαπιστώσουμε πως η κούραση δεν είναι τόσο σωματική όσο πνευματική. Γιατί εκείνο που ιδιαίτερα κουράζει το σημερινό άνθρωπο είναι μάλλον το άγχος, η μοναξιά, τα προβλήματα της καθημερινής ζωής και κυρίως το κενό που δημιουργεί η απουσία του Θεού από τη ζωή μας, παρά η σωματική κούραση.

Στην περίπτωση αυτή είναι βέβαιο πως την ανάπαυση δεν τη βρίσκουμε στον ύπνο και στην πολυθρόνα, αλλά στην Εκκλησία και ιδιαίτερα μέσα στην ατμόσφαιρα της Θείας Λειτουργίας.

Μια ατμόσφαιρα και ένα κλίμα που ουσιαστικά δε διαφέρει από το κλίμα και το πνεύμα της Βασιλείας του Θεού.

"Έν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τόν Θεόν".

5. Οι Θείες Λειτουργίες που τελούνται σήμερα

Η Εκκλησία ως ζωντανός οργανισμός εξελίσσεται διά μέσου των αιώνων, χωρίς να χάνει όμως την ουσία και το σκοπό της παρουσίας της στον κόσμο. Μέσα στο ίδιο αυτό πλαίσιο έγινε και η διαμόρφωση και εξέλιξη της Θείας Λειτουργίας. Στα πρώτα χρόνια ήταν απλή και σύντομη. Με την πάροδο όμως του χρόνου έγινε λαμπρή και μεγαλόπρεπη, αλλά το μυστήριο εξακολουθεί να είναι το ίδιο. Η Θεία Ευχαριστία δεν άλλαξε. Εκείνο που άλλαξε, είναι η εξωτερική μορφή. Αυξήθηκαν οι ευχές και διαφοροποιήθηκε κάπως η τάξη της λατρείας, ανάλογα με τις περιοχές. Έτσι διαμορφώθηκαν και καθιερώθηκαν διάφοροι λειτουργικοί τύποι.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία σήμερα τελούνται οι πιο κάτω Θείες Λειτουργίες:

α) **Του Αγίου Ιακώβου του Αδελφοθέου**. Είναι η αρχαιότερη Λειτουργία. Οι ιερείς μπορούν να την τελέσουν στις 23 Οκτωβρίου, ημέρα της γιορτής του Αγίου και την Κυριακή μετά τα Χριστούγεννα.

β) **Του Μεγάλου Βασιλείου**, που τελείται δέκα φορές το χρόνο. Συγκεκριμένα, τις πέντε πρώτες Κυριακές της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, τη Μεγάλη Πέμπτη, το Μεγάλο Σάββατο, την παραμονή των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων, καθώς και την 1η Ιανουαρίου, ημέρα της γιορτής του Μεγάλου Βασιλείου.

γ) **Του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου**, που τελείται όλες τις άλλες Κυριακές και καθημερινές.

δ) **Των προηγιασμένων Δώρων**. Στη Λειτουργία αυτή δε γίνεται τέλεση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας, αλλά μόνο μετάδοση των Τιμίων Δώρων. Προσφέρονται προηγιασμένα Δώρα, δηλαδή αγιασμένος άρτος και οίνος, που έχουν καθαγιαστεί κατά τη Λει-

τουργία της προηγούμενης Κυριακής. Τελείται κάθε Τετάρτη και Παρασκευή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής και την Πέμπτη της Ε΄ Εβδομάδος των Νηστειών (του Μεγάλου Κανόνος). Επίσης τη Μ. Δευτέρα, τη Μ. Τρίτη, τη Μ. Τετάρτη καθώς και σε διάφορες γιορτές, όταν συμπέσουν από Δευτέρα μέχρι Παρασκευή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Ο Μέγας Βασίλειος και ο Ιερός Χρυσόστομος προσφέρουν τις Λειτουργίες τους στο Μέγα Αρχιερέα.

B. ΚΛΗΡΙΚΟΙ - ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ

1. Οι κληρικοί

Οι κληρικοί είναι τα πρόσωπα τα οποία διάλεξε η Εκκλησία για να την υπηρετούν και έχουν το ειδικό χάρισμα της ιεροσύνης. Το χάρισμα αυτό μεταδίδεται με την τέλεση του μυστηρίου της ιεροσύνης, το οποίο τελείται από τον επίσκοπο, κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Χαρακτηριστικό του μυστηρίου αυτού είναι η «επίθεση» των χειρών του επισκόπου στο χειροτονούμενο και η ανάγνωση ειδικών ευχών.

Δια της "επιθέσεως" των χειρών του επισκόπου στο χειροτονούμενο, μεταδίδεται η χάρη της ιεροσύνης.

Ιεροσύνη υπήρχε και στην Π.Δ., κυρίως όμως καθιερώθηκε ως μυστήριο από το Μέγα Αρχιερέα Ιησού Χριστό, ο οποίος εξέλεξε τους Αποστόλους και τους έδωσε την εξουσία να τελούν τα μυστήρια και να κηρύττουν το λόγο του Θεού. Αυτό έγινε με την επιφοίτηση

του Αγίου Πνεύματος κατά την ημέρα της Πεντηκοστής. Στη συνέχεια οι Απόστολοι παρέδωσαν το μυστήριο αυτό στους διαδόχους τους επισκόπους με τη χειροτονία και αυτοί με τη σειρά τους στους δικούς τους διαδόχους. Έτσι με το μυστήριο της ιεροσύνης εξασφαλίζεται η αδιάκοπη Αποστολική διαδοχή.

Οι βαθμοί της ιεροσύνης είναι τρεις: Του **διακόνου,** του **πρεσβυτέρου** και του **επισκόπου**. Οι διάκονοι και οι πρεσβύτεροι μπορεί να είναι έγγαμοι ή άγαμοι. Αν κανείς επιλέξει τον έγγαμο βίο, τότε ο γάμος προηγείται της χειροτονίας. Οι επίσκοποι είναι άγαμοι. Στους πρώτους αιώνες, ως επίσκοποι εχειροτονούντο και έγγαμοι κληρικοί, όπως ακριβώς συνέβαινε με τους διακόνους και τους πρεσβυτέρους. Αργότερα η Εκκλησία καθιέρωσε την αγαμία των επισκόπων, συνεχίζει όμως να χειροτονεί ως επισκόπους και έγγαμους κληρικούς, των οποίων η σύζυγος έχει πεθάνει ή οικειοθελώς και εκ συμφώνου έχει αποσυρθεί σε μοναστήρι και είναι απαλλαγμένοι από άλλες οικογενειακές υποχρεώσεις.

Αρχιερατική Λειτουργία: Αρχιερέας - Πρεσβύτεροι - Διάκονος.

Ο διάκονος: Ο πρώτος βαθμός της ιεροσύνης είναι του διακόνου. Χειροτονείται από τον επίσκοπο και το έργο του είναι να διακονεί (να υπηρετεί) τον επίσκοπο ή τον ιερέα στην τέλεση των μυστηρίων και των ιερών ακολουθιών. Επίσης βοηθά στο κατηχητικό και ποιμαντικό έργο της ενορίας. Στα πρώτα χριστιανικά χρόνια ο διάκονος ήταν υπεύθυνος για τα κοινά δείπνα των Χριστιανών. Όταν όμως αργότερα τα κοινά δείπνα καταργήθηκαν λόγω της αύξησης των Χριστιανών, οι διάκονοι ανέλαβαν τις ευθύνες που αναφέραμε πιο πάνω.

Αρχικά υπήρχαν και διακόνισσες, δηλαδή γυναίκες που είχαν τον πρώτο βαθμό της ιεροσύνης. Έντονη ήταν η παρουσία των διακονισσών μέχρι και τη βυζαντινή εποχή. Διακρίθηκαν κυρίως στο κοινωνικό έργο της Εκκλησίας.

Ο πρεσβύτερος ή ιερεύς: Ο δεύτερος βαθμός της ιεροσύνης είναι του πρεσβυτέρου. Χειροτονείται από τον επίσκοπο, ο οποίος του αναθέτει συνήθως μια ενορία. Είναι ο πνευματικός πατέρας στην ενορία του, εκπροσωπώντας τον επίσκοπο. Έργο του είναι να οδηγήσει τα πνευματικά του παιδιά στη Βασιλεία του Θεού. Τα καθήκοντά του είναι λατρευτικά, διδακτικά και διοικητικά. Τελεί όλα τα μυστήρια της Εκκλησίας εκτός της ιεροσύνης.

Ο επίσκοπος ή αρχιερέας: Ο τρίτος βαθμός της ιεροσύνης είναι του επισκόπου. Χειροτονείται από τρεις τουλάχιστον επισκόπους. Έχει λατρευτικά, διδακτικά και διοικητικά καθήκοντα. Είναι ο ποιμενάρχης μιας ευρύτερης Εκκλησιαστικής περιφέρειας που αποτελείται από πολλές ενορίες. Μπορεί να τελεί όλα τα μυστήρια. Αυτός μόνο έχει το δικαίωμα να χειροτονεί τους κληρικούς της περιφέρειάς του.

2. Τα ιερά άμφια

Ο κληρικός κατά τη διάρκεια μιας τελετής φορεί την καθορισμένη για το βαθμό του στολή, **τα ιερά άμφια**. Το κάθε άμφιο συμβολίζει κάτι που έχει σχέση με την όλη ζωή της Εκκλησίας μας.

α. Τα άμφια του Διακόνου

Στιχάριο: Εσωτερικό άμφιο που είναι κοινό για τους κληρικούς και των τριών βαθμών. Είναι ποδήρης χιτώνας, φωτεινόχρωμος. Συμβολίζει τα αστραφτερά ενδύματα των αγγέλων και θυμίζει την καθαρότητα της καρδιάς που πρέπει να διακρίνει την ιερατική τάξη. Επίσης συμβολίζει το φως του Χριστού στη Μεταμόρφωση, το φωτεινόχρωμο χιτώνα του βαπτίσματος και τη χάρη που είναι κοινή για όλους τους πιστούς. Τονίζεται έτσι ότι ο κληρικός είναι μέλος του σώματος του Χριστού, ίσος με όλους τους πιστούς.

Επιμάνικα ή επιμανίκια: Κοινά για τους κληρικούς και των τριών βαθμών. Τοποθετούνται στα χέρια στο σημείο του καρπού. Συμβολίζουν τη δύναμη του Θεού που δίνεται στους πιστούς μέσω των κληρικών. Υποδηλώνουν ότι ο Χριστός είναι εκείνος που με τα ίδια του τα χέρια ιερουργεί το μυστήριο και ευλογεί τα προσφερόμενα δώρα.

Οράριο: Στενόμακρη λωρίδα. Στηρίζεται στον αριστερό ώμο του διακόνου. Περνά κάτω από το δεξί χέρι και έρχεται πάλι στον αριστερό ώμο με τρόπο ώστε το ένα άκρο του να κρέμεται μπροστά και το άλλο πίσω. Συμβολίζει τη διακονία και ταπείνωση του Χριστού στο Μυστικό Δείπνο, όπου έπλυνε τα πόδια των μαθητών Του. Η υπηρεσία του διακόνου είναι μίμηση της διακονίας

των αγγέλων και το οράριο συμβολίζει τα φτερά των αγγέλων. Είναι το διακριτικό άμφιο του διακόνου.

Τα άμφια του Διακόνου

1. Στιχάριο **2. Επιμάνικα** **3. Οράριο**

6. Τα άμφια του Πρεσβυτέρου

Στιχάριο: Είναι όπως και του διακόνου.

Επιτραχήλιο: Το οράριο του διακόνου στον ιερέα τοποθετείται γύρω από τον τράχηλο με ενωμένα τα δυο άκρα μπροστά. Έτσι σχηματίζεται το επιτραχήλιο. Συμβολίζει τη χάρη που κατεβαίνει διά μέσου του ιερέα στους πιστούς. Ο αυχένας του συμβολίζει το Χριστό και τα κρόσια που βρίσκονται χαμηλά είναι το σύμβολο των ψυχών που ο Θεός εμπιστεύτηκε στον ιερέα. Χωρίς επιτραχήλιο δε μπορεί ο ιερέας να τελέσει καμιά ακολουθία. Είναι το χαρακτηριστικό άμφιό του.

Ζώνη: Πρόκειται για λεπτή λωρίδα, την οποία ο ιερέας φορεί στη μέση και συγκρατεί το επιτραχήλιο και το στιχάριο για να κινείται πιο άνετα. Συμβολίζει τη δύναμη του Θεού, που ενισχύει τον ιερέα στην τέλεση του μυστηρίου. Επίσης συμβολίζει την καθαρότητα και σωφροσύνη που πρέπει να στολίζει τον ιερέα.

Επιμάνικα ή επιμανίκια: Είναι όπως και του διακόνου.

Φαιλώνιο: Είναι ένα άμφιο που μοιάζει με μανδύα. Το φορεί ο ιερέας πάνω από το στιχάριο και το επιτραχήλιο. Μπροστά φτάνει μέχρι τη μέση και πίσω μέχρι τα πόδια. Συμβολίζει τη δικαιοσύνη του Θεού που με τη θυσιαστική Του αγάπη ξεπερνά και καλύπτει τα πάντα. Συμβολίζει επίσης τον άρραφο χιτώνα του Χριστού.

Ζώνη

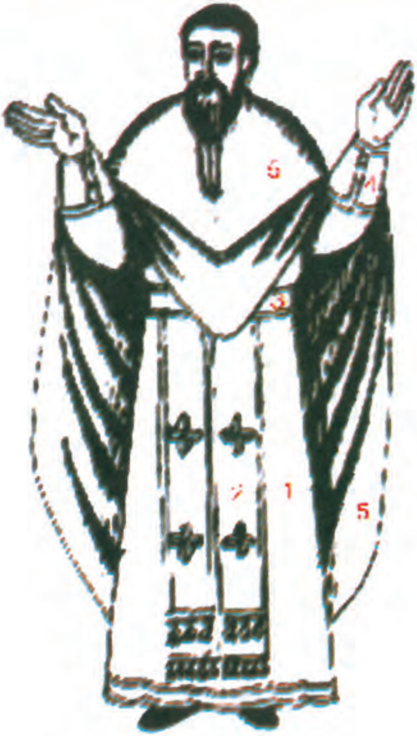

Τα άμφια του Πρεσβυτέρου

1. Στιχάριο
2. Επιτραχήλιο
3. Ζώνη
4. Επιμάνικα
5. Φαιλώνιο

γ. Τα άμφια και εμβλήματα του Επισκόπου

Στιχάριο: Είναι όπως και του διακόνου και του πρεσβυτέρου.

Επιτραχήλιο: Είναι όπως και του πρεσβυτέρου.

Ζώνη: Είναι όπως και του πρεσβυτέρου.

Επιμάνικα ή επιμανίκια: Είναι όπως και του διακόνου και του πρεσβυτέρου.

Επιγονάτιο: Είναι ρομβοειδές ύφασμα που κρέμεται από τον επισκοπικό σάκκο και φτάνει μέχρι το δεξί γόνατο. Στην αρχή χρησιμοποιήθηκε για να σκουπίζει τα χέρια του ο επίσκοπος και συμβολίζει το λέντιο (πετσέτα) που ζώστηκε ο Χριστός και σκούπισε τα πόδια των μαθητών Του. Αργότερα στο επιγονάτιο δόθηκαν και άλλοι συμβολισμοί. Συμβολίζει τη μάχαιρα του Πνεύματος. Επίσης συμβολίζει τη μεγάλη δύναμη του Θεού κατά του διαβόλου που εκφράζεται στη νίκη κατά του θανάτου με την ανάσταση του Χριστού. Επιγονάτιο μπορεί να φορέσει και ο ιερέας αν έχει αξίωμα (οφφίκιο).

Σάκκος: Είναι άμφιο αυτοκρατορικής προέλευσης που φτάνει μέχρι το γόνατο, με κοντά και πλατιά μανίκια. Αρχικά οι επίσκοποι φορούσαν το πολυσταύριο φαιλώνιο, το οποίο αντικαταστάθηκε από το σάκκο, γι' αυτό συμβολίζει ό,τι και το φαιλώνιο, δηλαδή τη δικαιοσύνη του Θεού. Επίσης συμβολίζει τη χλαμύδα που φόρεσαν στο Χριστό. Τα 12 κουδουνάκια του σάκκου συμβολίζουν το διδακτικό και κηρυκτικό έργο του επισκόπου, που είναι συνέχεια του έργου των 12 Αποστόλων.

Ωμοφόριο: Είναι άμφιο διακριτικό του επισκοπικού βαθμού και δείχνει την επισκοπική εξουσία. Είναι πλατιά λωρίδα υφάσματος διακοσμημένη με σταυρούς, την οποία ο επίσκοπος φορεί στους ώμους του πάνω από το

Τα άμφια και εμβλήματα του Επισκόπου

1. Στιχάριο
2. Επιτραχήλιο
3. Ζώνη
4. Επιμάνικα
5. Επιγονάτιο
6. Σάκκος
7. Ωμοφόριο
8. Σταυρός - Εγκόλπιο
9. Μίτρα
10. Ποιμαντορική ράβδος
11. Δικηροτρίκηρα

σάκκο. Ο επίσκοπος φορώντας το ωμοφόριο συμβολίζει τον καλό ποιμένα, που βρήκε το χαμένο πρόβατο και το έβαλε στους ώμους Του. Οι σταυροί που φέρει το ωμοφόριο σημαίνουν ότι ο επίσκοπος σηκώνει στους ώμους του το σταυρό του Χριστού.

Σταυρός - Εγκόλπιο: Στο στήθος του επισκόπου, πάνω από το ωμοφόριο, κρέμεται ο Σταυρός που φανερώνει την αυταπάρνησή του και την άρση του σταυρού του Χριστού (Λουκά 9,23). Σταυρό φέρουν και οι ιερείς που έχουν αξίωμα. Στο στήθος του επισκόπου κρέμεται και το εγκόλπιο που έχει αυγοειδές σχήμα και εικονίζει το Χριστό ή την Παναγία. Συμβολίζει την καθαρή καρδιά που πρέπει να έχει ο επίσκοπος.

Μίτρα: Είναι κάλυμμα της κεφαλής του επισκόπου στις ακολουθίες. Παρόλο που συμβολίζει το ακάνθινο στεφάνι του Χριστού, μοιάζει με βασιλικό στέμμα, για να παρουσιάσει το Χριστό όχι πια ταπεινωμένο, αλλά ως βασιλέα του σύμπαντος.

Ποιμαντορική ράβδος: Συμβολίζει την πνευματική εξουσία του επισκόπου. Όπως ο βοσκός κρατεί ράβδο όταν ποιμαίνει τα πρόβατά του, έτσι και ο επίσκοπος, ποιμαίνοντας τα λογικά του πρόβατα με την πνευματική του δύναμη, τα προφυλάσσει από τους εχθρούς της σωτηρίας τους.

Δικηροτρίκηρα: Τα δίκηρα (2 κεριά) συμβολίζουν τις δυο φύσεις του Χριστού. Τα τρίκηρα (3 κεριά) συμβολίζουν τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Το φως των κεριών συμβολίζει το Χριστό που είναι το αληθινό φως. Αυτόν πρέπει να μιμείται ο επίσκοπος και προς Αυτόν να οδηγεί το ποίμνιό του. Με τα δικηροτρίκηρα ο επίσκοπος ευλογεί το λαό κατά τη Θεία Λειτουργία.

α. Οράριο

β. Επιτραχήλιο

γ. Ωμοφόριο

Τα ιδιαίτερα διακριτικά άμφια του κάθε βαθμού:

Διακόνου: Οράριο

Πρεσβυτέρου: Επιτραχήλιο

Επισκόπου: Ωμοφόριο

Γ. ΙΕΡΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΣΚΕΥΗ

Ιερά λειτουργικά σκεύη ονομάζουμε τα σκεύη που χρησιμοποιούνται στη Θεία Λειτουργία και σχετίζονται με το κατ' εξοχήν περιεχόμενό της ως μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας.

Ευαγγέλιο. Είναι το λειτουργικό βιβλίο που περιέχει τις περικοπές από τους τέσσερις ευαγγελιστές που διαβάζονται σε κάθε Λειτουργία και σε άλλες ιερές ακολουθίες. Στην μπροστινή όψη του εικονίζεται η Ανάσταση του Κυρίου και γύρω οι τέσσερις ευαγγελιστές. Στην πίσω όψη εικονίζεται η Σταύρωση. Το ευαγγέλιο βρίσκεται πάντοτε πάνω στην Αγία Τράπεζα και συμβολίζει το Χριστό.

Αρτοφόριο. Ειδικό σκεύος που βρίσκεται πάνω στην Αγία Τράπεζα και συμβολίζει το θρόνο του Θεού. Μέσα φυλάσσεται ο Αμνός (Σώμα Χριστού εμποτισμένο με Αίμα Χριστού) που αγιάζεται τη Μεγάλη Πέμπτη και χρησιμοποιείται για να μεταλαμβάνουν οι πιστοί σε έκτακτες περιπτώσεις, όταν δεν είναι εύκολο να τελεσθεί η Θεία Λειτουργία (π.χ. σοβαρά άρρωστοι, νήπια μετά το βάπτισμα κλπ.)

Άγιο Ποτήριο. Είναι από τα πρώτα λειτουργικά ιερά σκεύη. Απαραίτητο για τη Θεία Κοινωνία. Συμβολίζει το ποτήριο του Μυστικού Δείπνου.

Άγιος Δίσκος ή Δισκάριο. Κυκλικός μεταλλικός δίσκος. Σ' αυτόν τοποθετούνται κατά την ακολουθία της Προσκομιδής ο Αμνός (άγιος άρτος) και οι μερίδες της Παναγίας, των Αγγέλων, των Αγίων και όλων των πι-

Ευαγγέλιο

Αρτοφόριο

Άγιο Ποτήριο

Άγιος Δίσκος

στών, ζώντων και κεκοιμημένων. Συμβολίζει τη φάτνη όπου γεννήθηκε ο Χριστός.

Αστερίσκος. Αποτελείται από δυο μεταλλικά ημικυκλικά ελάσματα, ενωμένα σε σχήμα σταυρού. Τοποθετείται πάνω στο δίσκο για να μην έρχεται σε επαφή το κάλυμμα με τον Άγιο Άρτο. Συμβολίζει τον αστέρα που φάνηκε κατά τη γέννηση του Χριστού πάνω από τη φάτνη της Βηθλεέμ.

Λόγχη. Λειτουργικό σκεύος σε σχήμα λόγχης. Τη χρησιμοποιεί ο ιερέας για να βγάζει τον Αμνό από το πρόσφορο. Συμβολίζει τη λόγχη με την οποία ένας στρατιώτης κέντησε την πλευρά του Χριστού, από όπου έτρεξε αίμα και νερό.

Λαβίδα. Είναι το κουταλάκι με το οποίο ο ιερέας μεταδίδει στους πιστούς το Σώμα και το Αίμα του Χριστού. Συμβολίζει τη λαβίδα με την οποία, στο όραμα της κλήσεως του προφήτη Ησαΐα, άγγελος Κυρίου πήρε αναμμένο κάρβουνο και καθάρισε τα χείλη του προφήτη. Εδώ ο νοερός άνθρακας είναι ο Χριστός, που καθαρίζει τις ψυχές από την αμαρτία.

Ζέον. Ειδικό δοχείο που περιέχει ζεστό νερό, το οποίο ο ιερέας κατά την ετοιμασία της Θείας Κοινωνίας χύνει στο Άγιο Ποτήριο και συμβολίζει τη θερμότητα της πίστης μας.

Μούσα. Ειδικό, πολύ λεπτό σφουγγάρι με τη βοήθεια του οποίου ο ιερέας μαζεύει τις μερίδες (των Αγίων, των ζώντων και τεθνεώντων) και τους Μαργαρίτες (ψίχουλα του Αγίου Άρτου) από το άγιο δισκάριο, καθώς

Αστερίσκος

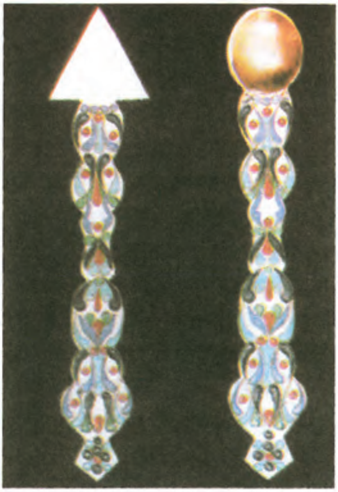

Λόγχη *Λαβίδα*

Ζέον

Μούσα

και ό,τι από αυτά έπεσε στο αντιμήνσιο, και τα ρίχνει στο Άγιο Ποτήριο.

Ειλητό και Αντιμήνσιο. Το ειλητό είναι τετράγωνο ή ορθογώνιο ύφασμα που απλώνεται στην Αγία Τράπεζα και τοποθετούνται σ' αυτό τα Τίμια Δώρα. Σήμερα, όπου χρησιμοποιείται, τοποθετείται κάτω από το αντιμήνσιο.

Το αντιμήνσιο είναι και αυτό τετράγωνο ή ορθογώνιο ύφασμα, στο οποίο εικονίζεται η ταφή του Χριστού. Καθιερώνεται κατά τα εγκαίνια του ναού από τον Επίσκοπο, ο οποίος βάζει σ' αυτό την υπογραφή του ως δείγμα εγκυρότητας. Απλώνεται στην Αγία Τράπεζα για την τέλεση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. Σύμφωνα με την παράδοση της Εκκλησίας, φέρει λείψανα Αγίων και έτσι μπορεί και αντικαθιστά πλήρως την Αγία Τράπεζα σε χώρους εκτός του ναού, αλλά και σε ναούς όπου η Αγία Τράπεζα δεν έχει ακόμα καθαγιαστεί.

Αέρας. Είναι τετράγωνο ή ορθογώνιο ύφασμα με το οποίο καλύπτονται το Άγιο Δισκάριο και το Άγιο Ποτήριο την ώρα της προσκομιδής, αλλά και μετά τη Μεγάλη Είσοδο, όταν τα Τίμια Δώρα τοποθετηθούν πάνω στην Αγία Τράπεζα. Αυτή η κάλυψη συμβολίζει την πέτρα με την οποία έκλεισαν τον τάφο του Χριστού. Στη Μεγάλη Είσοδο ο λειτουργός φέρει τον αέρα στους ώμους του. Κατά την ώρα της απαγγελίας του Συμβόλου της Πίστεως ο ιερέας ανακινεί τον αέρα πάνω από τα Τίμια Δώρα.

Μάκτρο. Ειδικό ύφασμα σαν μαντίλι, χρώματος κόκκινου. Χρησιμοποιείται κατά τη Θεία Κοινωνία των πιστών. Ο ιερέας κρατά με τη μια άκρη του το Άγιο Ποτήριο και η άλλη άκρη τοποθετείται κάτω από το πηγούνι αυτών που κοινωνούν.

Αντιμήνσιο

Αέρας

Θυμιατός. Μεταλλικό σκεύος ειδικό για να θυμιατίζει ο ιερέας στο ναό. Αποτελείται από δύο μέρη. Το πάνω μέρος έχει τέσσερις αλυσίδες με δώδεκα κουδουνάκια. Το κάτω μέρος είναι ένα μικρό δοχείο μέσα στο οποίο ανάβουμε καρβουνάκια και πάνω σ' αυτά βάζουμε θυμίαμα. Όπως το θυμίαμα ανεβαίνει προς τα πάνω, έτσι και η προσευχή μας θερμή πρέπει να ανεβαίνει προς τα πάνω για να τη δέχεται ο Θεός.

Σταυρός. Είναι το σημαντικότερο σύμβολο της πίστης μας και φανερώνει τον εσταυρωμένο Χριστό. Στη Θεία Λειτουργία τον χρησιμοποιεί ο επίσκοπος για να ευλογεί το εκκλησίασμα. Επίσης Σταυρός χρησιμοποιείται στη Μεγάλη Είσοδο μαζί με τα εξαπτέρυγα. Ο Σταυρός, πέρα από σύμβολο θυσίας, είναι και τρόπαιο νίκης κατά του θανάτου και του διαβόλου.

Εξαπτέρυγα. Μεταλλικοί δίσκοι πάνω στους οποίους υπάρχουν ανάγλυφες παραστάσεις αγγέλων με έξι φτερά. Συνήθως τοποθετούνται πίσω από την Αγία Τράπεζα και χρησιμοποιούνται μαζί με το Σταυρό και δύο λαμπάδες κατά τη Μεγάλη Είσοδο στη Θεία Λειτουργία. Χρησιμοποιούνται επίσης στις λιτανείες. Συμβολίζουν τους αγίους αγγέλους, οι οποίοι αοράτως είναι παρόντες κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας.

Κατσίο

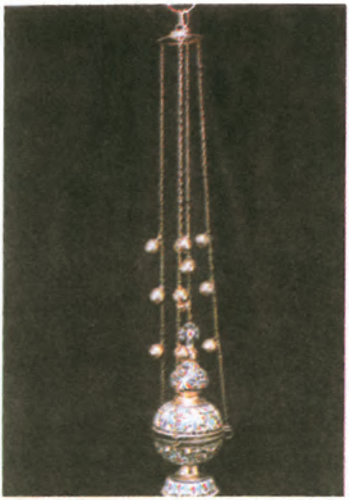

Θυμιατός

Σταυρός

Οι δύο όψεις των εξαπτέρυγων.

Δ. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ

1. Προετοιμασία του Λειτουργού

Ο λειτουργός όταν έρθει ο καθορισμένος καιρός της Θείας Λειτουργίας «παίρνει καιρό», προετοιμάζεται δηλαδή με κατάλληλες προσευχές μπροστά από την Ωραία Πύλη και προσκυνά τις εικόνες. Αυτή η σύντομη ακολουθία μάς υπενθυμίζει τον καιρό που ο Χριστός έζησε στη γη για τη σωτηρία μας. Και ακόμη ότι πλησίασε ο καιρός της Βασιλείας του Θεού.

Αφού ζητήσει συγχώρεση από τους αδελφούς του, τους Χριστιανούς, μπαίνει στο Ιερό Βήμα και προσκυνά το Ευαγγέλιο και την Αγία Τράπεζα. Στη συνέχεια ντύνεται τα άμφιά του και κατόπιν πλένει τα χέρια του. Η πράξη του αυτή συμβολίζει την εσωτερική καθαρότητα που πρέπει να έχει για να τελέσει το μυστήριο. Ο ιερέας τον «καιρό» κατά κανόνα τον «παίρνει» στην ακολουθία του Όρθρου.

2. Όρθρος - Δοξολογία

Είναι γνωστό πως η Θεία Λειτουργία στα χρόνια των Αποστόλων και λίγο αργότερα ετελείτο με πολλή απλότητα σε ιδιωτικά σπίτια στα οποία συγκεντρώνονταν οι Χριστιανοί κάθε βράδυ. Κέντρο, βέβαια, και τότε όπως και σήμερα ήταν η Θεία Ευχαριστία.

Όταν όμως αργότερα επικράτησε να τελείται η Θεία Λειτουργία το πρωΐ, τότε συνδέθηκε με την πρωϊνή ακολουθία της Εκκλησίας μας που λέγεται Όρθρος.

Η ακολουθία αυτή πήρε το όνομά της από την ώρα κατά την οποία τελείται, την ώρα που ορθρίζει, δηλ. που χαράζει.

Συνδέθηκε ακόμη η Θεία Λειτουργία με τον Όρθρο επειδή η ακολουθία του Όρθρου έχει μια ποικιλία τροπαρίων, που δίνουν το νόημα της γιορτής που γιορτάζουμε τη συγκεκριμένη ημέρα. Ο Όρθρος, ως προς το περιεχόμενο και το θέμα του, αποτελεί δοξολογία και ευχαριστία προς το Θεό, που είναι ο δημιουργός μας και ο χορηγός παντός αγαθού.

Ευχαριστία και δοξολογία αναπέμπεται ακόμη προς το Θεό, που μας αξίωσε να περάσουμε τη νύκτα και να δούμε και πάλι το φως της ημέρας που Αυτός έδειξε.

Έτσι η «Δοξολογία» - «Δόξα σοί τῷ δείξαντι τό φῶς»- που είναι το επιστέγασμα και το τέλος του Όρθρου, γίνεται η καλύτερη εισαγωγή στη Θεία Λειτουργία, αφού με αυτή δοξολογούμε τον Τριαδικό Θεό στη Βασιλεία του οποίου εισερχόμαστε.

Αλλά και από πρακτική άποψη η δοξολογία μας βοηθά να συνειδητοποιήσουμε την είσοδό μας στη Βασιλεία του Θεού, αφού ο πολύς φωτισμός που έχουμε την ώρα αυτή από το άναμμα των πολυελαίων μάς δίνει την αίσθηση του χώρου της Βασιλείας του Θεού.

3. Προσκομιδή ή Αγία Πρόθεση

α) Τί είναι η Προσκομιδή ή Αγία Πρόθεση.

Προσκομιδή ή Αγία Πρόθεση είναι μια σύντομη ακολουθία κατά την οποία ο Ιερέας προετοιμάζει τα Τίμια Δώρα, τα οποία θα προσφερθούν κατά την ώρα της Θείας Λειτουργίας, για να μεταβληθούν σε Σώμα και Αίμα Χριστού. Ονομάζεται Προσκομιδή επειδή ο λειτουργός προσκομίζει τα Τίμια Δώρα, δηλαδή τα προσφέρει στο Θεό. Γι' αυτό και ο άρτος που χρησιμοποιείται ονομάζεται πρόσφορο. Η Προσκομιδή αρχικά γινόταν κατά

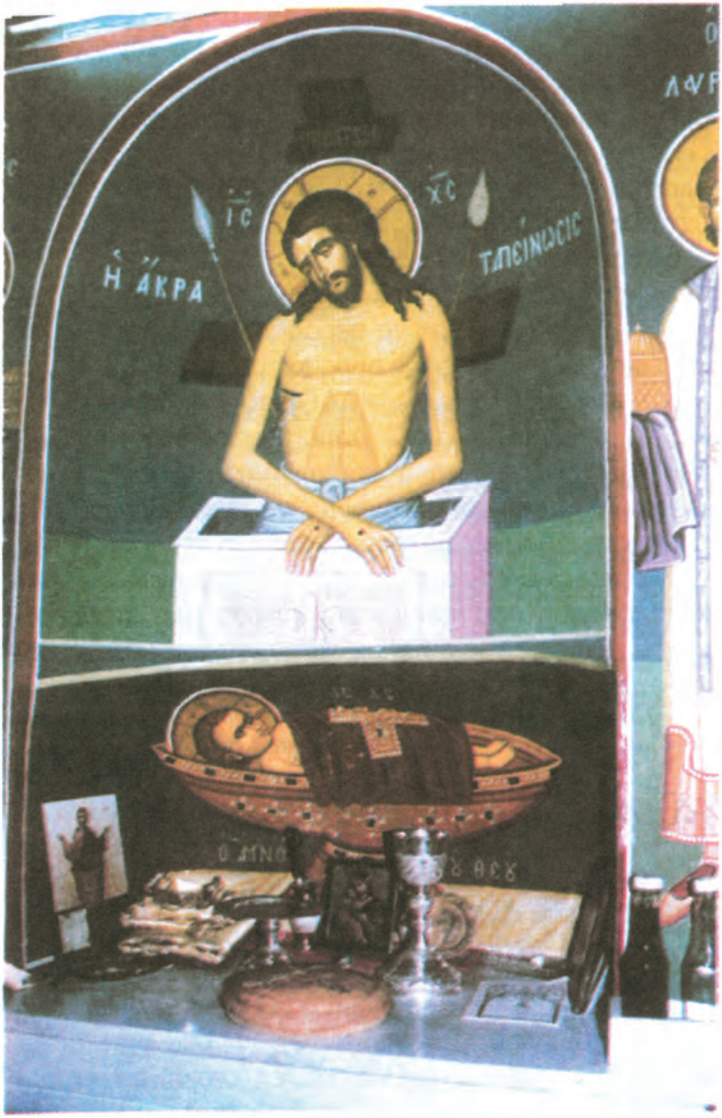

Αγία Πρόθεση

τη Θεία Λειτουργία, την ώρα που οι ψάλτες έψαλλαν το Χερουβικό ύμνο. Σήμερα για καθαρά πρακτικούς λόγους γίνεται κατά τη διάρκεια του Όρθρου, προτού αρχίσει η Θεία Λειτουργία. Έτσι εξοικονομείται χρόνος.

Αγία Πρόθεση καλείται και ο τόπος όπου τοποθετούνται τα προσφερόμενα Δώρα και τελείται η ακολουθία. Ο τόπος αυτός είναι μια κόγχη που βρίσκεται στα αριστερά της Αγίας Τράπεζας.

Η Αγία Πρόθεση, ως λειτουργικός χώρος, συμβολίζει το σπήλαιο της Βηθλεέμ, όπου γεννήθηκε ο Χριστός.

β) Ακολουθία της Προσκομιδής.

Ο λειτουργός έρχεται στην Αγία Πρόθεση και παίρνει στα χέρια του ένα από τα πρόσφορα που έφεραν οι πιστοί. Το πρόσφορο συμβολίζει την Παναγία, από την οποία γεννήθηκε ο Χριστός. Βγάζει από το κέντρο ένα

Πρόσφορο

τετράγωνο κομμάτι πάνω στο οποίο υπάρχει η σφραγίδα ΙΣ (Ιησούς) ΧΣ (Χριστός) ΝΙΚΑ. Το κομμάτι αυτό ονομάζεται Αμνός και συμβολίζει το Χριστό.

Σφραγίδα

Τοποθετεί τον Αμνό στο κέντρο του Αγίου Δισκαρίου και τον κεντά (=τρυπά) με την Αγία Λόγχη λέγοντας: «Εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τήν πλευράν Αὐτοῦ ἔνυξε, καί εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καί ὕδωρ» (Ιωαν. 19, 34). Στο σημείο αυτό ρίχνει στο Άγιο Ποτήριο οίνο (κρασί) από τις προσφορές των πιστών και λίγο νερό. Μετά βγάζει μια μερίδα τριγωνική προς τιμή της Υπεραγίας Θεοτόκου και την τοποθετεί στα δεξιά του Αμνού.

Ύστερα βγάζει άλλες εννέα μερίδες, τις οποίες τοποθετεί στα αριστερά του Αμνού. Οι μερίδες αυτές τοποθετούνται προς τιμή:

- Των Αγγελικών Δυνάμεων
- Των Αγίων Προφητών
- Των Αγίων Αποστόλων
- Των Αγίων μεγάλων Πατέρων και Διδασκάλων
- Των Αγίων Μαρτύρων
- Των Οσίων και Θεοφόρων Πατέρων
- Των Αγίων Αναργύρων
- Των Αγίων Θεοπατόρων και του Αγίου της ημέρας
- Του Αγίου Πατρός του οποίου τελείται η λειτουργία (Ι. Χρυσοστόμου ή Μ. Βασιλείου ή Ιακώβου του Αδελφοθέου).

Μετά βγάζει και άλλες μερίδες, τις οποίες τοποθετεί κάτω από τον Αμνό, και μνημονεύει τους ζωντανούς Ορθόδοξους Χριστιανούς, αλλά και τους Ορθόδοξους Χριστιανούς που έχουν κοιμηθεί. Έτσι μέσα στον Άγιο Δίσκο βρίσκεται ολόκληρη η Εκκλησία. Αφού τελειώσει

Περιεχόμενο Αγίου Δισκαρίου

η Προσκομιδή, ο ιερέας τοποθετεί πάνω από τον Άγιο Δίσκο τον αστερίσκο. Μετά τοποθετεί το κάλυμμα του Δίσκου και του Αγίου Ποτηρίου και καλύπτει και τα δύο σκεύη με τον αέρα.

Τέλος θυμιατίζει τα Δώρα αυτά και παρακαλεί το Θεό να τα δεχτεί στο υπερουράνιό Του θυσιαστήριο.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου

1. Έναρξη

2. Μεγάλη Συναπτή ή Ειρηνικά

3. Αντίφωνα

4. Μικρή Είσοδος

5. Τρισάγιος Ύμνος

6. Αναγνώσματα

7. Εκτενής Ικεσία

8. Δεήσεις για τους κατηχουμένους

9. Δεήσεις των πιστών

10. Μεγάλη Είσοδος

11. Πληρωτικά - Αιτήσεις

12. Ασπασμός - Σύμβολο Πίστεως

13. Αγία Αναφορά

Ευχή της Αγίας Αναφοράς
Επινίκιος Ύμνος
Συστατικοί λόγοι του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας
Ανάμνηση
Επίκληση του Αγίου Πνεύματος και καθαγιασμός των Τιμίων Δώρων

14. Ετοιμασία για τη Θεία Κοινωνία

Κυριακή Προσευχή
Κεφαλοκλισία

15. Θεία Κοινωνία

16. Ευχαριστία

17. Απόλυση

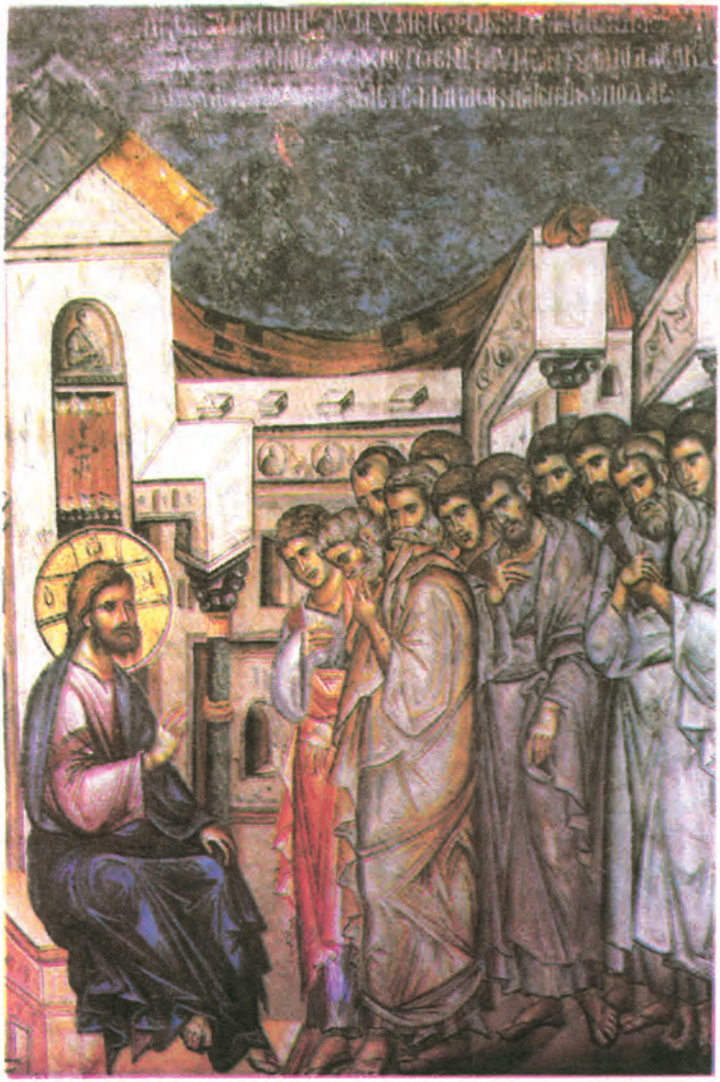

"Εἷς γάρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός..."
(Ματθ. 23,10)

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

για την καλύτερη συμμετοχή στη Θεία Λειτουργία

Η Θεία Λειτουργία είναι κατ' εξοχήν χώρος ελευθερίας. Της ελευθερίας που ο Θεός χάρισε στον άνθρωπο από τη δημιουργία του, της ελευθερίας την οποία ο Χριστός θεμελίωσε με το κήρυγμά Του και σφράγισε με τη σταυρική Του θυσία και την Ανάστασή Του.

Έτσι, η στάση των πιστών κατά τη Θεία Λειτουργία δεν υπόκειται σε κανόνες. Κάθε πιστός συμπεριφέρεται ελεύθερα, υπακούοντας μόνο στα αισθήματα ευλάβειας, κατάνυξης, αγαλλίασης, χαρμολύπης, σεβασμού και αγάπης προς το Θεό, που του δημιουργούνται κατά τη συμμετοχή του στη Θεία Λειτουργία και τις άλλες λατρευτικές συνάξεις. Παρ' όλα αυτά, στα πλαίσια της αγωγής του νέου ανθρώπου για την είσοδό του στο χώρο της Θείας Λειτουργίας και την «ψυχῇ τε καί σώματι» συμμετοχή του στα ιερά δρώμενα, μπορούν να δοθούν κάποιες πρακτικές οδηγίες, σχετικές με τη στάση που θα ήταν καλό να έχουμε σε διάφορες στιγμές της Θείας Λειτουργίας. Έτσι, παραθέτουμε δυο πίνακες στους οποίους φαίνεται πότε είναι πρέπον να κάνουμε το σημείο του σταυρού και πότε να είμαστε όρθιοι όταν μετέχουμε στη Θεία Λειτουργία.

Οι πιο χαρακτηριστικές στιγμές στις οποίες χρειάζεται να κάνουμε το σημείο του σταυρού είναι:

α) Στην αρχή όταν εκφωνείται το... «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία...» και στο τέλος όταν γίνεται η«Απόλυση» της Θείας Λειτουργίας.

β) Κάθε φορά που ο ιερέας ή οι ψάλτες απευθύνουν δόξα στον Τριαδικό Θεό, π.χ. «Δόξα τῷ Πατρί, καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι...».

γ) Τη στιγμή που υμνείται η Υπεραγία Θεοτόκος, όπως «Τῆς Παναγίας ἀχράντου ὑπερευλογημένης...».

δ) Όταν περνά από μπροστά μας ο ιερέας με το Ευαγγέλιο ή τα Τίμια Δώρα.

ε) Στην αρχή και στο τέλος της ανάγνωσης του Ευαγγελίου.

στ) Όταν απαγγέλλουμε το «Πιστεύω» και το «Πάτερ ἡμῶν».

ζ) Στην εκφώνηση «Τά σά ἐκ τῶν σῶν».

η) Στο «Μετά φόβου Θεοῦ...», όταν κοινωνούμε, όπως και στο «Σῶσον ὁ Θεός τόν λαόν σου».

θ) Όταν μνημονεύεται ο Άγιος του οποίου φέρουμε το όνομα, ο Άγιος στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός, καθώς και το όνομα του Αγίου που γιορτάζει.

Υπάρχουν ασφαλώς και άλλες στιγμές στις οποίες μπορούμε να κάνουμε το σημείο του σταυρού. Αυτά θα τα μάθουμε με τον τακτικό εκκλησιασμό.

Είναι όμως σημαντικό ο σταυρός που κάνουμε να γίνεται σωστά, διότι πολλές φορές γίνεται είτε βιαστικά είτε και λανθασμένα, με διάφορες άσκοπες και χωρίς νόημα κινήσεις μπροστά στο στήθος μας.

Πολλοί Άγιοι της Εκκλησίας μας με την όλη στάση τους και το παράδειγμά τους μας δίδαξαν ότι σε όλη τη Θεία Λειτουργία μένουμε όρθιοι.

Παρ' όλα αυτά όμως, η Εκκλησία μας, λόγω της αδυναμίας μας, παραχωρεί να χρησιμοποιούμε και τα καθίσματα. Γι' αυτό και μεις θα επιχειρήσουμε πιο κάτω να σημειώσουμε πότε τουλάχιστο οφείλουμε να είμαστε όρθιοι στη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας.

α) Στην έναρξη.

β) Στον ύμνο «Ὁ Μονογενής Υἱός...».

γ) Στη Μικρή Είσοδο.

δ) Στην ανάγνωση του Ευαγγελίου.

ε) Στο Χερουβικό ύμνο και τη Μεγάλη Είσοδο.

στ) Στο Σύμβολο της Πίστεως (Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν...).

ζ) Στη διάρκεια της Αγίας Αναφοράς «Στῶμεν καλῶς...» έως και το «καί ἔσται τά ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ».

η) Στην Κυριακή Προσευχή (Πάτερ ἡμῶν...).

θ) Στην ευχή της κεφαλοκλισίας.

ι) Στη διάρκεια της Θείας Κοινωνίας μέχρι και την οπισθάμβωνο ευχή «Ὁ εὐλογῶν τούς εὐλογοῦντας σε Κύριε...».

ια) Στην Απόλυση.

Γενικά θα λέγαμε ότι βρισκόμαστε σε πιο σωστή στάση, αν κάθε φορά που ο ιερέας βγαίνει στην Ωραία Πύλη είμαστε όρθιοι.

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

του Αγίου Ιωάννου

του Χρυσοστόμου

Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια

Ἔναρξις

Διάκονος Εὐλόγησον, Δέσποτα.

Ἱερεύς Εὐλογημένη ἡ βασιλεία[1] τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν[2].

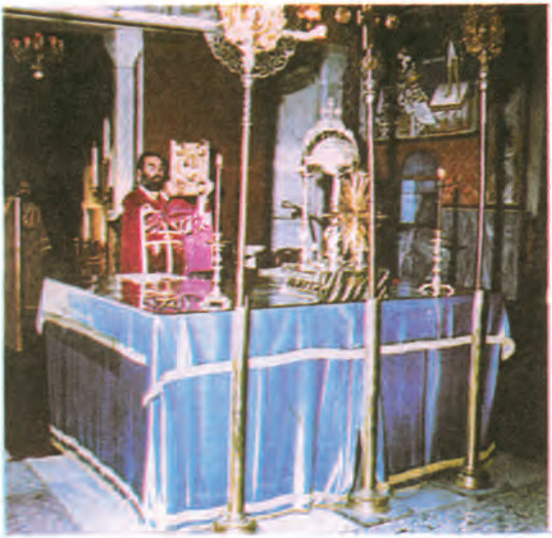

«Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία...»

---

1. «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία...»
Η αρχή της Λειτουργίας «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία...» είναι δοξολογία προς τον Τριαδικό Θεό. Η Θεία Λειτουργία είναι το μυστήριο της παρουσίας του Χριστού. Επομένως είναι και η φανέρωση της Ευλογημένης Βασιλείας του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και ταυτόχρονα είσοδος των πιστών σ' αυτήν. Και τούτο γιατί ο χώρος όπου φανερώνεται αυτή η Βασιλεία δεν είναι άλλος από τη Λειτουργία που πρόκειται να τελεσθεί.

Έναρξη

Διάκονος Ευλόγησε (άρχισε τη δοξολογία), Δέσποτα.

Ιερέας Ας είναι ευλογημένη (δοξασμένη) η Βασιλεία[1] του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν[2].

"...τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος".

---

2. «Ἀμήν».
Η λέξη Αμήν είναι εβραϊκή. Εκφράζει επιβεβαίωση για κάτι ή ευχή. Στα ελληνικά αποδίδεται με το αληθινά, πράγματι, ας γίνει ή μακάρι.
Στο σημείο αυτό ο λαός με το Αμήν επιβεβαιώνει όλα όσα είπε ο ιερέας και δίνει τη συγκατάθεσή του για να γίνει η Θεία Λειτουργία. Η πορεία προς το Θεό έχει αρχίσει. Από αυτό γίνεται φανερό πως οι πιστοί δεν είναι απλοί ακροατές, αλλά μαζί με το λειτουργό μετέχουν και ενεργούν.

Μεγάλη Συναπτή ἢ Εἰρηνικά [3]

Διάκονος Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Λαός Κύριε, ἐλέησον.[4]
Διάκονος Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καί τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.
Διάκονος Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καί τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Λαός Κύριε, ἐλέησον.
Διάκονος Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου καί τῶν μετά πίστεως, εὐλαβείας καί φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Λαός Κύριε, ἐλέησον.
Διάκονος Ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καί Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

---

3. Μεγάλη Συναπτή ή Ειρηνικά.
Μεγάλη Συναπτή ή Ειρηνικά είναι σειρά αιτημάτων τα οποία ο διάκονος ή ο ιερέας απευθύνει στο Θεό. **Ειρηνικά** ονομάζονται γιατί τα τρία πρώτα αιτήματα αναφέρονται στην ειρήνη. Με την αρχή της Λειτουργίας καλούμαστε με ειρήνη να παρακαλέσουμε τον Κύριο γιατί ο δρόμος που οδηγεί στη Λειτουργία είναι η ειρήνη της ψυχής. Στη συνέχεια ζητούμε να ενισχύσουμε την ειρήνη αυτή με την ειρήνη του Θεού ενώ παρακαλούμε και για την ειρήνη όλου του κόσμου.
Όποιος ζητά την ειρήνη, στην πραγματικότητα ζητά το Χριστό, γιατί Αυτός είναι η ειρήνη.
Συναπτή λέγεται γιατί τα αιτήματα παρουσιάζονται στο Θεό συναπτά, δηλαδή το ένα μετά το άλλο. Κατά τον Άγιο Συμεών Θεσσαλονίκης συναπτή ονομάζεται γιατί όλους τους ενώνει και για όλους εύχεται. Με τα αιτήματα αυτά η Εκκλησία ανα-

Μεγάλη Συναπτή ή Ειρηνικά[3]

Διάκονος	Με ειρήνη ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.
Λαός	Κύριε, ελέησον[4].
Διάκονος	Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο να μας χαρίζει τη δική του ειρήνη και τη σωτηρία των ψυχών μας.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Για την ειρήνη όλου του κόσμου, για τη σταθερότητα των αγίων εκκλησιών του Θεού και την ενότητα όλων των ανθρώπων, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Για τον άγιο αυτό ναό και για όσους μπαίνουν σ' αυτόν με πίστη, ευλάβεια και φόβο Θεού, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Για τους ευσεβείς και Ορθόδοξους Χριστιανούς, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

φέρει στο Θεό όλες τις ανάγκες και τα προβλήματα των πιστών, για να βρουν τη σωστή τους λύση. Και τα αγαθά που ζητούμε δεν είναι μόνο για την ψυχή, αλλά και για το σώμα. Έτσι φαίνεται ότι με τη Θεία Λειτουργία η Εκκλησία βρίσκεται μέσα στον παλμό της ζωής και την αγωνία του ανθρώπου σε κάθε εποχή.

4. «Κύριε ἐλέησον».
Το Κύριε ελέησον, όπως και το Αμήν, δείχνει το διαλογικό χαρακτήρα της Θείας Λειτουργίας, δηλαδή την ενεργό συμμετοχή των πιστών. Φανερώνει επίσης ότι οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από το Θείο έλεος για να σωθούν. Όταν ο άνθρωπος ζητά το έλεος του Θεού, ζητά την αγάπη Του, ζητά τη Βασιλεία Του.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (...), τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντός τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν ἔθνους, πάσης ἀρχῆς καί ἐξουσίας ἐν αὐτῷ καί τοῦ φιλοχρίστου ἡμῶν στρατοῦ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τῆς πόλεως ταύτης, πάσης πόλεως, χώρας καί τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καί καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καί τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπό πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καί ἀνάγκης, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καί

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για τον αρχιεπίσκοπό μας (...), για τους σεβαστούς ιερείς, για τους διακόνους του Χριστού, για όλο τον κλήρο και το λαό, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για το ευσεβές έθνος μας, για όσους κατέχουν αξιώματα και εξουσίες σ' αυτό και για το φιλόχριστο στρατό μας, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Γι' αυτήν εδώ την πόλη, για κάθε πόλη και χώρα και για τους πιστούς που κατοικούν σ' αυτές, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για ευνοϊκές καιρικές συνθήκες, πλούσια καρποφορία της γης και για ειρηνικούς καιρούς, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για όσους ταξιδεύουν στη θάλασσα και στη στεριά, για τους αρρώστους, τους κουρασμένους της ζωής, τους αιχμαλώτους και για τη σωτηρία τους, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για να λυτρωθούμε από κάθε θλίψη, οργή, κίνδυνο και δύσκολη περίσταση, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Την Παναγία, την πάναγνη, την υπερευλογημένη, την ένδοξη, την Κυρία μας, τη Θεο-

ἀειπαρθένου Μαρίας, μετά πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἀντίφωνα⁵

Ἱερεύς *Χαμηλοφώνως τήν εὐχή τοῦ Α΄ Ἀντιφώνου:*
Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, οὗ τό κράτος ἀνείκαστον καί ἡ δόξα ἀκατάληπτος· οὗ τό ἔλεος ἀμέτρητον καί ἡ φιλανθρωπία ἄφατος· αὐτός, Δέσποτα, κατά τήν εὐσπλαχνίαν σου, ἐπίβλεψον ἐφ᾽ ἡμᾶς καί ἐπί τόν ἅγιον οἶκον τοῦτον καί ποίησον μεθ᾽ ἡμῶν καί τῶν συνευχομένων ἡμῖν, πλούσια τά ἐλέη σου καί τούς οἰκτιρμούς σου.

Ἐκφώνως:
Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμή καί προσκύνησις, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ ἁγίῳ Πνεύ-

---

5. Αντίφωνα.
Αντίφωνο είναι τεχνικός όρος, που δηλώνει τον τρόπο ψαλμωδίας. Από τους πρώτους κιόλας χρόνους της ζωής της Εκκλησίας οι πιστοί ήταν χωρισμένοι σε δυο χορούς και έψαλλαν αντιφωνικά, δηλαδή διαδοχικά, τους στίχους από κάποιο ψαλμό. Μετά από κάθε στίχο επαναλάμβαναν μια σύντομη και περιεκτική φράση, το λεγόμενο εφύμνιο.
Σήμερα αντί ολόκληρων ψαλμών, ψάλλονται μόνο ορισμένοι στίχοι, μαζί με το εφύμνιο. Τα εφύμνια που χρησιμοποιούνται σήμερα είναι: **α) «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς» β) «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν**

τόκο και αειπάρθενη Μαρία αφού καλέσαμε σε βοήθεια μαζί με όλους τους αγίους, ας εμπιστευτούμε τον εαυτό μας και ο ένας τον άλλο και όλη μας τη ζωή στο Χριστό και Θεό μας.

Λαός Σε σένα, Κύριε.

Αντίφωνα[5]

Ιερέας *Χαμηλόφωνα την ευχή του Α΄ Αντιφώνου·*

Κύριε και Θεέ μας, Συ που η δύναμή σου είναι ανυπολόγιστη και η δόξα σου ασύλληπτη, που το έλεός σου είναι αμέτρητο και η φιλανθρωπία σου ανέκφραστη, εσύ Δέσποτα, σύμφωνα με την ευσπλαχνία σου, ρίξε το βλέμμα σου σε μας και στον άγιο αυτό ναό και δώσε σε μας και σε όσους προσεύχονται μαζί μας, πλούσια τα ελέη σου και τη συμπόνοια σου.

Με δυνατή φωνή·

Γιατί σε σένα αρμόζει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση, στον Πατέρα και τον Υιό και

ψάλλοντάς σοι· Ἀλληλούϊα» γ) Το απολυτίκιο της ημέρας.

Αφού ολόκληρη η Θεία Λειτουργία είναι το μυστήριο της ζωής του Χριστού, κάθε επί μέρους στιγμή ξαναζούμε μυστηριακά μια ορισμένη χρονική περίοδο της ζωής Του. Έτσι και οι προφητικοί στίχοι των αντιφώνων από το Ψαλτήρι σημαίνουν την αφανή παρουσία του Χριστού στη γη, πριν από τη βάπτισή Του από τον Ιωάννη.

Οι ψαλμοί στην αρχή της Θείας Λειτουργίας επιτελούν το έργο του Βαπτιστού. Δηλαδή ετοιμάζουν την οδό του Κυρίου και μας καλούν να Τον υποδεχτούμε.

μάτι, νῦν καί ἀεί καί είς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Καί ψάλλεται τό Α΄ Ἀντίφωνον συνοδευόμενον ἀπό τό ἐφύμνιον·

Λαός Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς (τρίς).

"Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου..."

Διάκονος Τήν μικράν συναπτήν·[6]

Ἔτι καί ἔτι, ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

---

6. Μικρή Συναπτή.
Λέγεται μικρή γιατί είναι μικρότερη σε έκταση από τη μεγάλη συναπτή που προηγήθηκε. Τα αιτήματα της μικρής συναπτής είναι η κατάληξη της μεγάλης συναπτής. Τούτο όμως δε ση-

το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

Και ψάλλεται το Α΄ Αντίφωνο συνοδευόμενο από το εφύμνιο·

Λαός Με τις πρεσβείες της Θεοτόκου, Σωτήρα, σώσε μας (τρεις φορές).

"...Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς".

Διάκονος Τη μικρή συναπτή·[6]

Ακόμη και τώρα, ακόμη πιο πολύ με ειρήνη ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

μαίνει πως είναι και μια απλή επανάληψη των προηγούμενων αιτήσεων. Είναι μια πρόσκληση για ψηλότερα ανεβάσματα. Είναι η αναζήτηση καινούριων εμπειριών.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, μετά πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἱερεύς **Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν του Β΄ Ἀντιφώνου·**

Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, σῶσον τόν λαόν σου καί εὐλόγησον τήν κληρονομίαν σου· τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας σου φύλαξον· ἁγίασον τούς ἀγαπῶντας τήν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· Σύ αὐτούς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει καί μή εγκαταλίπῃς ἡμᾶς τούς ἐλπίζοντας ἐπί σέ.

Ἐκφώνως·

Ὅτι σόν τό κράτος καί σοῦ ἐστίν ἡ βασιλεία καί ἡ δύναμις καί ἡ δόξα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Καί ψάλλεται τό Β΄ Ἀντίφωνον, συνοδευόμενον ἀπό τό ἐφύμνιον·

Λαός Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς σοι· Ἀλληλούϊα (τρίς).

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Την Παναγία, την πάναγνη, την υπερευλογημένη, την ένδοξη, την Κυρία μας, τη Θεοτόκο και αειπάρθενη Μαρία αφού καλέσαμε σε βοήθεια μαζί με όλους τους αγίους, ας εμπιστευτούμε τον εαυτό μας και ο ένας τον άλλο και όλη μας τη ζωή στο Χριστό και Θεό μας.

Λαός Σε σένα, Κύριε.

Ιερέας *Χαμηλόφωνα την ευχή του Β΄ Αντιφώνου*

Κύριε και Θεέ μας, σώσε το λαό σου και ευλόγησε τους κληρονόμους της Βασιλείας σου· τα μέλη της Εκκλησίας σου φύλαξε, αγίασε εκείνους που αγαπούν την ευπρέπεια του ναού σου· εσύ ανταπόδωσε σ' αυτούς τη δόξα σου με τη θεική σου δύναμη και μην εγκαταλείψεις εμάς που ελπίζουμε σε σένα.

Με δυνατή φωνή·

Γιατί δική σου είναι η εξουσία και δική σου είναι η Βασιλεία και η δύναμη και η δόξα, του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

Και ψάλλεται το Β΄ Αντίφωνο, συνοδευόμενο από το εφύμνιο·

Λαός Σώσε μας, Υιέ του Θεού, εσύ που αναστήθηκες από τους νεκρούς, εμάς που σου ψάλλουμε· Αλληλούια **(τρεις φορές)**.

Λαός Δόξα Πατρί καί Υἱῷ καί Ἁγίῳ Πνεύματι.
Καί νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.
Ὁ μονογενής Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων καί καταδεξάμενος διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν, σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας· σταυρωθείς τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας· εἷς ὤν τῆς Ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρί καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς[7].

"...διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν, σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου..."

---

7. «Ὁ Μονογενής Υἱός...»
Ο δοξολογικός αυτός ύμνος ψάλλεται στο τέλος του Β΄ Αντιφώνου. Πιθανός συγγραφέας του θεωρείται ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός. Είναι ένα σύντομο «Σύμβολο Πίστεως». Με τον

Λαός

Δόξα στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα.

Και τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες· Αμήν.

Σύ ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού, που είσαι αθάνατος και καταδέχτηκες για τη δική μας σωτηρία να πάρεις ανθρώπινη σάρκα από την αγία Θεοτόκο και αειπάρθενη Μαρία και έγινες άνθρωπος χωρίς αλλοίωση στη θεϊκή σου φύση· και αφού σταυρώθηκες, Χριστέ και Θεέ μας, κατανίκησες το θάνατο με το θάνατό σου· συ που είσαι το ένα από τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας και δοξάζεσαι μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα, σώσε μας .

"...σταυρωθείς τε, Χριστέ ό Θεός..."

ύμνο αυτό θυμούμαστε την ενανθρώπηση του Χριστού που έγινε για χάρη μας, τη σταύρωσή Του, τη νίκη Του πάνω στο θάνατο και Τον παρακαλούμε να μας σώσει.

Διάκονος Τήν μικράν συναπτήν·

Ἔτι καί ἔτι, ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, μετά πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τοῦ Γ΄ Ἀντιφώνου·

Ὁ τάς κοινάς ταύτας καί συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχάς, ὁ καί δυσί καί τρισί, συμφωνοῦσιν ἐπί τῷ ὀνόματί σου, τάς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος· Αὐτός καί νῦν τῶν δούλων σου τά αἰτήματα πρός τό συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τήν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας καί ἐν τῷ μέλλοντι ζωήν αἰώνιον χαριζόμενος.

Ἐκφώνως·

Ὅτι ἀγαθός καί φιλάνθρωπος Θεός ὑπάρχεις καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Ψαλλομένου δέ τοῦ Γ΄ Ἀντιφώνου-Ἀπολυτικίου, γίνεται ἡ Εἴσοδος μετά τοῦ Εὐαγγελίου.

Διάκονος *Τη μικρή συναπτή·*

Ακόμη και τώρα, ακόμη πιο πολύ με ειρήνη ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονς Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονς Την Παναγία, την πάναγνη, την υπερευλογημένη, την ένδοξη, την Κυρία μας, τη Θεοτόκο και αειπάρθενη Μαρία αφού καλέσαμε σε βοήθεια μαζί με όλους τους αγίους, ας εμπιστευτούμε τον εαυτό μας και ο ένας τον άλλο και όλη μας τη ζωή στο Χριστό και Θεό μας.

Λαός Σε σένα, Κύριε.

Ιερέας *Χαμηλόφωνα την ευχή του Γ΄ Αντιφώνου·*

Εσύ, που μας χάρισες τις κοινές αυτές και ομόφωνες προσευχές, που υποσχέθηκες να εκπληρώνεις τις παρακλήσεις ακόμα και δυο ή τριών που συμφωνούν στο όνομά σου, εσύ, τα αιτήματα των δούλων σου και τώρα κατά το συμφέρον εκπλήρωσε, δίνοντας σε μας στην παρούσα ζωή την επίγνωση της αλήθειας σου και στο μέλλον χαρίζοντάς μας αιώνια ζωή.

Με δυνατή φωνή·

Επειδή είσαι καλός και φιλάνθρωπος Θεός και εσένα δοξάζουμε, τον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

Την ώρα που ψάλλεται το Γ΄ Αντίφωνο - Απολυτίκιο, γίνεται η Είσοδος του Ευαγγελίου.

Μικρά Εἴσοδος[8]

Διάκονος Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἱερεύς *Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τῆς εἰσόδου·*[9]

Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα καί στρατιάς ἀγγέλων καί ἀρχαγγέλων, εἰς λειτουργίαν τῆς σῆς δόξης, ποίησον σύν τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν, εἴσοδον ἁγίων ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν καί συνδοξολογούντων τήν σήν ἀγαθότητα. Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμή καί προσκύνησις, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Διάκονος Εὐλόγησον, Δέσποτα, τήν ἁγίαν εἴσοδον.

---

8. Μικρή Είσοδος.

Η είσοδος του Ευαγγελίου ονομάζεται Μικρή Είσοδος σε αντίθεση με τη Μεγάλη που θα γίνει αργότερα στο Χερουβικό ύμνο. Η Μικρή Είσοδος φανερώνει την πρώτη παρουσία και την είσοδο του Χριστού στον κόσμο. Η είσοδος των πιστών στο ναό, που στα παλιά χρόνια γινόταν την ώρα αυτή, είναι η είσοδός τους στη ζωή του Χριστού.

Ο ιερέας παίρνει από την Αγία Τράπεζα το Ευαγγέλιο που εικονίζει το Χριστό και το δίνει στο διάκονο. Αυτός το κρατά στο ύψος του προσώπου του, έτσι που το πρόσωπό του να καλύπτεται από το Χριστό που έρχεται. Η πομπή βγαίνει από τη βόρεια πύλη του Ιερού. Του αγίου Ευαγγελίου προηγείται η λαμπάδα που συμβολίζει τον Ιωάννη τον Πρόδρομο. Ο Χριστός πρόκειται να αρχίσει το δημόσιο έργο Του. Έρχεται στον κόσμο ως Σωτήρας και ο Ιωάννης ο Πρόδρομος μάς το δείχνει: «Ἴδε ὁ ἀμνός τοῦ Θεοῦ» (Ιωαν. 1,29). Η πομπή σταματά στο κέντρο του ναού. Ο ιερέας υψώνει το Ευαγγέλιο και λέει: «Σοφία. Ορθοί».

Μικρή Είσοδος[8]

Διάκονος Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Ιερέας *Χαμηλόφωνα*[9]

Δέσποτα Κύριε και Θεέ μας, εσύ που εγκατέστησες στους ουρανούς τάγματα και στρατιές αγγέλων και αρχαγγέλων για να υπηρετούν τη δόξα σου, κάνε ώστε μαζί με την είσοδό μας να γίνει και είσοδος αγίων αγγέλων, για να λειτουργούν και να δοξάζουν μαζί μας την αγαθότητά σου. Γιατί σε σένα αρμόζει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση, στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες· Αμήν.

Διάκονος Ευλόγησε, Δέσποτα, την αγία είσοδο.

Με την επίδειξη του Ευαγγελίου δηλώνεται η παρουσία του Χριστού. Με τη φράση «Σοφία. Ορθοί» καλούνται οι πιστοί να σταθούν όρθιοι με σεβασμό και συγκέντρωση του νου μπροστά στο Ευαγγέλιο, το Χριστό.
Οι ψάλτες ψάλλουν: «Δεῦτε προσκυνήσωμεν και προσπέσωμεν Χριστῷ...» Ο ύμνος αυτός λέγεται Εισοδικόν.
Ουσιαστικά οι πιστοί με τη Μικρή Είσοδο καλούμαστε να υποδεχτούμε το Χριστό στο δημόσιο έργο Του και να τον αναγνωρίσουμε Υιό του Θεού και Σωτήρα μας.

9. **Ευχή Μικρής Εισόδου.**
Αν παρακολουθήσουμε με προσοχή την ευχή της Μικρής Εισόδου θα δούμε ότι ο ιερέας ζητά από το Θεό την παρουσία των αγγέλων για να λειτουργήσουν και να δοξολογήσουν μαζί μας τον Κύριο και Δεσπότη των όλων. Γιατί στη Θεία Λειτουργία, που, όπως αναφέραμε, είναι σύναξη ουρανού και γης, άγγελοι και άνθρωποι συναναστρέφονται και συνδοξάζουν το Θεό. Αυτό έζησαν οι Άγιοι Θεοφόροι Πατέρες μας και καλούμαστε να το ζήσουμε κι εμείς.

Ἱερεύς Εὐλογῶν λέγει χαμηλοφώνως·

Εὐλογημένη ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων σου, πάντοτε· νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Διάκονος Σοφία. Ὀρθοί.

Μικρή Εἴσοδος. "Σοφία. Ὀρθοί".

Λαός Δεῦτε προσκυνήσωμεν καί προσπέσωμεν Χριστῷ. Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι· Ἀλληλούϊα.

Ἀπολυτίκια καί τό Κοντάκιον.

Ιερέας *Ευλογώντας λέει χαμηλόφωνα·*
Ας είναι ευλογημένη πάντοτε η είσοδος των αγίων σου, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες· Αμήν.

Διάκονος Σοφία. Όρθιοι.

«Ἴδε ὁ ἀμνός τοῦ Θεοῦ...» (Ιωάν. 1,36)

Λαός Ελάτε, ας λατρεύσουμε το Χριστό και ας δοθούμε σ' Αυτόν. Σώσε μας, Υιέ του Θεού, εσύ που αναστήθηκες από τους νεκρούς, εμάς που σου ψάλλουμε· Αλληλούϊα.
Απολυτίκια και το Κοντάκιο.

Τρισάγιος Ύμνος[10]

Διάκονος Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Λαός Κύριε, ἐλέησον.
Ἱερεύς *Χαμηλοφώνως τὴν εὐχὴν τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου·*

Ὁ Θεός ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγίῳ φωνῇ ὑπό τῶν Σεραφείμ ἀνυμνούμενος καί ὑπό τῶν Χερουβείμ δοξολογούμενος καί ὑπό πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος· ὁ ἐκ τοῦ μή ὄντος εἰς τό εἶναι παραγαγών τά σύμπαντα· ὁ κτίσας τόν ἄνθρωπον κατ᾿ εἰκόνα σήν καί ὁμοίωσιν καί παντί σου χαρίσματι κατακοσμήσας· ὁ διδούς αἰτοῦντι σοφίαν καί σύνεσιν καί μή παρορῶν ἁμαρτάνοντα, ἀλλά θέμενος ἐπί σωτηρίᾳ μετάνοιαν· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς, τούς ταπεινούς καί ἀναξίους δούλους σου καί ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στῆναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου καί τήν ὀφειλομένην σοι προσκύνησιν καί δοξολογίαν προσάγειν· Αὐτός, Δέσποτα, πρόσδεξαι καί ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τόν Τρισάγιον ὕμνον καί ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου. Συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἑκούσιόν τε καί ἀκούσιον· ἁγίασον ἡμῶν τάς ψυχάς καί τά σώματα· καί

---

10. Τρισάγιος Ύμνος.
Στη Μικρή Είσοδο, μαζί με το Χριστό εισήλθαν και άγγελοι. Έτσι τώρα οι πιστοί αξιώνονται να ψάλλουν μαζί με τους αγγέλους τον Τρισάγιο ύμνο. Λέγεται Τρισάγιος γιατί επαναλαμβάνεται τρεις φορές η λέξη Άγιος και με αυτόν υμνούμε

Τρισάγιος Ύμνος [10]

Διάκονος Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Ιερέας *Χαμηλόφωνα την ευχή του Τρισαγίου Ύμνου:*

Άγιε Θεέ μας, εσύ που αναπαύεσαι ανάμεσα στους αγίους και που με τρισάγια φωνή ανυμνείσαι από τα Σεραφείμ και δοξολογείσαι από τα Χερουβείμ και λατρεύεσαι από κάθε επουράνια δύναμη· εσύ που από το μηδέν δημιούργησες τα σύμπαντα· εσύ που έπλασες τον άνθρωπο σύμφωνα με τη δική σου εικόνα και με τη δυνατότητα να σου μοιάσει και τον στόλισες με κάθε σου χάρισμα· εσύ που δίνεις σε όποιον σου ζητά σοφία και σύνεση και δεν αδιαφορείς γι' αυτόν που αμαρτάνει, αλλά έδωσες τη μετάνοια για τη σωτηρία του· εσύ που αξίωσες εμάς τα ταπεινά και ανάξια παιδιά σου να σταθούμε και αυτή την ώρα μπροστά στη δόξα του αγίου σου θυσιαστηρίου και να προσφέρουμε τη λατρεία και δοξολογία που σου οφείλουμε· εσύ ο ίδιος Δέσποτα, δέξου και από μας τους αμαρτωλούς τον τρισάγιο ύμνο και προστάτεψέ μας με την καλοσύνη σου· συγχώρεσέ μας κάθε παράπτωμα θεληματικό και αθέλητο· αγίασε τις ψυχές και τα

τον Ένα Θεό ως Τριάδα. Άγιος ο Θεός Πατέρας, Άγιος ισχυρός ο Υιός, Άγιος αθάνατος το Άγιο Πνεύμα.
Ο Ύμνος αυτός βασίζεται στον ύμνο που άκουσε από τους αγγέλους ο Ησαΐας στο όραμα της κλήσεως του, «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαββαώθ...».

δός ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν σοι πάσας τάς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν· πρεσβείαις τῆς ἁγίας Θεοτόκου καί πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων.

Ἐκφώνως·
Ὅτι ἅγιος εἶ, ὁ Θεός ἡμῶν καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί·

Διάκονος Καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Λαός Ἀμήν.

"Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος..."

Λαός Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς (τρίς).
Δόξα Πατρί καί Υἱῷ καί Ἁγίῳ Πνεύματι.

σώματά μας και αξίωσέ μας με ευσέβεια να σε λατρεύουμε όλες τις ημέρες της ζωής μας, με τις πρεσβείες της αγίας Θεοτόκου και όλων των αγίων που δια μέσου των αιώνων ευαρέστησαν σε σένα.

Με δυνατή φωνή·

Διότι είσαι Άγιος Θεέ μας, και σε σένα απευθύνουμε τη δοξολογία, στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε·

Διάκονος Και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

"... ἐλέησον ἡμᾶς".

Λαός Άγιε Θεέ, Άγιε Ισχυρέ, Άγιε Αθάνατε, ελέησέ μας (τρεις φορές).

Δόξα στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα.

	Καί νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
	Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.
Διάκονος	Δύναμις.
Λαός	Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἀναγνώσματα[11]

	Ὁ Ἀναγνώστης τό Προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου.
Διάκονος	Πρόσχωμεν.
	Ὁ Ἀναγνώστης ἐκφωνεῖ τόν στίχον τοῦ Προκειμένου τοῦ Ἀποστόλου.
Διάκονος	Σοφία.
	Ὁ Ἀναγνώστης ἐκφωνεῖ τήν ἐπιγραφήν τοῦ Ἀποστόλου.
Διάκονος	Πρόσχωμεν.
	Ὁ Ἀναγνώστης ἐκφωνεῖ τό Ἀποστολικόν ἀνάγνωσμα.

---

11. Τα Αναγνώσματα.
Τα Αναγνώσματα είναι οι αποστολικές και ευαγγελικές περικοπές της Καινής Διαθήκης, που διαβάζονται στη Θεία Λειτουργία.
Ο Απόστολος είναι περικοπές από τις Πράξεις των Αποστόλων ή από τις Επιστολές. Με την αποστολική περικοπή οι Απόστολοι, που ήταν αυτόπτες μάρτυρες της ζωής και του έργου του Κυρίου, κηρύσσουν σε μάς τη Βασιλεία του Θεού και μας πληροφορούν για τη ζωή της πρώτης Εκκλησίας.
Τα Ευαγγέλια είναι περικοπές από τους τέσσερις Ευαγγελιστές. Μέσα από την ευαγγελική περικοπή βλέπουμε το Χριστό να διδάσκει, να θαυματουργεί, να πάσχει, να σταυρώνεται, να ανασταίνεται. Κατά την ανάγνωση του Ευαγγελίου οι πιστοί στέκονται όρθιοι, γιατί έχουν τη βεβαιότητα ότι ο ίδιος ο Κύριος τούς μιλά.

	Και τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες. Αμήν.
	Άγιε αθάνατε, ελέησέ μας.
Διάκονος	Πιο δυνατά.
Λαός	Άγιε Θεέ, Άγιε Ισχυρέ, Άγιε Αθάνατε, ελέησέ μας.

Αναγνώσματα[11]

	Ο Αναγνώστης το Προκείμενο του Αποστόλου.
Διάκονος	Ας προσέξουμε.
	Ο Αναγνώστης εκφωνεί το στίχο του Προκειμένου του Αποστόλου.
Διάκονος	Σοφία.
	Ο Αναγνώστης εκφωνεί την επιγραφή του Αποστόλου.
Διάκονος	Ας προσέξουμε.
	Ο Αναγνώστης εκφωνεί το Αποστολικό ανάγνωσμα.

Ο τρόπος ανάγνωσης του Αποστόλου και του Ευαγγελίου είναι η εμμελής απαγγελία, δηλαδή, κάτι μεταξύ ψαλμωδίας και απλού διαβάσματος.

Ο στόχος των αναγνωσμάτων είναι να μας προετοιμάσουν διά της καθάρσεως και του φωτισμού να δεχθούμε τον αγιασμό του μυστηρίου που θα ακολουθήσει. Γιατί λατρεία και διδασκαλία δε χωρίζονται από τη ζωή της Εκκλησίας. Η Εκκλησία μέσα από τη λατρεία διδάσκει τα μέλη της και μαρτυρεί το Χριστό, που είναι η ζωή μας.

Τα αναγνώσματα δηλώνουν τη φανέρωση του Κυρίου στους ανθρώπους όταν άρχισε τη δημόσια δράση Του. Η φανέρωση του Χριστού στη Θεία Λειτουργία γίνεται σταδιακά. Με τη Μικρή Είσοδο είχαμε και την είσοδο του Χριστού στο δημόσιο έργο Του. Τώρα με τα αναγνώσματα έχουμε τη δράση Του. Αργότερα θα αποκαλύψει ακόμα πιο καθαρά τον εαυτό Του.

Ὁ Διάκονος θυμιᾷ (ἀθορύβως καί συντόμως) τήν ἁγίαν Τράπεζαν, τόν Ἱερέα, τάς εἰκόνας καί τόν λαόν.

Διάκονος Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τοῦ Εὐαγγελίου·

Ἔλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλάνθρωπε Δέσποτα, τό τῆς σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καί τούς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὀφθαλμούς εἰς τήν τῶν εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἔνθες ἡμῖν καί τόν τῶν μακαρίων σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τάς σαρκικάς ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες, πνευματικήν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τά πρός εὐαρέστησιν τήν σήν καί φρονοῦντες καί πράττοντες. Σύ γάρ εἶ ὁ φωτισμός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός, καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, σύν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρί καί τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πληρωθέντος δέ τοῦ Ἀποστόλου·

Εἰρήνη σοι τῷ ἀναγινώσκοντι.

Λαός Ἀλληλούϊα. Ἀλληλούϊα. Ἀλληλούϊα [12].

12.«Ἀλληλούϊα».
Η λέξη είναι εβραϊκή. Στην ευαγγελική γλώσσα σημαίνει αινείτε το Θεό. Ο τρόπος μελωδίας της δείχνει πως πρόκειται για

Ο Διάκονος θυμιά (αθόρυβα και σύντομα) την αγία Τράπεζα, τον Ιερέα, τις εικόνες και το λαό.

Διάκονος: Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Ιερέας: Χαμηλόφωνα την ευχή του Ευαγγελίου·

Λάμψε μέσα στις καρδιές μας, φιλάνθρωπε Δέσποτα, το καθαρό φως της θεογνωσίας σου και άνοιξε καλά τα μάτια του νου μας για να καταλάβουμε τα ευαγγελικά σου μηνύματα. Βάλε μέσα μας και το σεβασμό των ευλογημένων σου εντολών, ώστε, αφού κατανικήσουμε όλες τις σαρκικές επιθυμίες, να ζήσουμε τον πνευματικό τρόπο ζωής, σκεφτόμενοι και κάνοντας όλα όσα ευχαριστούν εσένα.

Γιατί εσύ είσαι ο φωτισμός των ψυχών και των σωμάτων μας, Χριστέ και Θεέ μας και σε σένα απευθύνουμε τη δοξολογία, καθώς και στον άναρχο Πατέρα σου και το πανάγιο και αγαθό και ζωοποιό σου Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες. Αμήν.

Αφού τελειώσει ο Απόστολος·

Ειρήνη σε σένα που διαβάζεις.

Λαός: Αλληλούϊα, Αλληλούϊα, Αλληλούϊα [12].

ένα χαρούμενο χαιρετισμό στον αιώνιο Κύριο, που έρχεται στη σύναξη των πιστών.

Ἱερεύς	Σοφία. Ὀρθοί. Ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. Εἰρήνη πᾶσι[13].
Λαός	Καί τῷ πνεύματί σου.
Διάκονος	Ἐκ τοῦ κατά (...) ἁγίου Εὐαγγελίου τό ἀνάγνωσμα.
Ἱερεύς	Πρόσχωμεν.
Λαός	Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι.
Διάκονος	Ἐκφωνεῖ τήν Εὐαγγελικήν περικοπήν.

"Σοφία. Ὀρθοί. Ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου".

---

13. «Εἰρήνη πᾶσι».
Είναι μια ευλογία από το λειτουργό που απευθύνεται προς τη λειτουργική σύναξη. Στην πραγματικότητα είναι μια ευλογία που έρχεται από τον ουρανό. Είναι όμως ταυτόχρονα και ένας λειτουργικός χαιρετισμός με ξεχωριστή σημασία. Τούτο φαίνεται και από το γεγονός ότι απευθύνεται από τον ιερέα τρεις φορές σε καίρια σημεία της Θείας Λειτουργίας: α) πριν από την ανάγνωση του Ευαγγελίου, β) πριν από τον ασπασμό της αγάπης και γ) πριν από τη Θεία Κοινωνία.

Ιερέας	Σοφία. Όρθιοι. Ας ακούσουμε το άγιο Ευαγγέλιο. Ειρήνη σε όλους [13].
Λαός	Και στο δικό σου πνεύμα.
Διάκονος	Το ανάγνωσμα είναι από το άγιο Ευαγγέλιο του (...).
Ιερέας	Ας προσέξουμε.
Λαός	Δόξα σε σένα, Κύριε, δόξα σε σένα.
Διάκονος	Διαβάζει την ευαγγελική περικοπή.

"Πορευθέντες... Κηρύξατε τό Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει".
(Μάρκ. 16,15)

Η ειρήνη είναι χάρισμα που προσφέρεται από το Άγιο Πνεύμα, αλλά και στοιχείο απαραίτητο για να μπορέσουμε να καταλάβουμε και να βιώσουμε τη Θεία Λειτουργία.
Είναι γι' αυτό που ο ιερέας μάς δίνει κατ' επανάληψη αυτή την ευλογία. Τελικά η ειρήνη γίνεται τρόπος ζωής μας με την ένωσή μας με το Χριστό στο μυστήριο της Θείας Κοινωνίας. Είναι φανερό, λοιπόν, πως σκοπός της Θείας Λειτουργίας είναι να μας χαρίσει την «ἄνωθεν εἰρήνην». Την ειρήνη του Χριστού.

Πληρωθείσης τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου ὁ ἱερεὺς εὐλογῶν τὸν διάκονον λέγει·

Ἱερεύς Εἰρήνη σοι τῷ εὐαγγελιζομένῳ.

Λαός Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι[14].

Ἐκτενὴς Ἱκεσία[15]

Διάκονος Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ἡμῶν εἴπωμεν.
Λαός Κύριε, ἐλέησον(τρίς).
Διάκονος Κύριε, παντοκράτωρ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, δεόμεθά σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Λαός Κύριε, ἐλέησον(τρίς).
Διάκονος Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Λαός Κύριε, ἐλέησον(τρίς).
Διάκονος Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.
Λαός Κύριε, ἐλέησον(τρίς).

---

14. Το κήρυγμα του Θείου Λόγου.
Στο σημείο αυτό κανονικά γίνεται το κήρυγμα. Στο κήρυγμα γίνεται εξήγηση του λόγου του Θεού, ανάπτυξη των βασικών αληθειών της πίστης μας, στήριξη των πιστών και προτροπή για μια «ἐν Χριστῷ ζωήν». Σήμερα συνήθως το κήρυγμα γίνεται προς το τέλος της Θείας Λειτουργίας, την ώρα του Κοινωνικού, για να κερδίζεται χρόνος. Στην εποχή μας, που πολλοί άνθρωποι δεν κατανοούν τη γλώσσα της Αγίας Γραφής και δεν ασχολούνται με τη μελέτη της, το κήρυγμα είναι περισσότερο από απαραίτητο.

Αφού τελειώσει η ανάγνωση του Ευαγγελίου ο ιερέας ευλογώντας το διάκονο λέγει·

Ιερέας Ειρήνη σε σένα που διαβάζεις το Ευαγγέλιο.

Λαός Δόξα σε σένα, Κύριε, δόξα σε σένα[14].

Εκτενής Ικεσία[15]

Διάκονος Ας πούμε όλοι, με όλη μας την ψυχή και με όλο μας το νου, ας πούμε,

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Διάκονος Κύριε Παντοκράτορα, Θεέ των πατέρων μας, σε παρακαλούμε, άκουσέ μας με προσοχή και ελέησέ μας.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Διάκονος Ελέησέ μας, Θεέ μας, σύμφωνα με τη μεγάλη σου αγάπη, σε παρακαλούμε, άκουσέ μας με προσοχή και ελέησέ μας.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Διάκονος Ακόμα σε παρακαλούμε για τους ευσεβείς και Ορθόδοξους Χριστιανούς.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

---

15. **Εκτενής Ικεσία.**
Ονομάζεται εκτενής ικεσία, γιατί είναι μια μεγάλη δέηση κατά την οποία οι πιστοί προσεύχονται για νεκρούς και ζώντες, παρόντες και απόντες.
Ονομάζεται επίσης εκτενής, γιατί οι πιστοί συμμετέχουν σ' αυτήν πιο θερμά, με όλο τους το είναι, με όλη τους την ύπαρξη. Γι' αυτό και μετά από κάθε αίτηση λέγεται τρεις φορές το Κύριε ελέησον. Πλησιάζει η τέλεση του μυστηρίου και έτσι οι πιστοί ζητούν εντονότερα το Θείο έλεος.

Διάκονος Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (...)

Λαός Κύριε, ἐλέησον (τρίς)

Διάκονος Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἱερέων, ἱερομονάχων, ἱεροδιακόνων καί μοναχῶν καί πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος.

Λαός Κύριε, ἐλέησον (τρίς)

Διάκονος Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ ἐλέους, ζωῆς, εἰρήνης, ὑγείας, σωτηρίας, ἐπισκέψεως, συγχωρήσεως καί ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ πάντων τῶν εὐσεβῶν καί Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῶν κατοικούντων καί παρεπιδημούντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῶν ἐνοριτῶν, ἐπιτρόπων, συνδρομητῶν καί ἀφιερωτῶν τοῦ ἁγίου ναοῦ τούτου.

Λαός Κύριε, ἐλέησον (τρίς)

Διάκονος Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τῶν μακαρίων καί ἀοιδίμων κτιτόρων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ταύτης καί ὑπέρ πάντων τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καί ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐνθάδε εὐσεβῶς κειμένων καί ἁπανταχοῦ Ὀρθοδόξων.

Λαός Κύριε, ἐλέησον (τρίς)

Διάκονος Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τῶν καρποφορούντων καί καλλιεργούντων ἐν τῷ ἁγίῳ καί πανσέπτῳ ναῷ τούτῳ, κοπιώντων, ψαλλόντων καί ὑπέρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, τοῦ ἀπεκδεχομένου τό παρά σοῦ μέγα καί πλούσιον ἔλεος.

Λαός Κύριε, ἐλέησον (τρις)

Διάκονος Ακόμα σε παρακαλούμε για τον αρχιεπίσκοπό μας (...)

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Διάκονος Ακόμα σε παρακαλούμε για τους αδελφούς μας, τους ιερείς, ιερομονάχους, ιεροδιακόνους και μοναχούς και για όλη τη χριστιανική μας αδελφότητα.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Διάκονος Ακόμα σε παρακαλούμε να χαρίζεις έλεος, ζωή, ειρήνη, υγεία, σωτηρία, προστασία, συγχώρεση και άφεση των αμαρτιών των δούλων Σου, όλων των ευσεβών και Ορθόδοξων Χριστιανών, που κατοικούν στην πόλη αυτή καθώς και αυτών που βρίσκονται προσωρινά σ' αυτή, των ενοριτών, επιτρόπων, συνδρομητών και αφιερωτών του αγίου αυτού ναού.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Διάκονος Ακόμα σε παρακαλούμε για τους μακαριστούς και αξέχαστους κτίτορες της αγίας αυτής Εκκλησίας και για όλους τους πατέρες και αδελφούς μας, αυτούς που κοιμήθηκαν και αναπαύονται εδώ με την ελπίδα της ανάστασης, καθώς και για τους Ορθοδόξους που αναπαύονται με την ίδια ελπίδα σε οποιοδήποτε μέρος της οικουμένης.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Διάκονος Ακόμα σε παρακαλούμε για εκείνους που προσφέρουν καρποφόρες υπηρεσίες στον άγιο και πάνσεπτο αυτό ναό, για εκείνους που κουράζονται, για εκείνους που ψάλλουν και για το λαό που παρευρίσκεται και περιμένει από σένα το μεγάλο και πλούσιο έλεος.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Ἱερεύς — Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τῆς ἐκτενοῦς ἱκεσίας·
Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, τήν ἐκτενῆ ταύτην ἱκεσίαν πρόσδεξαι παρά τῶν σῶν δούλων καί ἐλέησον ἡμᾶς κατά τό πλῆθος τοῦ ἐλέους σου· καί τούς οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον ἐφ᾽ ἡμᾶς καί ἐπί πάντα τόν λαόν σου, τόν ἀπεκδεχόμενον τό παρά σοῦ πλούσιον ἔλεος.

Ἐκφώνως·
Ὅτι ἐλεήμων καί φιλάνθρωπος Θεός ὑπάρχεις καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός — Ἀμήν.

Δεήσεις ὑπέρ τῶν Κατηχουμένων [16]

Διάκονος — Εὔξασθε, οἱ Κατηχούμενοι τῷ Κυρίῳ.

Λαός — Κύριε, ἐλέησον.

---

16. Δεήσεις για τους Κατηχουμένους.
Κατηχούμενοι είναι οι άνθρωποι που άκουσαν για το Χριστό και έχουν την επιθυμία να βαπτιστούν. Πριν από το βάπτισμα η Εκκλησία τούς προετοιμάζει με κατάλληλη διδασκαλία για να γίνουν μέλη της. Η διδασκαλία αυτή ονομάζεται κατήχηση και εκείνοι που διδάσκονται Κατηχούμενοι. Κατηχούμενοι υπάρχουν σε όλες τις εποχές. Άνθρωποι από όλο τον κόσμο που προετοιμάζονται να βαπτιστούν σε μεγάλη ηλικία ανήκουν στην ομάδα αυτή, καθώς και τα αβάπτιστα νήπια των χριστιανών.
Με τις δεήσεις και την ευχή για τους Κατηχουμένους ζητούμε από το Χριστό να ελεήσει τους Κατηχουμένους και να τους

Ιερέας

Χαμηλόφωνα την ευχή της εκτενούς ικεσίας·

Κύριε και Θεέ μας, την ολόψυχη αυτή ικεσία δέξου από μας τους δούλους σου και ελέησέ μας σύμφωνα με το αμέτρητο έλεός σου και στείλε την ευσπλαχνία σου σε μας και σε όλο το λαό σου, που περιμένει από σένα το πλούσιο έλεος.

Με δυνατή φωνή·

Γιατί είσαι εύσπλαχνος και φιλάνθρωπος Θεός και σε σένα απευθύνουμε τη δοξολογία, στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός

Αμήν.

Δεήσεις για τους Κατηχουμένους [16]

Διάκονος

Προσευχηθείτε, οι Κατηχούμενοι, στον Κύριο.

Λαός

Κύριε, ελέησον.

διδάξει ο ίδιος με το στόμα του κατηχητή. Να τους αποκαλύψει το Ευαγγέλιο της δικαιοσύνης, δηλαδή τον εαυτό Του. Επίσης ζητούμε να τους αξιώσει να βαπτιστούν και να γίνουν πιστά μέλη της Εκκλησίας.

Ουσιαστικά οι δεήσεις αυτές συνιστούν πράξη αγάπης της Εκκλησίας για τους Κατηχουμένους.

Στους πρώτους αιώνες οι Κατηχούμενοι αποτελούσαν ξεχωριστή τάξη και ήταν παρόντες στη Θεία Λειτουργία μέχρι το σημείο αυτό, ενώ στη συνέχεια αποχωρούσαν, γιατί θα ακολουθούσε η τέλεση του μυστηρίου και ως αβάπτιστοι δεν μπορούσαν να παρευρεθούν σ' αυτό ούτε και να κοινωνήσουν.

Διάκονος	Οἱ πιστοί, ὑπέρ τῶν Κατηχουμένων δεηθῶμεν.
Λαός	Κύριε, ἐλέησον.
Διάκονος	Ἵνα ὁ Κύριος αὐτούς ἐλεήσῃ·
Λαός	Κύριε, ἐλέησον.
Διάκονος	Κατηχήσῃ αὐτούς τόν λόγον τῆς ἀληθείας·
Λαός	Κύριε, ἐλέησον.
Διάκονος	Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τό Εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης·
Λαός	Κύριε, ἐλέησον.

Διδασκαλία Κατηχουμένων.
"Κατηχήσῃ αὐτούς τόν λόγον τῆς ἀληθείας".

Διάκονος	Ἑνώσῃ αὐτούς τῇ Ἁγίᾳ αὐτοῦ Καθολικῇ καί Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ.
Λαός	Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος	Οι πιστοί ας παρακαλέσουμε για τους Κατηχουμένους.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Για να τους ελεήσει ο Κύριος.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Να τους διδάξει το λόγο της αλήθειας.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Να τους φανερώσει το Ευαγγέλιο της δικαιοσύνης.
Λαός	Κύριε, ελέησον.

Ομαδική βάπτιση Κατηχουμένων.
"Ἑνώσῃ αὐτούς τῇ Ἁγίᾳ αὐτοῦ Καθολικῇ καί Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ".

Διάκονος	Να τους ενώσει με την Αγία του Καθολική και Αποστολική Εκκλησία.
Λαός	Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Σῶσον, ἐλέησον, ἀντιλαβοῦ καί διαφύλαξον αὐτούς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Οἱ Κατηχούμενοι, τάς κεφαλάς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνατε.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τῶν Κατηχουμένων πρό τοῦ ἁπλωθῆναι τό εἱλητόν·

Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καί τά ταπεινά ἐφορῶν, ὁ διά τήν σωτηρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας, τόν μονογενῆ σου Υἱόν καί Θεόν, τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπίβλεψον ἐπί τούς δούλους σου τούς Κατηχουμένους, τούς υποκεκλικότας σοι τόν ἑαυτῶν αὐχένα· καί καταξίωσον αὐτούς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καί τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας· ἕνωσον αὐτούς τῇ Ἁγίᾳ σου, Καθολικῇ καί Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ καί συγκαταρίθμησον αὐτούς τῇ ἐκλεκτῇ σου ποίμνῃ.

Ἐκφώνως·

Ἵνα καί αὐτοί σύν ἡμῖν δοξάζωσι τό πάντιμον καί μεγαλοπρεπές ὄνομά σου, τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Διάκονος Τήν ἀπόλυσιν τῶν Κατηχουμένων·

Ὅσοι Κατηχούμενοι, προέλθετε· Οἱ Κατηχούμενοι, προέλθετε· Ὅσοι Κατηχούμενοι, προέλθετε· μή τις τῶν Κατηχουμένων.

Διάκονος Σώσε, ελέησε, βοήθησε και προστάτεψέ τους, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Κατηχούμενοι, κλίνετε τις κεφαλές σας στον Κύριο.

Λαός Σε σένα, Κύριε.

Ιερέας Χαμηλόφωνα την ευχή για τους Κατηχουμένους προτού απλωθεί το ειλητό·

Κύριε Θεέ μας, συ που κατοικείς στα ψηλά και παρακολουθείς τα χαμηλά, συ που για τη σωτηρία του ανθρώπινου γένους έστειλες το μονογενή σου Υιό και Θεό, τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, κοίταξε προσεκτικά τους δούλους σου τους Κατηχουμένους, που έχουν κλίνει σε σένα το κεφάλι τους, και αξίωσέ τους να πάρουν στον κατάλληλο καιρό το λουτρό της αναγέννησης, τη συγχώρηση των αμαρτιών και τη στολή της αφθαρσίας· ένωσέ τους με την Αγία σου, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία και συναρίθμησέ τους με το εκλεκτό σου ποίμνιο.

Με δυνατή φωνή·

Για να δοξάζουν και αυτοί μαζί μας το πάντιμο και μεγαλόπρεπο όνομά σου, του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

Διάκονος Την απόλυση των Κατηχουμένων·

Όσοι είστε Κατηχούμενοι αποχωρείστε, Κατηχούμενοι αποχωρείστε. Όσοι είστε Κατηχούμενοι αποχωρείστε, να μη μείνει κανείς από τους Κατηχουμένους.

Δεήσεις τῶν πιστῶν

Διάκονος: Ὅσοι πιστοί. Ἔτι καί ἔτι, ἐν εἰρήνῃ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Σοφία.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως τήν Α΄ εὐχήν τῶν πιστῶν μετά τό ἁπλωθῆναι τό εἰλητόν·

Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεός τῶν δυνάμεων, τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς παραστῆναι καί νῦν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ καί προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ὑπέρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καί τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Πρόσδεξαι, ὁ Θεός, τήν δέησιν ἡμῶν· ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν σοι δεήσεις καί ἱκεσίας καί θυσίας ἀναιμάκτους ὑπέρ παντός τοῦ λαοῦ σου· καί ἱκάνωσον ἡμᾶς, οὕς ἔθου εἰς τήν διακονίαν σου ταύτην, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματός σου τοῦ Ἁγίου, ἀκαταγνώστως καί ἀπροσκόπτως, ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἐπικαλεῖσθαί σε ἐν παντί καιρῷ καί τόπῳ, ἵνα, εἰσακούων ἡμῶν, ἵλεως ἡμῖν εἴης, ἐν τῷ πλήθει τῆς σῆς ἀγαθότητος.

Ἐκφώνως

Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμή καί προσκύνησις, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας

Δεήσεις των πιστών

Διάκονος Ελάτε οι πιστοί. Ακόμη και τώρα, ακόμη πιο πολύ με ειρήνη ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Σοφία.

Ιερέας Χαμηλόφωνα την Α΄ ευχή των πιστών μετά το άπλωμα του ειλητού·

Σε ευχαριστούμε Κύριε, Θεέ των δυνάμεων, που μας καταξίωσες να σταθούμε και τώρα μπροστά στο άγιο θυσιαστήριό σου και να καταφύγουμε στην ευσπλαχνία σου για τα δικά μας αμαρτήματα και για τα από άγνοια σφάλματα του λαού. Δέξου, Θεέ, τη δέησή μας, κάνε μας να γίνουμε άξιοι να σου προσφέρουμε δεήσεις και ικεσίες και θυσίες αναίμακτες για χάρη όλου του λαού σου· και κάνε ικανούς εμάς που μας έβαλες στην υπηρεσία σου αυτή, με τη δύναμη του Αγίου σου Πνεύματος, ακατάκριτα και ανεμπόδιστα, με καθαρή τη μαρτυρία της συνείδησής μας, να σε επικαλούμαστε παντού και πάντοτε, ώστε εισακούοντάς μας να είσαι μαζί μας σπλαχνικός σύμφωνα με την πολλή σου καλοσύνη.

Με δυνατή φωνή·

Γιατί σε σένα αρμόζει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση, στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και

τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Διάκονος Ἔτι καί ἔτι, ἐν εἰρήνῃ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Σοφία.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως τήν Β΄ εὐχήν τῶν πιστῶν·

Πάλιν καί πολλάκις σοί προσπίπτομεν καί σοῦ δεόμεθα, ἀγαθέ καί φιλάνθρωπε, ὅπως, ἐπιβλέψας ἐπί τήν δέησιν ἡμῶν, καθαρίσῃς ἡμῶν τάς ψυχάς καί τά σώματα ἀπό παντός μολυσμοῦ σαρκός καί πνεύματος· καί δῴης ἡμῖν ἀνένοχον καί ἀκατάκριτον τήν παράστασιν τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου. Χάρισαι δέ, ὁ Θεός, καί τοῖς συνευχομένοις ἡμῖν προκοπήν βίου καί πίστεως καί συνέσεως πνευματικῆς· δός αὐτοῖς πάντοτε, μετά φόβου καί ἀγάπης λατρεύειν σοι, ἀνενόχως καί ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἁγίων σου μυστηρίων καί τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας ἀξιωθῆναι.

Ἐκφώνως·

Ὅπως ὑπό τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοί δόξαν ἀναπέμπωμεν, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

	στους ατέλειωτους αιώνες.
Λαός	Αμήν.
Διάκονος	Ακόμη και τώρα, ακόμη πιο πολύ με ειρήνη ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Διάκονος	Σοφία.
Ιερέας	Χαμηλόφωνα τη Β΄ ευχή των πιστών·

Πάλι και για πολλοστή φορά καταφεύγουμε σε σένα και σε παρακαλούμε, αγαθέ και φιλάνθρωπε, ώστε, αφού προσέξεις τη δέησή μας, να καθαρίσεις τις ψυχές και τα σώματά μας από κάθε σαρκικό και πνευματικό μολυσμό· και μακάρι να δώσεις ώστε η παρουσία μας μπροστά στο άγιό σου θυσιαστήριο να είναι χωρίς ενοχή και κατάκριση. Επίσης χάρισε, Θεέ μας, και σ' αυτούς που προσεύχονται μαζί μας προκοπή στη ζωή και στην πίστη και σύνεση πνευματική· Αξίωσε τους πάντοτε να σε λατρεύουν με σεβασμό και αγάπη, να μετέχουν στα άγιά σου μυστήρια χωρίς ενοχή και κατάκριση και να αξιωθούν της ουράνιας Βασιλείας σου.

Με δυνατή φωνή·

Ώστε, ευρισκόμενοι πάντοτε κάτω από την προστασία της δύναμής σου, να απευθύνουμε σε σένα δοξολογία στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

Μεγάλη Εἴσοδος[17]

Λαός

Ψάλλει τον Χερουβικόν ὕμνον·[18]

Οἱ τά Χερουβείμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καί τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τόν τρισάγιον ὕμνον προσᾴδοντες, πᾶσαν τήν βιοτικήν ἀποθώμεθα μέριμναν. Ὡς τόν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι.

Ἱερεύς

Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου·[19]

Οὐδείς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καί ἡδοναῖς προσέρχεσθαι ἤ προσεγγίζειν ἤ λειτουργεῖν σοι, βασιλεῦ τῆς δόξης· τό γάρ διακονεῖν σοι μέγα καί φοβερόν καί αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις Δυνάμεσιν.

---

17. Μεγάλη Είσοδος.

Μεγάλη Είσοδος είναι η μεταφορά των Τιμίων Δώρων από την Αγία Πρόθεση στην Αγία Τράπεζα (θυσιαστήριο) διαμέσου του κυρίως ναού. Ο ιερέας, που μεταφέρει τα Τίμια Δώρα κρατώντας τα στο ύψος της κεφαλής του, βγαίνει από τη βόρεια πύλη του ιερού βήματος συνοδευόμενος από λαμπάδες και εξαπτέρυγα, που συμβολίζουν την παρουσία των αγγελικών δυνάμεων. Οι πιστοί στο πέρασμά του σκύβουν ελαφρά, γιατί στα χέρια του έχει τα δώρα που πρόκειται να μεταβληθούν σε Σώμα και Αίμα Χριστού.

Λέγεται Μεγάλη Είσοδος σε αντίθεση με τη Μικρή κατά την οποία γίνεται η μεταφορά του Ευαγγελίου. Η Μεγάλη Είσοδος γίνεται και ολοκληρώνεται ενώ ψάλλεται ο Χερουβικός ύμνος. Τη στιγμή αυτή ζούμε την είσοδο του Χριστού στην Ιερουσαλήμ καθώς και την πορεία Του προς το Γολγοθά, εφ' όσον η Αγία Τράπεζα είναι ο Τάφος και ο ένδοξος Θρόνος του Κυρίου.

Μεγάλη Είσοδος[17]

Λαός — Ψάλλει το Χερουβικό ύμνο·[18]

Εμείς που εικονίζουμε μυστικά τα Χερουβείμ και ψάλλουμε στη ζωοποιό Τριάδα τον τρισάγιο ύμνο, ας αποβάλουμε τώρα κάθε έγνοια και φροντίδα της καθημερινής ζωής για να υποδεχτούμε το Βασιλιά του σύμπαντος.

Ιερέας — Χαμηλόφωνα την ευχή του Χερουβικού ύμνου·[19]

Κανένας από όσους συνδέονται με τις σαρκικές επιθυμίες και ηδονές δεν είναι άξιος να έρχεται σε σένα ή να σε πλησιάζει ή να σε υπηρετεί, Βασιλιά της δόξας· γιατί το να σε υπηρετεί κανείς είναι μεγάλο και φοβερό και γι' αυτές ακόμα τις ουράνιες Δυνάμεις.

---

18. Χερουβικός ύμνος.
Η Εκκλησία με το Χερουβικό ύμνο καλεί εμάς που εικονίζουμε μυστικά τα Χερουβείμ να αποβάλουμε κάθε φροντίδα της καθημερινής ζωής για να μπορέσουμε να υποδεχτούμε το βασιλιά των όλων που περιστοιχίζεται από τα αγγελικά τάγματα. Πιο απλά, μας καλεί να αφήσουμε κάθε γήινη φροντίδα για να δοθούμε ολοκληρωτικά στον Κύριο.

19. Ευχή του Χερουβικού ύμνου.
Με την ευχή του Χερουβικού ύμνου ο λειτουργός, που έχει συναίσθηση της αμαρτωλότητάς του, αναγνωρίζει και ομολογεί την αναξιότητά του να πλησιάσει το θυσιαστήριο και να τελέσει την αναίμακτη θυσία. Τελικά όμως προχωρεί στηριζόμενος στην άπειρη φιλανθρωπία και το έλεος του Θεού. Προχωρεί ακόμη προς το θυσιαστήριο γιατί έχει συνείδηση πως αυτός που προσφέρει τη θυσία αλλά και που προσφέρεται είναι ο ίδιος ο Χριστός, που είναι ο «προσφέρων καί ὁ προσφερόμενος».

Ἀλλ᾽ ὅμως, διά τήν ἄφατον καί ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως καί ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος καί Ἀρχιερεύς ἡμῶν ἐχρημάτισας καί τῆς λειτουργικῆς ταύτης καί ἀναιμάκτου θυσίας τήν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν, ὡς Δεσπότης τῶν ἁπάντων· σύ γάρ μόνος, Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καί τῶν ἐπιγείων, ὁ ἐπί θρόνου χερουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ τῶν Σεραφείμ Κύριος καί βασιλεύς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος Ἅγιος καί ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος.

"Οὐδείς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καί ἡδοναῖς... λειτουργεῖν σοι, βασιλεῦ τῆς δόξης..."

Αλλ' όμως, για την ανέκφραστη και αμέτρητη φιλανθρωπία σου, έγινες άνθρωπος χωρίς μετατροπή και αλλοίωση στη θεϊκή σου φύση και υπήρξες Αρχιερέας μας και παρέδωσες σε μας την ιερή τέλεση αυτής εδώ της λειτουργικής και αναίμακτης θυσίας, ως Δεσπότης του σύμπαντος· γιατί μόνος εσύ, Κύριε και Θεέ μας, εξουσιάζεις τα ουράνια και τα επίγεια, εσύ που φέρεσαι πάνω σε θρόνο χερουβικό, ο Κύριος των Σεραφείμ και Βασιλιάς του Ισραήλ, εσύ που είσαι ο μόνος Άγιος και αναπαύεσαι ανάμεσα στους αγίους.

"...το γάρ διακονεῖν σοι μέγα καί φοβερόν καί αὐταῖς ταῖς επουρανίαις Δυνάμεσιν".

Σέ τοίνυν δυσωπῶ τόν μόνον ἀγαθόν καί εὐήκοον· ἐπίβλεψον ἐπ᾿ ἐμέ τόν ἁμαρτωλόν καί ἀχρεῖον δοῦλόν σου καί καθάρισόν μου τήν ψυχήν καί τήν καρδίαν ἀπό συνειδήσεως πονηρᾶς· καί ἱκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, ἐνδεδυμένον τήν τῆς ἱερατείας χάριν, παραστῆναι τῇ ἁγίᾳ σου ταύτῃ τραπέζῃ καί ἱερουργῆσαι τό ἅγιον καί ἄχραντόν σου Σῶμα καί τό τίμιον Αἷμα. Σοί γάρ προσέρχομαι, κλίνας τόν ἐμαυτοῦ αὐχένα καί δέομαί σου· Μή ἀποστρέψῃς τό πρόσωπόν σου ἀπ᾿ ἐμοῦ, μηδέ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παίδων σου, ἀλλ᾿ ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ᾿ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καί ἀναξίου δούλου σου τά δῶρα ταῦτα. Σύ γάρ εἶ ὁ προσφέρων καί προσφερόμενος καί προσδεχόμενος καί διαδιδόμενος, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, σύν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρί καί τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἱερεύς *Χαμηλοφώνως μετά τήν εὐχήν·*

Οἱ τά Χερουβείμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καί τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τόν τρισάγιον ὕμνον προσᾴδοντες, πᾶσαν τήν βιοτικήν ἀποθώμεθα μέριμναν (τρίς)

Διάκονος Ὡς τόν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλούϊα, Ἀλληλούϊα, Ἀλληλούϊα (τρίς)

Εσένα, λοιπόν, θερμά παρακαλώ, το μόνο αγαθό και πρόθυμο να ακούσει· ρίξε το βλέμμα σου πάνω σε μένα τον αμαρτωλό και ελεεινό δούλο σου και καθάρισέ μου την ψυχή και την καρδιά από συνείδηση πονηρή· χάρισέ μου την ικανότητα με τη δύναμη του Αγίου σου Πνεύματος να σταθώ μπροστά σ' αυτή την αγία σου τράπεζα και ντυμένος τη χάρη της ιεροσύνης να ιερουργήσω το άγιο και άχραντο Σώμα και το τίμιο Αίμα σου. Γιατί σε σένα προσέρχομαι κλίνοντας το κεφάλι μου και σε παρακαλώ· μη γυρίσεις αλλού το πρόσωπό σου από μένα, ούτε να με απορρίψεις από τα παιδιά σου, αλλά αξίωσε να Σου προσφερθούν από μένα τον αμαρτωλό και ανάξιο δούλο σου αυτά τα δώρα. Γιατί εσύ είσαι αυτός που προσφέρει και προσφέρεται και δέχεται τα δώρα και μοιράζεται, Χριστέ και Θεέ μας, και σε σένα απευθύνουμε τη δοξολογία καθώς και στον άναρχο Πατέρα σου και το πανάγιο και αγαθό και ζωοποιό σου Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες. Αμήν.

Ιερέας Χαμηλόφωνα μετά από την ευχή·

Εμείς που εικονίζουμε μυστικά τα Χερουβείμ και που ψάλλουμε στη ζωοποιό Τριάδα τον τρισάγιο ύμνο, ας αποβάλουμε τώρα κάθε έγνοια και φροντίδα της καθημερινής ζωής (τρεις φορές).

Διάκονος Για να υποδεχθούμε το Βασιλέα του σύμπαντος, που συνοδεύεται αόρατα από τα αγγελικά τάγματα. Αλληλούϊα. Αλληλούϊα. Αλληλούϊα (τρεις φορές).

Ὁ ἱερεύς θυμιῶν τήν Ἁγίαν Τράπεζαν, τήν Ἱεράν Πρόθεσιν, τόν Ἀρχιερατικόν θρόνον, τάς ἁγίας εἰκόνας καί τόν λαόν ἀπαγγέλλει χαμηλοφώνως τόν ψαλμόν Μετανοίας (Ν΄). Ἀκολούθως ζητεῖ συγχώρησιν ἀπό τόν λαόν καί γίνεται ἡ Μεγάλη Εἴσοδος·

Διάκονος Πάντων ὑμῶν μνησθείη Κύριος ὁ Θεός ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε· νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Μεγάλη είσοδος.
"Ὡς τόν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι..."

Λαός Ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλούϊα.

Ὁ ἱερεύς ἀποθέτει τά τίμια Δῶρα ἐπί τῆς ἁγίας Τραπέζης.

Ενώ ο ιερέας θυμιά την Αγία Τράπεζα, την Ιερή Πρόθεση, τον Αρχιερατικό θρόνο, τις άγιες εικόνες και το λαό απαγγέλλει χαμηλόφωνα τον ψαλμό της μετανοίας (Ν΄). Στη συνέχεια ζητά συγχώρεση από το λαό και γίνεται η Μεγάλη Είσοδος·

Διάκονος Μακάρι να σας θυμηθεί όλους ο Κύριος και Θεός πάντοτε στη Βασιλεία του, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

Λειτουργία των Αγγέλων.
"... ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν".

Λαός Που συνοδεύεται αόρατα από τα αγγελικά τάγματα. Αληλλούϊα.

Ο ιερέας τοποθετεί τα τίμια Δώρα πάνω στην αγία Τράπεζα.

Πληρωτικά - Αιτήσεις

Διάκονος Πληρώσωμεν τήν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τῶν προτεθέντων τιμίων δώρων, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου καί τῶν μετά πίστεως, εὐλαβείας καί φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπό πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καί ἀνάγκης, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Τήν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικήν καί ἀναμάρτητον, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Ἄγγελον εἰρήνης, πιστόν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Συγγνώμην καί ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καί τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Τά καλά καί συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καί εἰρήνην τῷ κόσμῳ, παρά τοῦ Κυρίου

Πληρωτικά - Αιτήσεις

Διάκονος Ας συμπληρώσουμε την παράκλησή μας προς τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για τα τίμια δώρα που προσφέρθηκαν, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για τον άγιο αυτό ναό και όσους μπαίνουν σ' αυτό με πίστη, ευλάβεια και φόβο Θεού, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για να λυτρωθούμε από κάθε θλίψη, οργή, κίνδυνο και δύσκολη περίσταση, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Όλη την ημέρα, τέλεια, αγία, ειρηνική και αναμάρτητη, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας, Κύριε.

Διάκονος Άγγελο ειρήνης, πιστό οδηγό, φύλακα των ψυχών και των σωμάτων μας, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας, Κύριε.

Διάκονος Συγγνώμη και συγχώρεση των αμαρτιών και των σφαλμάτων μας, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας, Κύριε.

Διάκονος Τα καλά και ωφέλιμα για τις ψυχές μας και ειρήνη στον κόσμο, ας ζητήσουμε από τον

αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Τόν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἐν εἰρήνῃ καί μετανοίᾳ ἐκτελέσαι, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Χριστιανά τά τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά καί καλήν ἀπολογίαν τήν ἐπί τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, μετά πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τῆς προσκομιδῆς

Κύριε, ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος Ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρά τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καί ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τήν δέησιν καί προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καί ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καί θυσίας πνευματικάς ὑπέρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καί τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καί καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τήν θυσίαν ἡμῶν καί ἐπισκηνῶσαι τό Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τό ἀγαθόν ἐφ᾽ ἡμᾶς καί ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα καί ἐπί

Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας, Κύριε.

Διάκονος Τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής μας να περάσουμε με ειρήνη και μετάνοια, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας, Κύριε.

Διάκονος Χριστιανικά τα τέλη της ζωής μας, χωρίς πόνους, χωρίς ντροπή, ειρηνικά και καλή απολογία μπροστά στο φοβερό βήμα του Χριστού, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας, Κύριε.

Διάκονος Την Παναγία, την πάναγνη, την υπερευλογημένη, την ένδοξη, την Κυρία μας, τη Θεοτόκο και αειπάρθενη Μαρία αφού καλέσαμε σε βοήθεια μαζί με όλους τους αγίους, ας εμπιστευτούμε τον εαυτό μας και ο ένας τον άλλο και όλη μας τη ζωή στο Χριστό και Θεό μας.

Λαός Σε σένα, Κύριε.

Ιερέας *Χαμηλόφωνα την ευχή της Προσκομιδής·*

Κύριε Θεέ παντοκράτορα, εσύ που είσαι ο μόνος Άγιος, που δέχεσαι δοξαστική θυσία από όσους σε επικαλούνται με όλη τους την καρδιά, δέξου και από μας τους αμαρτωλούς την παράκληση και φέρε την στο άγιο θυσιαστήριό σου· και κάνε μας άξιους να σου προσφέρουμε και δώρα και θυσίες πνευματικές, για τα δικά μας αμαρτήματα και τα από άγνοια σφάλματα του λαού· και καταξίωσέ μας να βρούμε χάρη ενώπιόν σου, ώστε να γίνει από σένα ευπρόσδεκτη η θυσία μας και να κατασκηνώσει το αγαθό Πνεύμα της χάρης σου σε μας και στα

πάντα τόν λαόν σου.

Προσφορά άρτων.
"Μνημόνευσον, ὡς ἀγαθός καί φιλάνθρωπος, τῶν προσενεγκόντων, καί δι' οὕς προσήγαγον..."
(Ακολουθία Προσκομιδής)

Ἱερεύς — Ἐκφώνως·

Διά τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητός εἶ, σύν τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός — Ἀμήν.

προσφερόμενα αυτά δώρα και σε όλο το λαό σου.

" Ὁ Θεός, ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τόν οὐράνιον Ἄρτον, τήν τροφήν τοῦ παντός κόσμου, τόν Κύριον ἡμῶν καί Θεόν Ἰησοῦν Χριστόν ἐξαποστείλας..."
(Ακολουθία Προσκομιδής)

Ιερέας — Με δυνατή φωνή·
Με την ευσπλαχνία του μονογενούς σου Υιού, με τον οποίο είσαι δοξασμένος, μαζί και με το πανάγιο και αγαθό και ζωοποιό σου Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός — Αμήν.

Ἀσπασμός - Σύμβολον Πίστεως

Ἱερεύς Εἰρήνη πᾶσι.

Λαός Καί τῷ πνεύματί σου.

Διάκονος Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους[20], ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

Λαός Πατέρα, Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον.

Γίνεται ὁ ἀσπασμός τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἱερέων.

"Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν..."

---

20. «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους...»
Στο σημείο αυτό παλαιότερα έδιναν όλοι το φίλημα της ειρήνης ή τον ασπασμό της αγάπης. Οι συλλειτουργοί ιερείς ασπάζονταν τον επίσκοπο και ο ένας τον άλλο. Οι γυναίκες ασπάζονταν τις γυναίκες και οι άντρες τους άντρες. Σήμερα ο ασπασμός περιορίστηκε μεταξύ των λειτουργών. Ο ασπασμός δεν είναι μια τυπική πράξη, αλλά είναι αποτέλεσμα του

Ασπασμός - Σύμβολο Πίστεως

Ιερέας Ειρήνη σε όλους.

Λαός Και στο δικό σου πνεύμα.

Διάκονος Ας αγαπήσουμε ο ένας τον άλλο[20], για να ομολογήσουμε με ομόνοια.

Λαός Τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, Τριάδα ομοούσια και αχώριστη.

Γίνεται ο ασπασμός της αγάπης μεταξύ των ιερέων.

"...Πατέρα, Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον".

καινούριου τρόπου ζωής των πιστών. Με τον ασπασμό δηλώνεται η αγάπη και η ενότητα του κάθε πιστού με το Θεό και το συνάνθρωπό του.
Η αγάπη όμως και η ενότητα είναι και οι απαραίτητες προϋποθέσεις για να μπορέσουμε να ομολογήσουμε την πίστη μας στον Τριαδικό Θεό και να προχωρήσουμε στην τέλεση του μυστηρίου.

Διάκονος Τάς θύρας, τάς θύρας[21] ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

Λαός Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν,[22] Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητήν οὐρανοῦ καί γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καί ἀοράτων. Καί εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τόν Υἱόν τοῦ Θεοῦ τόν μονογενῆ, τόν ἐκ τοῦ Πατρός γεννηθέντα πρό πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός, Θεόν ἀληθινόν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τά πάντα ἐγένετο. Τόν δι' ἡμᾶς τούς ἀνθρώπους καί διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καί σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου καί ἐνανθρωπήσαντα. Σταυρωθέντα τε ὑπέρ ἡμῶν ἐπί Ποντίου Πιλάτου καί παθόντα καί ταφέντα. Καί ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατά τάς Γραφάς. Καί ἀνελθόντα εἰς τούς

---

21. «Τάς θύρας, τάς θύρας...»
Με την αποχώρηση των κατηχουμένων οι θύρες του ναού έκλειναν. Τώρα με την προτροπή «τάς θύρας, τάς θύρας» καλούνται οι θυρωροί να προσέχουν τις θύρες, ούτως ώστε να μην μπει κανένας αβάπτιστος για να παρακολουθήσει το μυστήριο. Η προτροπή αυτή του ιερέα είναι ταυτόχρονα και μια πρόσκληση να κλείσουν οι θύρες των αισθήσεων για απελευθέρωση των πιστών από τους γήινους λογισμούς, για να φτάσουν στη θέα θεϊκών καταστάσεων, ακούοντας με προσοχή το Σύμβολο της Πίστεως που ακολουθεί και μετέχοντας στο μυστήριο που θα τελεσθεί.

22. Το Σύμβολο της Πίστεως.
Το Σύμβολο της Πίστεως συντάχθηκε από τις δύο πρώτες Οι-

Διάκονος Φυλάγετε καλά τις θύρες.[21] Με σοφία ας προσέξουμε.

Λαός Πιστεύω σε ένα Θεό,[22] Πατέρα παντοκράτορα, δημιουργό του ουρανού και της γης, και όλων όσα βλέπουμε και όσα δε βλέπουμε. Και σε ένα Κύριο, Ιησού Χριστό, τον Υιό του Θεού το μονογενή, που γεννήθηκε από τον Πατέρα πριν από όλους τους αιώνες· σε Αυτόν που είναι φως από το φως, Θεός αληθινός από Θεό αληθινό, που γεννήθηκε, δε δημιουργήθηκε, που είναι ομοούσιος με τον Πατέρα, διά του οποίου έγιναν όλα· σε Αυτόν που για μας τους ανθρώπους και για τη δική μας σωτηρία κατέβηκε από τους ουρανούς και πήρε ανθρώπινη σάρκα από το Άγιο Πνεύμα και την Παρθένο Μαρία και έγινε άνθρωπος· που σταυρώθηκε για μας την εποχή του Πόντιου Πιλάτου και υπέφερε και τάφηκε· και αναστήθηκε την τρίτη ημέρα, σύμφωνα με τις Γραφές. Και ανέβηκε στους

κουμενικές Συνόδους. Αποτελεί μια σύντομη δογματική περίληψη της Ορθόδοξης πίστης. Λέγεται στο σημείο αυτό της Θείας Λειτουργίας για να τονιστεί ότι η ορθή πίστη μαζί με την αγάπη είναι οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την τέλεση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας.

Την ώρα που λέγεται το Σύμβολο της Πίστεως ο ιερέας που έχει ήδη σηκώσει τον αέρα από τα Τίμια Δώρα, σύμβολο του λίθου που αποκυλίσθηκε από τον τάφο του Χριστού, αρχίζει να τον σείει πάνω από αυτά σε ανάμνηση του σεισμού που έγινε κατά την Ανάσταση. Η πράξη αυτή την παλιά εποχή γινόταν από τους διακόνους με τα ριπίδια, που ήταν μεταλλικά ή κατασκευασμένα από φτερά παγωνιού, για να μην πέσει κανένα έντομο μέσα στο Άγιο Ποτήριο.

οὐρανούς καί καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός. Καί πάλιν ἐρχόμενον μετά δόξης κρῖναι ζῶντας καί νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καί εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, τό Κύριον, τό ζωοποιόν, τό ἐκ τοῦ Πατρός ἐκπορευόμενον, τό σύν Πατρί καί Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καί συνδοξαζόμενον, τό λαλῆσαν διά τῶν προφητῶν. Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικήν καί ἀποστολικήν Ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. Καί ζωήν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

"Καί ἀνελθόντα εἰς τούς οὐρανούς καί καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός".

ουρανούς και κάθεται στα δεξιά του Πατέρα· και που πάλι έρχεται με δόξα για να κρίνει ζωντανούς και νεκρούς και του οποίου η Βασιλεία δε θα έχει τέλος. Και στο Πνεύμα το Άγιο, το Κύριο, το ζωοποιό, που εκπορεύεται από τον Πατέρα, που συμπροσκυνείται και συνδοξάζεται μαζί με τον Πατέρα και τον Υιό και που μίλησε μέσω των προφητών. Σε Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία. Ομολογώ ένα βάπτισμα για συγχώρεση των αμαρτιών. Αναμένω την ανάσταση των νεκρών και τη μελλοντική αιώνια ζωή. Αμήν.

"Καί εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, τό κύριον, τό ζωοποιόν... Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καί ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν".

Ἁγία Ἀναφορά[23]

Διάκονος Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετά φόβου·[24] πρόσχωμεν τήν ἁγίαν ἀναφοράν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

"Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετά φόβου..."

Λαός Ἔλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

---

23. Αγία Αναφορά.
Η Αγία Αναφορά είναι το ιερότερο και ουσιαστικότερο μέρος της Θείας Λειτουργίας. Όλα όσα προηγήθηκαν ήταν η προετοιμασία για την Αγία Αναφορά, την τέλεση του μυστηρίου. Λέγεται έτσι γιατί η θυσία φέρεται προς τα άνω, προς το Θεό. Τα Τίμια Δώρα προσκομίζονται στο επίγειο θυσιαστήριο για τον καθαγιασμό, αλλά ταυτόχρονα αναφέρονται, ανυψώνονται δηλαδή στο επουράνιο θυσιαστήριο.

Αγία Αναφορά[23]

Διάκονος Ας σταθούμε με προσοχή, ας σταθούμε με σεβασμό·[24] ας προσέξουμε να προσφέρουμε με ειρήνη την αγία αναφορά.

"...πρόσχωμεν τήν άγίαν άναφοράν έν είρήνη προσφέρειν".

Λαός Την αγάπη που προέρχεται από την ειρήνη προσφέρουμε θυσία δοξαστική.

---

24. «Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετά φόβου».
Με τη φράση αυτή ο διάκονος καλεί τους πιστούς να κρατηθούν σταθερά στην ορθή πίστη, που μόλις έχουν ομολογήσει με το Σύμβολο της Πίστεως. Πρόκειται να αρχίσει η Αγία Αναφορά και οι πιστοί πρέπει να ανυψωθούν στο Θρόνο του Θεού, όπου με τους αγγέλους θα τον δοξολογήσουν. Είναι ανάγκη, λοιπόν, να απομακρύνουν από την ψυχή τους κάθε γήϊνη σκέψη και φροντίδα. Να σταθούν σε όρθια στάση και με όρθια την ψυχή. Δηλαδή με προσοχή και σεβασμό, ώστε να μπορέσουν να προσφέρουν τη θυσία με καρδιά ειρηνική.

Ἱερεύς Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Πατρός καί ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἴη μετά πάντων ὑμῶν.

Λαός Καί μετά τοῦ πνεύματός σου.

Ἱερεύς Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας.

Λαός Ἔχομεν πρός τόν Κύριον.

Ἱερεύς Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Λαός Ἄξιον καί δίκαιον.

Ἱερεύς *Ἀπάρχεται τήν εὐχήν τῆς Ἁγίας Ἀναφορᾶς χαμηλοφώνως·*

Ἄξιον καί δίκαιον σέ ὑμνεῖν, σέ εὐλογεῖν, σέ αἰνεῖν, σοί εὐχαριστεῖν, σέ προσκυνεῖν ἐν παντί τόπῳ τῆς δεσποτείας σου. Σύ γάρ εἶ Θεός ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀεί ὤν, ὡσαύτως ὤν· σύ καί ὁ μονογενής σου Υἱός καί τό Πνεῦμά σου τό Ἅγιον. Σύ ἐκ τοῦ μή ὄντος εἰς τό εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες καί παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν καί οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τόν οὐρανόν ἀνήγαγες καί τήν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τήν μέλλουσαν. Ὑπέρ τούτων ἁπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι καί τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ καί τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ, ὑπέρ πάντων, ὧν ἴσμεν καί ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καί ἀφανῶν εὐεργεσιῶν, τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. Εὐχαριστοῦμέν σοι καί ὑπέρ τῆς Λειτουργίας ταύτης, ἥν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας, καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων καί μυριάδες ἀγγέλων, τά Χερουβείμ καί τά Σεραφείμ, ἑξαπτέρυγα,

Ιερέας Η χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού και Πατέρα και η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος ας είναι με όλους σας.

Λαός Και με το δικό σου πνεύμα.

Ιερέας Ας υψώσουμε προς τον ουρανό τις καρδιές μας.

Λαός Τις έχουμε υψώσει προς τον Κύριο.

Ιερέας Ας ευχαριστήσουμε τον Κύριο.

Λαός Είναι άξιο και δίκαιο.

Ιερέας Αρχίζει την ευχή της Αγίας Αναφοράς χαμηλόφωνα·

Είναι άξιο και δίκαιο να σε υμνούμε, να σε ευλογούμε, να σε δοξολογούμε, να σε ευχαριστούμε, να σε λατρεύουμε, σε κάθε τόπο της κυριαρχίας σου. Γιατί εσύ είσαι Θεός ανέκφραστος, ασύλληπτος στο νου, αόρατος, ακατάληπτος, που πάντοτε υπάρχεις και θα υπάρχεις αναλλοίωτος, εσύ και ο μονογενής σου Υιός και το Πνεύμα σου το Άγιο. Εσύ μας έφερες από την ανυπαρξία στην ύπαρξη και όταν ξεπέσαμε μας ανέστησες πάλι και δεν απέφυγες να κάνεις τα πάντα, μέχρι που μας ανέβασες στον ουρανό και μας χάρισες τη μέλλουσα Βασιλεία σου. Για όλα αυτά ευχαριστούμε εσένα και το μονογενή σου Υιό και το Πνεύμα σου το Άγιο, για όλα όσα γνωρίζουμε και όσα δε γνωρίζουμε, για τις φανερές και αφανείς ευεργεσίες που έχουν γίνει σε μας. Σε ευχαριστούμε και για τη λειτουργία αυτή, που μας έκανες την τιμή να δεχτείς από τα δικά μας χέρια, παρόλο που σου είναι απόλυτα αφοσιωμένοι χιλιάδες αρχάγγελοι και μυριάδες άγγελοι, τα Χερουβείμ και τα Σερα-

πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά.

Ἐκφώνως·

Τόν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καί λέγοντα·

"Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ..."

Λαός Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ·[25] πλή-

---

25. Επινίκιος Ύμνος.
Ο ύμνος αυτός «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ» ονομάζεται επινίκιος, γιατί είναι ο ύμνος της νίκης του Χριστού πάνω στο θάνατο, στην αμαρτία και στο διάβολο. Είναι συνένωση του Αγγελικού Τρισαγίου Ύμνου, που άκουσε ο Ησαΐας στο όραμα της κλήσης του, με τον ύμνο που έψαλλε ο λαός κατά τη θριαμβευτική είσοδο του Χριστού στα Ιεροσόλυμα μετά την ανάσταση του Λαζάρου και πριν από τα πάθη Του. Είναι δοξολογία για τη νίκη του Χριστού ενάντια στο θάνατο που ήδη πραγματοποιήθηκε, αλλά και προφητεία για την έν-

φείμ, με έξι πτέρυγες, με αναρίθμητα μάτια, μετέωρα, φτερωτά.

Με δυνατή φωνή·

Που ψάλλουν, φωνάζουν, κραυγάζουν και λένε το θριαμβευτικό ύμνο.

"...Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου..."

Λαός Άγιε, Άγιε, Άγιε, Κύριε των Δυνάμεων·[25] εί-

δοξη δευτέρα παρουσία Του.

Ψάλλοντας τον επινίκιο ύμνο υποδεχόμαστε το Χριστό που φανερώνεται στο μυστήριο της Θείας Λειτουργίας, που αποτελεί τη φανέρωση της Βασιλείας του Τριαδικού Θεού. Τρεις φορές λέγεται η λέξη Άγιος και αναφέρεται κάθε φορά και σε ένα από τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Ο ύμνος ψάλλεται τόσο από τις ουράνιες αγγελικές δυνάμεις όσο και από τους πιστούς που συλλειτουργούν και έτσι εκφράζεται η ενότητα ανθρώπων και αγγέλων.

ρης ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ τῆς δόξης σου. Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως·

Μετά τούτων καί ἡμεῖς τῶν μακαρίων Δυνάμεων, Δέσποτα φιλάνθρωπε, βοῶμεν καί λέγομεν· Ἅγιος εἶ καί πανάγιος, Σύ καί ὁ μονογενής σου Υἱός καί τό Πνεῦμά σου τό Ἅγιον. Ἅγιος εἶ καί πανάγιος καί μεγαλοπρεπής ἡ δόξα σου· ὃς, τόν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τόν Υἱόν σου τόν μονογενῆ δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μή ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωήν αἰώνιον· ὃς, ἐλθών καί πᾶσαν τήν ὑπέρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτί ᾗ παρεδίδοτο, μᾶλλον δέ ἑαυτόν παρεδίδου ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβών ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καί ἀχράντοις καί ἀμωμήτοις χερσίν, εὐχαριστήσας καί εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καί Ἀποστόλοις, εἰπών·

"... λαβών ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καί ἀχράντοις καί ἀμωμήτοις χερσίν..."

ναι γεμάτος ο ουρανός και η γη από τη δόξα σου. Δόξα σε σένα, ύψιστε Θεέ. Ευλογημένος εσύ που έρχεσαι σταλμένος από τον Κύριο. Δόξα σε σένα, ύψιστε Θεέ.

Ιερέας Χαμηλόφωνα·

Μαζί με αυτές τις ευτυχισμένες αγγελικές δυνάμεις και εμείς, Δέσποτα φιλάνθρωπε, φωνάζουμε και λέμε· Άγιος είσαι και πανάγιος εσύ και ο μονογενής σου Υιός και το Πνεύμα σου το Άγιο. Άγιος είσαι και πανάγιος και μεγαλόπρεπη η δόξα σου· εσύ που τόσο πολύ αγάπησες τον κόσμο σου, ώστε να θυσιάσεις το μονογενή σου Υιό, για να μη χαθεί όποιος πιστεύει σ' Αυτόν, αλλά να έχει ζωή αιώνια· Αυτός, όταν ήλθε και ολοκλήρωσε το έργο της σωτηρίας μας, τη νύκτα που παραδινόταν ή καλύτερα που παρέδιδε τον εαυτό Του για να ζήσει ο κόσμος, αφού πήρε άρτο στα άγια και αγνά και αμόλυντα χέρια Του, αφού ευχαρίστησε και ευλόγησε, τον αγίασε και τον κομμάτιασε, τον έδωσε στους αγίους μαθητές του και Αποστόλους λέγοντας·

"Ομοίως καί τό Ποτήριον μετά τό δειπνῆσαι..."

Ἐκφώνως·

«Λάβετε, φάγετε,[26] τοῦτό μού ἐστι τό Σῶμα, τό ὑπέρ ὑμῶν κλώμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Λαός Ἀμήν.

"Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τό Σῶμα..."

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως·

Ὁμοίως καί τό Ποτήριον μετά τό δειπνῆσαι, λέγων·

Ἐκφώνως·

«Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες·[26] τοῦτό ἐστι τό Αἷμά μου, τό τῆς Καινῆς Διαθήκης, τό ὑπέρ

---

26. «Λάβετε φάγετε... πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...»
Είναι οι συστατικοί λόγοι του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας, που έγινε από τον ίδιο τον Κύριο στη διάρκεια του Μυστικού Δείπνου το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης.
Σ' αυτό ο Χριστός, ιερουργώντας τη θυσία του Γολγοθά πριν ακόμη γίνει η Σταύρωσή Του, πρόσφερε στους μαθητές Του

Με δυνατή φωνή·

Λάβετε, φάγετε,[26] αυτό είναι το Σώμα μου, που για χάρη σας κομματιάζεται για τη συγχώρεση των αμαρτιών σας.

Λαός Αμήν.

"Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες τοῦτό ἐστι τό Αἷμά μου..."

Ιερέας Χαμηλόφωνα·

Το ίδιο έκανε και με το Ποτήριο μετά το δείπνο, λέγοντας·

Με δυνατή φωνή·

Πιείτε από αυτό όλοι·[26] αυτό είναι το Αίμα μου, που επικυρώνει την Καινή Διαθήκη (νέα

κατά ένα μυστηριακό τρόπο το Πανάγιο Σώμα Του και το Άγιο Αίμα Του, λέγοντας: «Λάβετε φάγετε... πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...» (Ματθ. 26, 27-28). Οι συστατικοί αυτοί λόγοι είναι αναγκαίο να επαναλαμβάνονται από τον ιερέα κάθε φορά που τελείται η Θεία Λειτουργία, γιατί ο Μυστικός Δείπνος συνεχίζεται.

ὑμῶν καί πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Λαός Ἀμήν.

Ἱερεύς *Χαμηλοφώνως:*

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καί πάντων τῶν ὑπέρ ἡμῶν γεγενημένων· τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανούς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καί ἐνδόξου πάλιν παρουσίας;[27]

Ἐκφώνως:

Τά σά ἐκ τῶν σῶν, σοί προσφέρομεν κατά πάντα καί διά πάντα.[28]

Λαός Σέ ὑμνοῦμεν, σέ εὐλογοῦμεν, σοί εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καί δεόμεθά σου, ὁ Θεός ἡμῶν.

---

27. Ανάμνηση.

Οι λόγοι του Κυρίου «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τήν ἐμήν ἀνάμνησιν» (Λουκ. 22,19) δεν έχουν την έννοια να θυμόμαστε απλώς τη σύσταση του μυστηρίου ή έστω τη θυσία, αλλά αυτά που έκαμε ο Χριστός για τη σωτηρία μας, δηλ. το Σταυρό, τον Τάφο, την Ανάσταση, την Ανάληψη, τη Δεύτερη και ένδοξη Παρουσία Του.

Εξάλλου, ο Χριστός είναι παρών στη Θεία Λειτουργία και, όπως τότε έτσι και τώρα, ο ίδιος είναι που προσφέρει τη θυσία και προσφέρεται. Είναι «ὁ προσφέρων καί ὁ προσφερόμενος».

Η Θεία Ευχαριστία λοιπόν δεν είναι η τυπική επανάληψη του Μυστικού Δείπνου, αλλά η μυστηριακή επέκτασή του, την οποία ζούμε στην πραγματικότητα σε κάθε Θεία Λειτουργία.

Πιο απλά η ανάμνηση δεν είναι μια απλή σκέψη, αλλά μια πράξη. Και η καλύτερη ανάμνηση είναι το να ζήσουμε τη Σταυρική θυσία στη Θεία Λειτουργία και να γίνουμε κοινωνοί σ' αυτή.

συμφωνία) και χύνεται για χάρη σας και για χάρη όλων για συγχώρεση των αμαρτιών.

Λαός Αμήν.

Ιερέας *Χαμηλόφωνα·*

Φέρνοντας στη μνήμη μας λοιπόν τη σωτήρια αυτή εντολή και όλα όσα έχουν γίνει για χάρη μας, το σταυρό, τον τάφο, την τριήμερη ανάσταση, την ανάληψη στους ουρανούς, την εγκατάσταση στα δεξιά του Πατέρα, τη δεύτερη και ένδοξη πάλι παρουσία,[27]

Με δυνατή φωνή·

Σου προσφέρουμε δικά σου δώρα από τα δικά σου, σύμφωνα με όλα όσα μας ζήτησες να κάνουμε και για όλα όσα μας προσφέρεις.[28]

Λαός Σε υμνούμε, σε ευλογούμε, σε ευχαριστούμε, Κύριε, και σε παρακαλούμε, Θεέ μας.

---

28. **«Τά σά ἐκ τῶν σῶν...»**
Ο Θεός πρόσφερε τα πάντα στον άνθρωπο ως δώρο και θεία ευλογία και περιμένει από τον άνθρωπο να του εκφράσει την ευγνωμοσύνη του. Ο άνθρωπος βέβαια μη έχοντας τίποτε να αντιπροσφέρει του επιστρέφει τα δικά Του δώρα, «τά σά ἐκ τῶν σῶν», ζυμωμένα όμως με το δικό του ιδρώτα και το μόχθο, που φανερώνουν όντως την ευγνωμοσύνη του.
Γιατί τα δώρα που προσφέρουμε την ώρα της Καινής Θυσίας είναι ο ίδιος ο Χριστός, αφού ο Άρτος και ο Οίνος μεταβάλλονται την ώρα αυτή, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος που γεμίζει το ναό, σε Σώμα και Αίμα Χριστού.
Αυτός είναι και ο λόγος που σκύβουμε μέχρι κάτω με ευλάβεια τη στιγμή αυτή ψάλλοντας το «Σέ ὑμνοῦμεν, σέ εὐλογοῦμεν...». Σημειώνουμε πως αυτά τα προσφέρουμε ελεύθερα, ευχαριστώντας το Θεό, όπως Αυτός μας ζήτησε να κάνουμε («κατά πάντα») και για όσα μας προσφέρει («καί διά πάντα»).

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως·

Ἔτι προσφέρομέν σοι τήν λογικήν ταύτην καί ἀναίμακτον λατρείαν καί παρακαλοῦμέν σε καί δεόμεθα καί ἱκετεύομεν· Κατάπεμψον τό Πνεῦμά σου τό Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καί ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα.[29]

Διάκονος Εὐλόγησον, Δέσποτα, τόν ἅγιον Ἄρτον.

Ἱερεύς Καί ποίησον τόν μέν Ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου.

Διάκονος Ἀμήν.
Εὐλόγησον, Δέσποτα, τό ἅγιον Ποτήριον.

Ἱερεύς Τό δέ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου.

Διάκονος Ἀμήν.
Εὐλόγησον, Δέσποτα, ἀμφότερα τά Ἅγια.

Ἱερεύς Μεταβαλών τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ.[29]

Διάκονος Ἀμήν· Ἀμήν· Ἀμήν.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως·

Ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τήν πρός σέ, μή εἰς κρῖμα, ἤ εἰς κατάκριμα.

---

29. **Επίκληση του Αγίου Πνεύματος. - Καθαγιασμός.**
Το Άγιο Πνεύμα δεν κατέβηκε μόνο την ημέρα της Πεντηκοστής, αλλά είναι και θα είναι πάντα στην Εκκλησία. Ενεργεί σε όλα τα μυστήρια με το χέρι και τη γλώσσα των ιερέων. Έτσι και τώρα στο μυστήριο της Θείας Λειτουργίας συντελείται η ευχαριστιακή Πεντηκοστή.
Ο καθαγιασμός είναι το αγιότερο σημείο της Θείας Λειτουργίας. Ο ιερέας καλεί τον Πατέρα να στείλει το Άγιο Πνεύμα σε μας και στα προσφερόμενα δώρα για να τα αγιάσει, να τα

Ιερέας — Χαμηλόφωνα·
Ακόμα σου προσφέρουμε αυτή τη λογική και αναίμακτη λατρεία και σε παρακαλούμε και δεόμαστε και σε ικετεύουμε, στείλε το Πνεύμα σου το Άγιο σε μας και στα προσφερόμενα αυτά δώρα.[29]

Διάκονος — Ευλόγησε, Δέσποτα, τον άγιο Άρτο.

Ιερέας — Και κάνε αυτόν τον άρτο Τίμιο Σώμα του Χριστού σου.

Διάκονος — Αμήν.
Ευλόγησε, Δέσποτα, το άγιο Ποτήριο.

Ιερέας — Και το περιεχόμενο του ποτηρίου αυτού Τίμιο Αίμα του Χριστού σου.

Διάκονος — Αμήν.
Ευλόγησε, Δέσποτα, και τα δύο Άγια.

Ιερέας — Μεταβάλλοντάς τα με το Πνεύμα σου το Άγιο.[29]

Διάκονος — Αμήν, Αμήν, Αμήν.

Ιερέας — Χαμηλόφωνα·
Ώστε όσοι κοινωνούν, να αποκτήσουν άγρυπνη ψυχή, να συγχωρεθούν οι αμαρτίες τους, να γίνουν κοινωνοί του Αγίου σου Πνεύματος, να ζήσουν τη Βασιλεία των ουρανών, να έχουν θάρρος απέναντί σου, να μην κατακριθούν ή καταδικαστούν.

μεταβάλει σε Σώμα και Αίμα Χριστού. Τότε τα προσφερόμενα δώρα, ο άρτος και ο οίνος, που μέχρι το σημείο αυτό εικόνιζαν το Σώμα και το Αίμα του Χριστού, μεταβάλλονται και είναι πια το ίδιο το Σώμα και το ίδιο το Αίμα του Κυρίου, που θυσιάστηκε στο Γολγοθά. Η κάθοδος του Αγίου Πνεύματος, ο αγιασμός των πιστών και ο καθαγιασμός των Τιμίων Δώρων είναι η απάντηση του Θεού στην προσευχή των ιερέων και των πιστών.

Ἔτι προσφέρομέν σοι τήν λογικήν ταύτην λατρείαν ὑπέρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων Προπατόρων, Πατέρων, Πατριαρχῶν, Προφητῶν, Ἀποστόλων, Κηρύκων, Εὐαγγελιστῶν, Μαρτύρων, Ὁμολογητῶν, Ἐγκρατευτῶν καί παντός πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου.

Ἐκφώνως·

Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας.

"Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ... Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας".

Λαός

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς· μακαρίζειν σε τήν Θεοτόκον, τήν ἀειμακάριστον καί παναμώμητον καί μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τήν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ καί ἐνδοξοτέραν

Ακόμα σου προσφέρουμε τη λογική αυτή λατρεία για εκείνους που με πίστη αναπαύτηκαν, τους Προπάτορες, Πατέρες, Πατριάρχες, Προφήτες, Αποστόλους, Κήρυκες, Ευαγγελιστές, Μάρτυρες, Ομολογητές, Εγκρατευτές και για κάθε ψυχή δικαίου που κοιμήθηκε μέσα στην πίστη.

Με δυνατή φωνή·

Ιδιαίτερα για την Παναγία, την πάναγνη, την υπερευλογημένη, την ένδοξη, την Κυρία μας, τη Θεοτόκο και αειπάρθενη Μαρία.

"Τήν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ... τήν ὄντως Θεοτόκον, σέ μεγαλύνομεν".

Λαός

Αληθινά, αξίζει να μακαρίζουμε εσένα τη Θεοτόκο, την πάντοτε μακαριστή και πάναγνη και μητέρα του Θεού μας. Εσένα που είσαι πιο τιμημένη από τα Χερουβείμ και

ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, τήν ἀδιαφθόρως, Θεόν Λόγον τεκοῦσαν, τήν ὄντως Θεοτόκον, σέ μεγαλύνομεν.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως·
Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, Προφήτου, Προδρόμου καί Βαπτιστοῦ· τῶν ἁγίων, ἐνδόξων καί πανευφήμων Ἀποστόλων· τοῦ ἁγίου (τῆς ἡμέρας), οὗ καί τήν μνήμην ἐπιτελοῦμεν, καί πάντων σου τῶν ἁγίων, ὧν ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς, ὁ Θεός. Καί μνήσθητι πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως, ζωῆς αἰωνίου (καί μνημονεύει ἐνταῦθα ὀνομαστί ὧν βούλεται τεθνεώτων) καί ἀνάπαυσον αὐτούς, ὁ Θεός ἡμῶν, ὅπου ἐπισκοπεῖ τό φῶς τοῦ προσώπου σου. Ἔτι παρακαλοῦμέν σε· Μνήσθητι, Κύριε, πάσης ἐπισκοπῆς Ὀρθοδόξων, τῶν ὀρθοτομούντων τόν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας, παντός τοῦ Πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ Διακονίας καί παντός ἱερατικοῦ καί μοναχικοῦ τάγματος. Ἔτι προσφέρομέν σοι τήν λογικήν ταύτην λατρείαν[30] ὑπέρ τῆς οἰκουμένης· ὑπέρ τῆς ἁγίας σου καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκ-

---

30. **Μνημόνευση ονομάτων - Δίπτυχα.**
Ευθύς μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων, μνημονεύονται πρώτα οι άγιοι της Εκκλησίας μας και ιδιαίτερα η Υπεραγία Θεοτόκος, στη συνέχεια «πάντες οἱ κεκοιμημένοι ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως» και τέλος οι ζωντανοί.
Προσφέρουμε πρώτα τη λογική αυτή λατρεία για χάρη των Αγίων, όχι βέβαια ως ικεσία, αλλά ως ευχαριστία στο Θεό. Στη συνέχεια η Εκκλησία μας μνημονεύει τους «κεκοιμημένους», γιατί ζει με την ελπίδα της ανάστασης. Επειδή μετά τον

ασύγκριτα πιο ένδοξη από τα Σεραφείμ, που γέννησες το Θεό Λόγο και διατήρησες την αγνότητά σου, την πραγματική Θεοτόκο, εσένα υμνολογούμε.

Ιερέας χαμηλόφωνα·

(Σου προσφέρουμε τη λατρεία αυτή) ακόμα για τον άγιο Ιωάννη τον Προφήτη, Πρόδρομο και Βαπτιστή, για τους αγίους ενδόξους και αξίους κάθε τιμής Αποστόλους· για τον άγιο (της ημέρας), του οποίου και τη μνήμη γιορτάζουμε, και για όλους τους αγίους σου, με τις παρακλήσεις των οποίων προστάτεψέ μας, Θεέ μας. Και θυμήσου όλους που έχουν κοιμηθεί με την ελπίδα της ανάστασης, της αιώνιας ζωής (μνημονεύει εδώ τα ονόματα των νεκρών που θέλει) και ανάπαυσέ τους, Θεέ μας, εκεί όπου επικρατεί το φως του προσώπου σου. Ακόμα σε παρακαλούμε, θυμήσου, Κύριε, όλους τους Ορθόδοξους επισκόπους που διδάσκουν ορθά το λόγο της αλήθειας σου, όλους τους πρεσβυτέρους, τους διακόνους του Χριστού και κάθε ιερατικό και μοναχικό τάγμα. Ακόμα σου προσφέρουμε τη λογική αυτή λατρεία[30] για την οικουμένη· για την Αγία σου Καθολι-

---

καθαγιασμό έχουμε την παρουσία του Χριστού, οι ψυχές με τη μνημόνευση δέχονται μεγάλη ωφέλεια. Ακολουθεί η μνημόνευση των ζωντανών για να έχουν την ευλογία του Θεού. Όλα αυτά τα ονόματα βρίσκονται στα λεγόμενα Δίπτυχα, κατάλογο με δυο πτυχές.

Η μνημόνευση όλων στο χώρο της Εκκλησίας μαρτυρεί από τη μια την ενότητα της Εκκλησίας, στην οποία συνυπάρχουν όλοι, και από την άλλη ότι ο Χριστός θυσίασε τον εαυτό Του για χάρη όλων των ανθρώπων.

κλησίας· ὑπέρ τῶν ἐν ἁγνείᾳ καί σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων· ὑπέρ τῶν πιστοτάτων καί φιλοχρίστων ἡμῶν Βασιλέων, παντός τοῦ παλατίου καί τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν Δός αὐτοῖς, Κύριε, εἰρηνικόν τό βασίλειον, ἵνα καί ἡμεῖς, ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν, ἤρεμον καί ἡσύχιον βίον διάγωμεν, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καί σεμνότητι.

Ἐκφώνως·

Ἐν πρώτοις, μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (...), ὅν χάρισαι ταῖς ἁγίαις σου Ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ, σῷον, ἔντιμον, ὑγιᾶ, μακροημερεύοντα καί ὀρθοτομοῦντα τόν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

Διάκονος Καί ὧν ἕκαστος κατά διάνοιαν ἔχει καί πάντων καί πασῶν.

Λαός Καί πάντων καί πασῶν.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως·

Μνήσθητι, Κύριε, τῆς πόλεως (ἤ τῆς χώρας, ἤ τῆς νήσου) ταύτης, ἐν ᾗ παροικοῦμεν, καί πάσης πόλεως καί χώρας καί τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς. Μνήσθητι, Κύριε, πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καί τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν καρποφορούντων καί καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου Ἐκκλησίαις καί μεμνημένων τῶν πενήτων καί ἐπί πάντας ἡμᾶς τά ἐλέη σου ἐξαπόστειλον.

Ἐκφώνως·

Καί δός ἡμῖν, ἐν ἑνί στόματι καί μιᾷ καρδίᾳ,

κή και Αποστολική Εκκλησία, για εκείνους που ζουν με αγνότητα και σεμνότητα· για τους πιστούς και φιλόχριστους βασιλείς μας, αυτούς που ζουν στο παλάτι και όλους που είναι μαζί τους· δώσε σ' αυτούς, Κύριε, ειρηνικό το βασίλειο, ώστε και μεις μέσα στη δική τους γαλήνη να ζούμε ήρεμη και ήσυχη ζωή με κάθε ευσέβεια και σεμνότητα.

Με δυνατή φωνή·

Πρώτα θυμήσου, Κύριε, τον Αρχιεπίσκοπό μας (...) και χάρισέ τον στις άγιες Εκκλησίες σου ειρηνικό, ακέραιο, τίμιο, υγιή, πολύχρονο και να διδάσκει ορθά το λόγο της αλήθειας σου.

Διάκονος (Ακόμα θυμήσου) και όποιους ο καθένας έχει στη σκέψη του, και όλους και όλες.

Λαός Και όλους και όλες.

Ιερέας Χαμηλόφωνα·

Θυμήσου, Κύριε, την πόλη (ή τη χώρα ή τη νήσο) αυτή, στην οποία κατοικούμε, και κάθε πόλη και χώρα και τους πιστούς που κατοικούν σ' αυτές. Θυμήσου, Κύριε, αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα, αυτούς που περπατούν στη στεριά, αυτούς που είναι άρρωστοι, αυτούς που υποφέρουν, αυτούς που είναι αιχμάλωτοι, και τη σωτηρία τους. Θυμήσου, Κύριε, εκείνους που προσφέρουν καρποφόρες υπηρεσίες στις άγιες σου Εκκλησίες και όσους θυμούνται τους φτωχούς, και σε όλους εμάς στείλε τα ελέη σου.

Με δυνατή φωνή·

Και αξίωσέ μας με ένα στόμα και μια καρδιά

δοξάζειν καί ἀνυμνεῖν τό πάντιμον καί μεγαλοπρεπές ὄνομά σου, τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Ἱερεύς Καί ἔσται τά ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετά πάντων ὑμῶν.[31]

Λαός Καί μετά τοῦ πνεύματός σου.

"Καί ἔσται τά ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ..."

---

31. «Καί ἔσται τά ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ».
Με την ευλογία και υπόσχεση αυτή του ιερέα κλείνει η ευχή της αγίας Αναφοράς. Μια υπόσχεση που χαροποιεί τους πι-

	να δοξάζουμε και να υμνούμε το πάντιμο και μεγαλόπρεπο όνομά σου, του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.
Λαός	Αμήν.
Ιερέας	Και ας είναι οι δωρεές του μεγάλου Θεού και Σωτήρα μας Ιησού Χριστού μαζί με όλους σας.[31]
Λαός	Και με το δικό σου πνεύμα.

"... μετά πάντων ὑμῶν".

στούς, αφού δέχονται τη διαβεβαίωση ότι η αγάπη του Θεού και Σωτήρα μας Χριστού θα είναι μαζί με όλους μας.

Ἑτοιμασία διά τήν Θείαν Κοινωνίαν

Διάκονος Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἔτι καί ἔτι ἐν εἰρήνῃ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τῶν προσκομισθέντων καί ἁγιασθέντων τιμίων Δώρων, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

"Ὑπέρ τῶν προσκομισθέντων καί ἁγιασθέντων τιμίων Δώρων, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν".

Διάκονος Ὅπως ὁ φιλάνθρωπος Θεός ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος αὐτά εἰς τό ἅγιον καί ὑπερουράνιον καί νοερόν αὐτοῦ θυσιαστήριον, εἰς ὀσμήν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ

Ετοιμασία για τη Θεία Κοινωνία

Διάκονος Αφού καλέσαμε σε βοήθεια όλους τους αγίους, ακόμη και τώρα, ακόμη πιο πολύ με ειρήνη, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για τα Τίμια Δώρα που προσφέρθηκαν και αγιάστηκαν, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

"... ὁ προσδεξάμενος αὐτά εἰς τό ἅγιον καί ὑπερουράνιον καί νοερόν αὐτοῦ θυσιαστήριον..."

Διάκονος Ώστε ο φιλάνθρωπος Θεός μας, που δέχτηκε αυτά στο άγιο και υπερουράνιο και νοερό θυσιαστήριό του ως άρωμα πνευματικής ευωδίας, να μας στείλει σε ανταπόδοση τη

ἡμῖν τήν θείαν Χάριν καί τήν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ὑπέρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπό πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καί ἀνάγκης, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

Διάκονος Τήν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικήν καί ἀναμάρτητον, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Ἄγγελον εἰρήνης, πιστόν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Συγγνώμην καί ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καί τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Τά καλά καί συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καί εἰρήνην τῷ κόσμῳ, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Τόν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἐν εἰρήνῃ καί μετανοίᾳ ἐκτελέσαι, παρά τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Χριστιανά τά τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά καί καλήν ἀπολογίαν, τήν ἐπί τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ,

θεία χάρη και τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Για να λυτρωθούμε από κάθε θλίψη, οργή, κίνδυνο και δύσκολη περίσταση, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Διάκονος Όλη την ημέρα τέλεια, αγία, ειρηνική και αναμάρτητη, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας Κύριε.

Διάκονος Άγγελο ειρήνης, πιστό οδηγό, φύλακα των ψυχών και των σωμάτων μας, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας Κύριε.

Διάκονος Συγγνώμη και συγχώρεση των αμαρτιών και των σφαλμάτων μας, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας Κύριε.

Διάκονος Τα καλά και ωφέλιμα για τις ψυχές μας και ειρήνη στον κόσμο, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας Κύριε.

Διάκονος Τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής μας να περάσουμε με ειρήνη και μετάνοια, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.

Λαός Χάρισέ μας Κύριε.

Διάκονος Χριστιανικά τα τέλη της ζωής μας, χωρίς πόνους, χωρίς ντροπή, ειρηνικά και με καλή απολογία μπροστά στο φοβερό βήμα του

αἰτησώμεθα.

Λαός Παράσχου, Κύριε.

Διάκονος Τήν ἑνότητα τῆς πίστεως καί τήν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἱερεύς Χαμηλοφώνως·

Σοί παρακατατιθέμεθα τήν ζωήν ἡμῶν ἅπασαν καί τήν ἐλπίδα, Δέσποτα φιλάνθρωπε, καί παρακαλοῦμέν σε καί δεόμεθα καί ἱκετεύομεν· καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καί φρικτῶν μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καί πνευματικῆς τραπέζης, μετά καθαροῦ συνειδότος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς Πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρρησίαν τήν πρός σέ, μή εἰς κρῖμα ἤ εἰς κατάκριμα.

"... καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου... μυστηρίων ..."

	Χριστού, ας ζητήσουμε από τον Κύριο.
Λαός	Χάρισέ μας Κύριε.
Διάκονος	Αφού ζητήσαμε την ενότητα της πίστης και την κοινωνία του Αγίου Πνεύματος, ας εμπιστευτούμε τον εαυτό μας και ο ένας τον άλλο και όλη μας τη ζωή στο Χριστό και Θεό μας.
Λαός	Σε σένα, Κύριε.
Ιερέας	Χαμηλόφωνα· Σε σένα εμπιστευόμαστε όλη μας τη ζωή και την ελπίδα, Δέσποτα φιλάνθρωπε, και σε παρακαλούμε και δεόμαστε και ικετεύουμε, καταξίωσέ μας να μεταλάβουμε τα επουράνια και φρικτά σου μυστήρια αυτής της ιερής και πνευματικής τράπεζας με καθαρή τη συνείδηση για εξάλειψη των αμαρτιών, για συγχώρεση των παραπτωμάτων, για κοινωνία του Αγίου Πνεύματος, για να κληρονομήσουμε τη Βασιλεία των ουρανών, για να σε αντικρύσουμε με θάρρος, όχι για να τιμωρηθούμε ή να καταδικαστούμε.

"... είς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν... είς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν..."

Ἱερεύς	Ἐκφώνως· Καί καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετά παρρησίας, ἀκατακρίτως, τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι σέ τόν ἐπουράνιον Θεόν Πατέρα καί λέγειν·
Λαός	Πάτερ ἡμῶν[32] ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τό ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τό θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καί ἐπί τῆς γῆς. Τόν ἄρτον ἡμῶν τόν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον· καί ἄφες ἡμῖν τά ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καί ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καί μή εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλά ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπό τοῦ πονηροῦ.
Ἱερεύς	Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καί ἡ δύναμις καί ἡ δόξα, τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Λαός	Ἀμήν.
Ἱερεύς	Εἰρήνη πᾶσι.
Λαός	Καί τῷ πνεύματί σου.
Διάκονος	Τάς κεφαλάς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν.[33]

32. «Πάτερ ἡμῶν...»
Η προσευχή «Πάτερ ἡμῶν» είναι γνωστή και ως Κυριακή Προσευχή, γιατί τη δίδαξε ο ίδιος ο Κύριος. Απαγγέλλεται σ' αυτό το σημείο της Θείας Λειτουργίας, λίγο πριν από τη Θεία Κοινωνία, για δυο κυρίως λόγους:
α) Με την αναφορά στον «ἄρτον ἡμῶν τόν ἐπιούσιον» να συνειδητοποιούμε ότι, όπως απαραίτητος είναι ο καθημερινός άρτος για τη ζωή μας, άλλο τόσο απαραίτητος είναι ο «Ἄρτος τῆς Ζωῆς», Θεία Κοινωνία, για να δεχθούμε την υιοθεσία από τον ουράνιο Πατέρα, και β) για να θυμόμαστε πως για να μας συγχωρέσει ο Θεός τις αμαρτίες μας, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να προσέλθουμε στη Θεία Ευχαριστία,

Ιερέας *Με δυνατή φωνή·*

Και καταξίωσέ μας, Δέσποτα, με θάρρος, χωρίς κατάκριση, να τολμούμε να καλούμε σε βοήθεια εσένα τον ουράνιο Θεό Πατέρα και να λέμε.

Λαός Πατέρα μας,[32] που βρίσκεται στους ουρανούς, ας είναι άγιο το όνομά σου, ας έλθει η Βασιλεία σου, ας γίνει το θέλημά σου, όπως στον ουρανό και πάνω στη γη. Τον απαραίτητο για τη ζωή μας άρτο δώσε μας σήμερα και συγχώρεσέ μας τις αμαρτίες μας, όπως και εμείς συγχωρούμε αυτούς που μας έφταιξαν. Και μη μας αφήσεις να πέσουμε σε πειρασμό, αλλά λύτρωσέ μας από τον πονηρό.

Ιερέας Γιατί δική σου είναι η Βασιλεία και η δύναμη και η δόξα, του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

Ιερέας Ειρήνη σε όλους.

Λαός Και στο δικό σου πνεύμα.

Διάκονος Ας κλίνουμε τις κεφαλές μας στον Κύριο.[33]

πρέπει να συγχωρούμε και μεις τα σφάλματα των άλλων («καί ἄφες ἡμῖν τά ὀφειλήματα ἡμῶν»).

33. **Κεφαλοκλισία.**
Ο ιερέας μάς καλεί να κλίνουμε την κεφαλή στον Κύριο και Θεό μας. Η κλίση αυτή της κεφαλής είναι εκδήλωση ταπείνωσης και ευγνωμοσύνης του παιδιού προς τον Πατέρα Θεό. Σ' αυτόν που μας χάρισε την ελευθερία μας εξαγοράζοντάς μας με το ίδιο το αίμα του Μονογενή Υιού Του, ο οποίος δέχτηκε τη σταυρική θυσία για να ελευθερωθούμε από την αμαρτία, το διάβολο και το θάνατο και να γίνουμε παιδιά του Θεού κατά χάριν.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἱερεύς *Χαμηλοφώνως τήν εὐχήν τῆς κεφαλοκλισίας·*[34]

Εὐχαριστοῦμέν σοι, βασιλεῦ ἀόρατε, ὁ τῇ ἀμετρήτῳ σου δυνάμει τά πάντα δημιουργήσας καί τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι τά πάντα παραγαγών. Αὐτός, Δέσποτα, οὐρανόθεν ἔπιδε ἐπί τούς ὑποκεκλικότας σοι τάς ἑαυτῶν κεφαλάς· οὐ γάρ ἔκλιναν σαρκί καί αἵματι, ἀλλά σοί, τῷ φοβερῷ Θεῷ. Σύ οὖν, Δέσποτα, τά προκείμενα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθόν ἐξομάλισον κατά τήν ἑκάστου ἰδίαν χρείαν· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· τούς νοσοῦντας ἴασαι, ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν.

Ἐκφώνως·

Χάριτι καί οἰκτιρμοῖς καί φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητός εἶ, σύν τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

34. Ευχή της κεφαλοκλισίας.
Στην ευχή της κεφαλοκλισίας φαίνεται καθαρά ότι ο κάθε άνθρωπος ως μέλος της Εκκλησίας είναι μοναδικό και ανεπανά-

Λαός Σε σένα, Κύριε.

Ιερέας *Χαμηλόφωνα την ευχή της κεφαλοκλισίας·*[34]

Σε ευχαριστούμε, αόρατε βασιλιά, που με την αμέτρητη δύναμή σου δημιούργησες τα πάντα και με το πλήθος της αγάπης σου τα έφερες όλα από την ανυπαρξία στην ύπαρξη. Εσύ, Δέσποτα, ρίξε το βλέμμα Σου, από τον ουρανό σ' αυτούς που έχουν κλίνει σε σένα τις κεφαλές τους, γιατί δεν τις έκλιναν σε άνθρωπο, αλλά σε σένα τον αξιοθαύμαστο Θεό. Εσύ λοιπόν, Δέσποτα, τα προσφερόμενα Δώρα δώσε να γίνουν ωφέλιμα για όλους μας σύμφωνα με την ανάγκη που έχει ο καθένας· ταξίδευσε με εκείνους που ταξιδεύουν στη θάλασσα· συνόδευσε εκείνους που ταξιδεύουν στη στεριά· γιάτρεψε τους αρρώστους, εσύ που είσαι ο γιατρός των ψυχών και των σωμάτων μας.

Με δυνατή φωνή·

Με τη χάρη και την ευσπλαχνία και τη φιλανθρωπία του μονογενούς σου Υιού, με τον οποίο είσαι δοξασμένος, μαζί με το πανάγιο και αγαθό και ζωοποιό σου Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός Αμήν.

ληπτο πρόσωπο. Γι' αυτό και ο Άρτος της Ζωής, στον οποίο συμμετέχει ο πιστός, γίνεται για τον καθένα εφόδιο για τη λύση των δικών του προσωπικών προβλημάτων.

Θεία Κοινωνία

Ἱερεύς — Χαμηλοφώνως·

Πρόσχες, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός ἡμῶν, ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καί ἀπό θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου καί ἐλθέ εἰς τό ἁγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ Πατρί συγκαθήμενος καί ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών· καί καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρί μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου Σώματός σου καί τοῦ τιμίου Αἵματος καί δι᾽ ἡμῶν παντί τῷ λαῷ.

Διάκονος — Πρόσχωμεν.[35]

Ἱερεύς — Τά Ἅγια τοῖς ἁγίοις.[36]

Καί γίνεται ἡ ὕψωσις, ὁ μελισμός καί ἡ ἕνωσις τῶν Τιμίων Δώρων.

Λαός — Εἷς Ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν.

Καί ψάλλεται το Κοινωνικόν·

Αἰνεῖτε τόν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἀλληλούϊα.

---

35. «Πρόσχωμεν».
Ο διάκονος καλεί όλους τους πιστούς - και ιδιαίτερα αυτούς που πρόκειται να κοινωνήσουν - να στρέψουν την προσοχή τους στο Χριστό. Στο Χριστό που είναι ο μόνος Άγιος. Ήδη στην Αγία Τράπεζα βρίσκονται το Άγιο Σώμα και το Τίμιο Αίμα Του, δηλαδή τα Άγια που προσφέρονται προς κοινωνία στους αγίους.

36. «Τά Ἅγια τοῖς ἁγίοις».
Την ώρα που ο ιερέας λέει τα λόγια αυτά υψώνει το Σώμα του Χριστού και η ύψωση αυτή συμβολίζει την ύψωση του Χρι-

Θεία Κοινωνία

Ιερέας *Χαμηλόφωνα·*

Ρίξε στοργικό το βλέμμα Σου, Κύριε Ιησού Χριστέ και Θεέ μας, από το άγιο κατοικητήριό σου και από το δοξασμένο θρόνο της Βασιλείας σου και έλα να μας αγιάσεις εσύ που κάθεσαι μαζί με τον Πατέρα στους ουρανούς και είσαι και εδώ μαζί μας αόρατα, και καταδέξου να μεταδώσεις σε μας με το παντοδύναμο χέρι σου το Άχραντο Σώμα σου και το Τίμιο Αίμα σου και μέσω μας σε όλο το λαό.

Διάκονος Ας προσέξουμε.[35]

Ιερέας Τα Άγια είναι για τους αγίους.[36]

Και γίνεται η ύψωση, ο μελισμός και η ένωση των Τιμίων Δώρων.

Λαός Ένας είναι ο Άγιος, ένας είναι ο Κύριος, ο Ιησούς Χριστός, για να δοξάζεται ο Θεός Πατέρας. Αμήν.

Και ψάλλεται το Κοινωνικό·

Δοξολογείτε τον Κύριο από τους ουρανούς. Αλληλούϊα.

στού στο Σταυρό. Με τους λόγους αυτούς τονίζει ότι η Θεία Κοινωνία, το Σώμα και το Αίμα του Χριστού, είναι τα Άγια και είναι για τους αγίους. Για εκείνους που βαδίζουν στην αγιότητα. Άγιοι είναι οι τέλειοι στην αρετή, αλλά και αυτοί που αγωνίζονται να αγιαστούν. Και αυτοί αγιάζονται με τη συμμετοχή τους στα μυστήρια. Άρα άγιοι καλούνται οι πιστοί εξαιτίας του Αγίου, του Χριστού, του οποίου κοινωνούν το Άγιο Σώμα και το Τίμιο Αίμα. Γίνεται λοιπόν κατανοητό πως η Θεία Κοινωνία είναι για τους βαπτισμένους Χριστιανούς και όχι για τους αβάπτιστους.

Διάκονος 'Αναγινώσκει τάς εὐχάς τῆς Θείας Μεταλήψεως. (Παρατίθενται τρεῖς ἐξ αὐτῶν).

Πιστεύω, Κύριε, καί ὁμολογῶ, ὅτι σύ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθών εἰς τόν κόσμον ἁμαρτωλούς σῶσαι, ὧν πρῶτος εἰμί ἐγώ. Ἔτι πιστεύω, ὅτι τοῦτο αὐτό ἐστι τό ἄχραντον Σῶμά σου καί τοῦτο αὐτό ἐστι τό τίμιον Αἷμά σου. Δέομαι οὖν σου· ἐλέησόν με καί συγχώρησόν μοι τά παραπτώματά μου, τά ἑκούσια καί τά ἀκούσια, τά ἐν λόγῳ, τά ἐν ἔργῳ, τά ἐν γνώσει καί ἀγνοίᾳ· καί ἀξίωσόν με ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ἀχράντων σου Μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί εἰς ζωήν αἰώνιον. Ἀμήν.

Ἰδού, βαδίζω πρός Θείαν Κοινωνίαν· πλαστουργέ, μή φλέξῃς με τῇ μετουσίᾳ· πῦρ γάρ ὑπάρχεις τούς ἀναξίους φλέγον· ἀλλ' οὖν κάθαρον ἐκ πάσης με κηλῖδος.

Τοῦ Δείπνου σου τοῦ Μυστικοῦ, σήμερον, Υἱέ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μή γάρ τοῖς ἐχθροῖς σου τό Μυστήριον εἴπω· οὐ φίλημά σοι δώσω, καθάπερ ὁ Ἰούδας· ἀλλ' ὡς ὁ ληστής ὁμολογῶ σοι· Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Μετά τάς εὐχάς ὁ ἱερεύς ζητᾶ συγχώρησιν ἀπό τούς συλλειτουργούς του καί τόν λαόν καί κοινωνεῖ τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Διάκονος Διαβάζει τις ευχές της Θείας Μετάληψης (Παραθέτουμε τρεις από αυτές).

Πιστεύω, Κύριε, και ομολογώ ότι εσύ είσαι αληθινά ο Χριστός, ο Υιός του ζωντανού Θεού, που ήλθες στον κόσμο να σώσεις τους αμαρτωλούς μεταξύ των οποίων πρώτος είμαι εγώ. Ακόμα πιστεύω ότι αυτό είναι το ίδιο το άχραντο Σώμα σου και αυτό είναι το ίδιο το τίμιο Αίμα σου. Σε παρακαλώ λοιπόν ελέησέ με και συγχώρεσέ μου τα παραπτώματά μου τα θεληματικά και αθέλητα, όσα έκαμα με λόγια και έργα, συνειδητά ή ασυνείδητα και αξίωσέ με χωρίς κατάκριση να μετάσχω στα άχραντά σου μυστήρια, για να συγχωρεθούν οι αμαρτίες μου και να ζήσω ζωή αιώνια. Αμήν.

Να, βαδίζω προς τη Θεία Κοινωνία· δημιουργέ, μη με κάψεις την ώρα που θα ενωθώ μαζί σου, γιατί είσαι φωτιά που καίει τους ανάξιους· αλλά καθάρισέ με λοιπόν από κάθε αμαρτία.

Στο Μυστικό σου Δείπνο σήμερα, Υιέ του Θεού, πάρε με μέτοχο, γιατί δε θα φανερώσω το Μυστήριο στους εχθρούς σου· ούτε θα σου δώσω προδοτικό φίλημα, όπως ο Ιούδας· αλλά όπως ο ληστής σε σένα ομολογώ· θυμήσου με, Κύριε, στη Βασιλεία σου.

Μετά από τις ευχές ο ιερέας ζητά συγχώρεση από τους συλλειτουργούς του και το λαό και κοινωνεί των αχράντων μυστηρίων.

Διάκονος Μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε.[37]

Μυστικός Δείπνος.
"Μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε".

---

37. «Μετά φόβου Θεοῦ...»
Είναι η πρόσκληση που απευθύνει ο ιερέας προς όλους μας για να προσέλθουμε να πάρουμε τη Θεία Κοινωνία. Όλα όσα έγιναν μέχρι τώρα στη Θεία Λειτουργία έγιναν γι᾽ αυτή τη στιγμή. Γιατί με τη Θεία Κοινωνία είναι που θα γίνουμε «σύσσωμοι καί σύναιμοι» Χριστού, ένα με τον ίδιο το Χριστό.
Η προσέλευσή μας στη Θεία Ευχαριστία είναι μετοχή στο πάθος και την Ανάσταση του Κυρίου και ταυτόχρονα πρόγευση της Βασιλείας Του.
Ο φόβος του Θεού, η πίστη και η αγάπη συνιστούν τον τρόπο με τον οποίο προσερχόμαστε να κοινωνήσουμε. Μας υποδεικνύουν την ψυχική και σωματική μας στάση και διάθεση απέναντι στο Χριστό.

Διάκονος Με φόβο Θεού, πίστη και αγάπη ελάτε να κοινωνήσετε.[37]

"Τοῦ Δείπνου σου τοῦ Μυστικοῦ, σήμερον, Υἱέ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε".

Με φόβο. Η συναίσθηση της μικρότητας και ταπεινότητάς μας απέναντι στο Θεό μάς δημιουργεί το αίσθημα του φόβου ή καλύτερα του δέους. Άρα πρέπει να προχωρούμε προς το μυστήριο με ευλάβεια, τάξη και ησυχία.

Με πίστη. Πίστη ότι παίρνουμε πραγματικά το Σώμα και το Αίμα του Χριστού. Πίστη ότι τροφή μας τώρα γίνεται ο ίδιος ο Θεός. Πίστη ότι με το μυστήριο ο Χριστός γίνεται ένα με μας και εμείς ένα με Εκείνον.

Με αγάπη. Το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας είναι το μυστήριο της αγάπης του Θεού. Έτσι και η αγάπη η δική μας για το Θεό πρέπει να είναι το μοναδικό κίνητρο που μας φέρνει προς Αυτόν. Απαραίτητη προϋπόθεση όμως για να προσέλθουμε στο μυστήριο είναι και η αγάπη μας προς τον κάθε συνάνθρωπό μας.

Γίνεται ἡ μετάληψις τῶν πιστῶν.

Ἱερεύς Σῶσον, ὁ Θεός, τόν λαόν σου καί εὐλόγησον τήν κληρονομίαν σου.

Λαός Εἴδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον, εὕρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γάρ ἡμᾶς ἔσωσεν.

Ἱερεύς Πρό τῆς Ἁγίας Τραπέζης ὑψῶν τό Ἅγιον Ποτήριον λέγει χαμηλοφώνως·

Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν,

Στραφείς πρός τόν λαόν λέει ἐκφώνως

Πάντοτε· νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.[38]

Καί μεταφέρει καί ἀποθέτει καί πάλιν ἐπί τῆς Ἁγίας Προθέσεως τό Ἅγιον Ποτήριον.

Λαός Ἀμήν.

Εὐχαριστία

Διάκονος Ὀρθοί. Μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καί ζωοποιῶν, φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων, ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καί διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Λαός Κύριε, ἐλέησον.

---

38. **«Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν. Πάντοτε· νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.»**
Μετά τη Θεία Κοινωνία των πιστών, ο ιερέας παίρνει τα Τίμια Δώρα από την Αγία Τράπεζα και υψώνοντάς τα, στρέφεται προς το λαό λέγοντας το «πάντοτε· νῦν καί ἀεί...» και τα μεταφέρει στην Αγία Πρόθεση.

Γίνεται η μετάληψη των πιστών.

Ιερέας Σώσε, Θεέ, το λαό σου και ευλόγησε τους κληρονόμους της Βασιλείας σου.

Λαός Είδαμε το φως το αληθινό, πήραμε το επουράνιο Άγιο Πνεύμα, βρήκαμε αληθινή πίστη, λατρεύοντας την αδιαίρετη Τριάδα, γιατί αυτή μας έσωσε.

Ιερέας Ευρισκόμενος μπροστά στην Αγία Τράπεζα και υψώνοντας το Άγιο Ποτήριο λέγει χαμηλόφωνα·

Ας είναι δοξασμένος ο Θεός μας.

Γυρνώντας προς το λαό λέει δυνατά·

Τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.[38]

Και μεταφέρει και ξανατοποθετεί το Άγιο Ποτήριο στην Αγία Πρόθεση.

Λαός Αμήν.

Ευχαριστία

Διάκονος 'Ορθιοι. Αφού μεταλάβαμε τα θεία, άγια, άχραντα, αθάνατα, επουράνια και ζωοποιά, φρικτά Μυστήρια του Χριστού, ας ευχαριστήσουμε επάξια τον Κύριο.

Βοήθησε, σώσε, ελέησε και προστάτεψέ μας, Θεέ μας, με τη χάρη σου.

Λαός Κύριε, ελέησον.

Σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας μας τη στιγμή αυτή ζούμε την Ανάληψη του Κυρίου. Αφού ζήσουμε όλα τα σωτήρια γεγονότα της ζωής του Κυρίου, από τη Γέννηση μέχρι την Ανάληψη, η Θεία Λειτουργία φτάνει στο τέλος της.
Η πορεία μας για την ένωσή μας με το Χριστό ήδη ολοκληρώθηκε.

Διάκονος Τήν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικήν καί ἀναμάρτητον αἰτησάμενοι, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν, Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

Λαός Σοί, Κύριε.

Ἱερεύς *Χαμηλοφώνως*:

Εὐχαριστοῦμέν σοι, Δέσποτα φιλάνθρωπε, εὐεργέτα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι καί τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ κατηξίωσας ἡμᾶς τῶν ἐπουρανίων σου καί ἀθανάτων Μυστηρίων. Ὀρθοτόμησον ἡμῶν τήν ὁδόν, στήριξον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ σου τούς πάντας, φρούρησον ἡμῶν τήν ζωήν, ἀσφάλισαι ἡμῶν τά διαβήματα, εὐχαῖς καί ἱκεσίαις τῆς ἐνδόξου, Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας καί πάντων τῶν ἁγίων σου.

Ἐκφώνως:

Ὅτι σύ εἶ ὁ ἁγιασμός ἡμῶν καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.

Ἀπόλυσις

Ἱερεύς Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν.[39]

---

39. «Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν».
Η Θεία Λειτουργία είναι μια πορεία με τελικό σκοπό τη συνάντηση και την ένωση του ανθρώπου με το Θεό. Τη συνάντηση που προσφέρει στον άνθρωπο την «ἄνωθεν εἰρήνη», που είναι η σωτηρία της ψυχής του. Αυτή την ειρήνη του Θεού ζη-

Διάκονος: Αφού ζητήσαμε όλη η μέρα να είναι τέλεια, άγια, ειρηνική και αναμάρτητη, ας εμπιστευτούμε τον εαυτό μας και ο ένας τον άλλο και όλη μας τη ζωή στο Χριστό και Θεό μας.

Λαός: Σε σένα, Κύριε.

Ιερέας: Χαμηλόφωνα·

Σε ευχαριστούμε, φιλάνθρωπε Δέσποτα, ευεργέτη των ψυχών μας, γιατί και κατά τη σημερινή μέρα μάς έκανες άξιους για τα επουράνια και αθάνατα Μυστήριά σου. Δώσε τη σωστή κατεύθυνση στην πορεία μας, στερέωσέ μας όλους μέσα στο σεβασμό και την αγάπη σου, φρούρησε τη ζωή μας, διαφύλαξε τις ενέργειές μας με τις ευχές και τις παρακλήσεις της ένδοξης Θεοτόκου και αειπάρθενης Μαρίας και όλων των αγίων σου.

Με δυνατή φωνή·

Γιατί εσύ είσαι ο αγιασμός μας και σε σένα απευθύνουμε τη δοξολογία, στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.

Λαός: Αμήν.

Απόλυση

Ιερέας: Με ειρήνη ας αποχωρήσουμε.[39]

τήσαμε από την αρχή της Λειτουργίας. Και τώρα, στο τέλος της πορείας αυτής, αφού κοινωνήσαμε το Χριστό και έχουμε έτσι μέσα μας την ειρήνη Του, καλούμαστε να αναχωρήσουμε με ειρήνη και να μεταφέρουμε το Χριστό στην καθημερινή μας ζωή.

Διάκονος Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Λαός Κύριε, ἐλέησον (τρίς).

Ἱερεύς Τήν ὀπισθάμβωνον εὐχήν·[40]

Ὁ εὐλογῶν τούς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε, καί ἁγιάζων τούς ἐπί σοί πεποιθότας, σῶσον τόν λαόν σου καί εὐλόγησον τήν κληρονομίαν σου. Τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας σου φύλαξον· ἁγίασον τούς ἀγαπῶντας τήν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· σύ αὐτούς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει καί μή ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τούς ἐλπίζοντας ἐπί σέ. Εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς Ἐκ-

"Ὁ εὐλογῶν τούς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε..."

40. Οπισθάμβωνος ευχή.
Η ευχή «ὁ εὐλογῶν τούς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε» ονομάζεται οπισθάμβωνος, γιατί διαβαζόταν πίσω από τον άμβωνα που

Διάκονος Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Λαός Κύριε, ελέησον (τρεις φορές).

Την οπισθάμβωνο ευχή·[40]

Ιερέας Κύριε, εσύ που ευλογείς αυτούς που σε δοξάζουν και αγιάζεις εκείνους που έχουν την εμπιστοσύνη τους σε σένα, σώσε το λαό σου και ευλόγησε τους κληρονόμους της Βασιλείας σου. Τα μέλη της Εκκλησίας σου φύλαξε, αγίασε εκείνους που αγαπούν την ευπρέπεια του ναού σου· εσύ με τη θεϊκή σου δύναμη ανταπόδωσέ τους τη δόξα και μην εγκαταλείψεις εμάς που ελπίζουμε σε σένα. Χάρισε ειρήνη στον κόσμο σου, στις

"...καί εὐλόγησον τήν κληρονομίαν σου".

παλιά ήταν στο μέσο του ναού. Αποτελεί μια ανακεφαλαίωση όλων των αιτημάτων της Θείας Λειτουργίας.

κλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς ἄρχουσιν ἡμῶν, τῷ στρατῷ καί παντί τῷ λαῷ σου· ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθή καί πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ Πατρός τῶν φώτων· καί σοί τήν δόξαν καί εὐχαριστίαν καί προσκύνησιν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Λαός Ἀμήν.
Εἴη τό ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπό τοῦ νῦν καί ἕως τοῦ αἰῶνος **(τρίς)**.

Διάκονος Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Λαός Κύριε, ἐλέησον.
Ἱερεύς Εὐλογία Κυρίου καί ἔλεος αὐτοῦ ἔλθοι εφ ὑμᾶς, τῇ αὐτοῦ θείᾳ χάριτι καί φιλανθρωπίᾳ, πάντοτε· νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.[41]
Λαός Ἀμήν.
Ἱερεύς Δόξα σοι, ὁ Θεός, ἡ ἐλπίς ἡμῶν, δόξα σοι.

Λαός Δόξα Πατρί καί Υἱῷ καί Ἁγίῳ Πνεύματι καί νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
Κύριε ἐλέησον **(τρίς)**.
Πάτερ ἅγιε εὐλόγησον.

---

41. «Εὐλογία Κυρίου καί ἔλεος...»
Είναι η τελευταία ευλογία του ιερέα, με την οποία εύχεται να μας ελεήσει ο Θεός, ώστε να σωθούμε. Γιατί πράγματι μόνο η φιλανθρωπία του Θεού μπορεί να μας σώσει, αφού ως αμαρ-

	Εκκλησίες σου, στους ιερείς, στους άρχοντές μας, στο στρατό και σε όλο το λαό σου, γιατί κάθε καλό που χορηγείται και κάθε τέλειο χάρισμα προέρχεται από ψηλά και κατεβαίνει από εσένα τον Πατέρα των φώτων, και σε σένα απευθύνουμε τη δοξολογία και την ευχαριστία και τη λατρεία, στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.
Λαός	Αμήν.
	Ας είναι δοξασμένο το όνομα του Κυρίου από τώρα και στους ατέλειωτους αιώνες (τρεις φορές).
Διάκονος	Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.
Λαός	Κύριε, ελέησον.
Ιερέας	Η ευλογία του Κυρίου και το έλεός του μακάρι να έλθει σε σας με τη θεία χάρη και φιλανθρωπία του, τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες.[41]
Λαός	Αμήν.
Ιερέας	Δόξα σε σένα, Θεέ, που είσαι η ελπίδα μας, δόξα σε σένα.
Λαός	Δόξα στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα και τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες. Αμήν. Κύριε ελέησον(τρεις φορές). Πατέρα άγιε δώσε την ευλογία σου.

τωλοί άνθρωποι τίποτε δικό μας δεν έχουμε να παρουσιάσουμε άξιο σωτηρίας. Γι' αυτό και πάλιν θα καλέσουμε πρεσβευτές τους αγίους και ιδιαίτερα την Παναγία, δια μέσου της οποίας ήρθε κοντά μας Αυτός που προσφέρει το μέγα έλεος.

Ἱερεύς

Ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν Χριστός ὁ ἀληθινός Θεός ἡμῶν, ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου καί παναμώμου ἁγίας αὐτοῦ Μητρός· δυνάμει τοῦ τιμίου καί ζωοποιοῦ σταυροῦ· προστασίαις τῶν τιμίων ἐπουρανίων Δυνάμεων ἀσωμάτων· ἱκεσίαις τοῦ τιμίου, ἐνδόξου, προφήτου, Προδρόμου καί βαπτιστοῦ Ἰωάννου· τῶν ἁγίων ἐνδόξων καί πανευφήμων ἀποστόλων· τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου Βαρνάβα, ἱδρυτοῦ καί προστάτου τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου· τῶν ἁγίων ἐνδόξων καί καλλινίκων Μαρτύρων· τῶν ὁσίων καί θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν· τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου· (τοῦ ἁγίου τοῦ ναοῦ) τῶν ἁγίων καί δικαίων θεοπατόρων Ἰωακείμ καί Ἄννης, (τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας), οὗ καί τήν μνήμην ἐπιτελοῦμεν καί πάντων τῶν ἁγίων, ἐλεῆσαι καί σῶσαι ἡμᾶς, ὡς ἀγαθός καί φιλάνθρωπος καί ἐλεήμων Θεός.

Λαός

Στερεώσαι Κύριος ὁ Θεός τήν ἁγίαν καί ἀμώμητον πίστιν τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων χριστιανῶν, σύν τῇ ἁγίᾳ καί ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ εἰς αἰῶνας αἰώνων.

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν μακαρίων καί ἀοιδίμων κτιτόρων τῆς ἁγίας καί ἱερᾶς Ἐκκλησίας ταύτης καί πάντων τῶν Ὀρθοδόξων.

Ιερέας Ο Χριστός, ο αληθινός Θεός μας, που αναστήθηκε από τους νεκρούς, με τις πρεσβείες της πάναγνης και πανάμωμης αγίας μητέρας Του, με τη δύναμη του τιμίου και ζωοποιού Σταυρού, με τις προστασίες των τιμίων επουρανίων ασωμάτων δυνάμεων, με τις παρακλήσεις του τιμίου, ενδόξου, προφήτη, πρόδρομου και βαπτιστή Ιωάννη, των αγίων, ενδόξων και αξίων κάθε τιμής Αποστόλων, του αγίου ενδόξου Αποστόλου Βαρνάβα, ιδρυτή και προστάτη της αγιωτάτης Εκκλησίας της Κύπρου, των αγίων, ενδόξων και καλλινίκων Μαρτύρων, των οσίων και θεοφόρων πατέρων μας, του ανάμεσα στους αγίους πατέρα μας Ιωάννη του Χρυσοστόμου, αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως· (του αγίου του ναού)· των αγίων και δικαίων θεοπατόρων Ιωακείμ και Άννας, (του αγίου της ημέρας), του οποίου γιορτάζουμε τη μνήμη, και όλων των αγίων, ευχόμαστε να μας ελεήσει και να μας σώσει, ως αγαθός και φιλάνθρωπος και ελεήμονας Θεος.

Λαος Ευχόμαστε να στερεώσει ο Κύριος ο Θεος την αγία και αμώμητη πίστη των ευσεβών και Ορθοδόξων Χριστιανών μαζί με την αγια και ιερή αυτή Εκκλησία στους ατέλειωτους αιώνες.

Ευχόμαστε να είναι αιωνία η μνήμη των μακάριων και αξέχαστων κτιτόρων της αγίας και ιερής αυτής Εκκλησίας και όλων των Ορθοδόξων.

Ἱερεύς Ἡ Ἁγία Τριάς διαφυλάξοι πάντας ὑμᾶς.

Λαός Τόν εὐλογοῦντα καί ἁγιάζοντα ἡμᾶς, Κύριε, φύλαττε εἰς πολλά ἔτη.

Ἱερεύς Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός, ἐλέησον καί σῶσον ἡμᾶς.

Λαός Ἀμήν.[42]

"Ἡ Ἁγία Τριάς διαφυλάξοι πάντας ὑμᾶς".

---

42. Αντίδωρο.
Στο τέλος της Λειτουργίας ο λειτουργός ιερέας διανέμει το αντίδωρο. Αυτό είναι άρτος που ευλογήθηκε στην ακολουθία της Προσκομιδής, γιατί προσφέρθηκε στο Θεό. Προσφέρεται και σ' αυτούς που δεν αξιώθηκαν να κοινωνήσουν των φρικτών Μυστηρίων, ως μια απλή ευλογία, αντί του

Ιερέας	Η Αγία Τριάδα ευχόμαστε να προστατέψει όλους εσάς.
Λαός	Αυτόν που μας ευλογεί και μας αγιάζει, προστάτευέ τον, Κύριε, για πολλά χρόνια.
Ιερέας	Με τις ευχές των αγίων πατέρων μας, Κύριε Ιησού Χριστέ, και Θεέ μας, ελέησε και σώσε μας.
Λαός	Αμήν.[42]

"Εὐλογία Κυρίου καί ἔλεος αὐτοῦ ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς".

μοναδικού Δώρου, του Σώματος και Αίματος του Χριστού. Ο ιερέας προσφέρει στους πιστούς το αντίδωρο και εκείνοι το δέχονται με ευλάβεια και φιλούν το χέρι του, γιατί αυτό το χέρι μεταδίδει τον αγιασμό σε όσους το αγγίζουν, αφού λίγο πριν άγγιξε το Σώμα του Χριστού.

"Μετέχομεν γάρ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καί ἡμεῖς ἐκεῖνο γινόμεθα".
(Άγιος Νικόλαος Καβάσιλας)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ Ανδρέα (Πρεσβ.), *Η Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου*, Λάρνακα 1994.

ΑΕΡΑΚΗ Δανιήλ, *Πότε και πως να κοινωνής*, Αθήναι 1986[5].

ΒΑΡΝΑΒΑ, Χωρεπισκόπου Σαλαμίνος, *Έχομεν θυσιαστήριον*, Λευκωσία 1990.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Αρχιμ.), *Εισοδικόν*, Άγιον Όρος 1987[4].

BLOOM Antony, *Ζωντανή προσευχή*, Αθήνα 1978.

ΓΕΡΜΑΝΟΥ Κωνσταντινουπόλεως, *Ιστορία εκκλησιαστική και μυστική θεωρία*, PG98, 384-453.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ (Αρχιμ.) Καθηγουμένου Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου, *Ο άνθρωπος ον λειτουργικόν*, περ. "Ο Όσιος Γρηγόριος", 4 (1979).

ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ Αναστασίου (Αρχιμ.), *Αδιαφορία για την Ιεραποστολή σημαίνει άρνηση της Ορθοδοξίας*, Αθήναι 1972.

ΓΙΕΒΤΙΤΣ Αθανασίου (Ιερομ.), *Χριστός αρχή και τέλος*, Αθήναι 1983.

ΓΚΟΓΚΟΛ Νικολάι, *Η Θεία Λειτουργία*, Αθήναι 1962.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (Ιερομ.), Εκκλησιασμός, Αθήνα 1992[2].
——, *Η λειτουργία της Ευχαριστίας του Θεού*, Αθήναι 1971.
——, *Η Θεία Λειτουργία*, Άγιον Όρος, Αθήνα 1993[3].

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Δημητρίου, *Μέγα Λεξικόν όλης της ελληνικής γλώσσης*, Αθήναι.

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ Γεωργίου (Αρχιμ.), *Από τον λειτουργικόν μας πλούτον*, Αθήναι 1980.

——, *Η θεία Ευχαριστία*, Αθήναι 1975.

ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ Παύλου, *Η Ορθοδοξία*, Θεσσαλονίκη 1972.

——, *Το Άγιο Πνεύμα στην Ορθόδοξη Παράδοση*, Θεσσαλονίκη 1973.

——, *Η προσευχή της Ανατολικής Εκκλησίας*, Αθήναι 1980.

——, *Η πάλη με το Θεό*, Θεσσαλονίκη 1975.

ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ιωάννου, Μητροπολίτου Περγάμου, *Η κτίση ως ευχαριστια*, Αθήνα 1992.

Η Θεία Λειτουργία, έκδοση Ζωής.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ανδρέα, *Η Ουσία της Ορθοδοξίας*, Αθήναι.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Επισκόπου Ανδίδων, *Προθεωρία κεφαλαιώδης περί τῶν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ γινομένων συμβόλων καί μυστηρίων*, PG140, 417-468.

Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, Αθήναι.

Ιερατικόν, έκδοση Αποστολικής Διακονίας 1977.

Ιερατικόν (Μικρόν), έκδοση Αποστολικής Διακονίας 1991[5].

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ Κωνσταντίνου, *Ο Χριστιανικός ναός και τα τελούμενα εν αυτώ*, Αθήναι 1969[3].

ΚΑΣΠΑΡΗ Στέφανου, *Συλλειτουργοί των αγγέλων*, Λευκωσία 1990[5].

ΚΟΓΚΟΥΛΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ΣΚΑΛΤΣΗ, *Η Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου*, Θεσσαλονίκη 1989.

ΜΑΞΙΜΟΥ Ομολογητού, *Μυσταγωγία*, PG91, 657-717.

ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ Γεωργίου, *Χριστιανική Ηθική*, Θεσσαλονίκη 1981.

ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ηλία (Αρχιμ.), ΣΜΕΜΑΝ Αλεξάνδρου, ΚΛΕΜΕΝΤ Ολιβιέ, *Η Λειτουργία μας*. Έκδοση Ζωής, Αθήναι 1963.

ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ηλία (Αρχιμ.), *Φαρμακο Αθανασίας*, Αθήναι 1958.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Καβάσιλα, *Εις τήν θείαν λειτουργίαν*, ή *Ερμηνεία τής θείας λειτουργίας*, PG150, 368-492.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ Ειρήνη, *Η Θεία Λειτουργία για τα παιδια*, Αθήναι 1984[3].

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Δ, *Ερμηνεία εις την Θείαν Λειτουργίαν*, Αθηναι 1979[7].

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Κ. Μιχαήλ, *Λειτουργική - τα τελούμενα εντός του ναού*, Αθήνα 1992.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ Γερβασίου (Αρχιμ.), *Ερμηνευτική επιστασία της Θείας Λειτουργίας*, Πάτραι 1958.

ΣΜΕΜΑΝ Αλεξάνδρου, *Για να ζήσει ο κόσμος*, Αθήνα 1970.
——, *Μεγάλη Σαρακοστή, πορεια προς το Πάσχα*, Αθήναι 1984[2].
——, *Ευχαριστία*, Αθήνα 1987.

ΣΥΜΕΩΝ Θεσσαλονίκης, *Περί τε τοῦ θείου ναοῦ καί τῶν ἐν αὐτῷ ἱερέων τε περί καί διακόνων... καί περί τῆς θείας μυσταγωγίας*, PG155, 697-749.

——, *Διάλογος ἐν Χριστῷ κατά πασῶν τῶν αἱρέσεων... τῶν τελετῶν καί μυστηρίων πάντων τῆς Ἐκκλησίας*, PG155, 33-696.

ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ Σαχάρωφ (Αρχιμ.), *Η ζωή του ζωή μου*, Θεσσαλονίκη 1983.

——, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*, Έσσεξ Αγγλίας 1992.

——, *Περί προσευχής*, Έσσεξ Αγγλίας 1993.

ΤΡΕΜΠΕΛΑ Παναγιώτη, *Αι τρεις Λειτουργίαι κατά τους εν Αθήναις κώδικας*, Αθήναι 1982[2].

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ Ιωάννη, *Λογική λατρεία*, έκδοση Αποστολικής Διακονίας, Αθήναι 1984[2].

——, *Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας* Α(1-150), Θεσσαλονίκη 1991[4].

——, *Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας* Β(151-300), Θεσσαλονίκη 1994[4].

——, *Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας* Γ(301-400), Θεσσαλονίκη 1991[2].

——, *Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας* Δ(401-500), Θεσσαλονίκη 1994.

——, *Λειτουργικά Θέματα Δ΄*, Θεσσαλονίκη 1979.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Μιχαήλ, *Η Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσόστομου*, Λευκωσία 1994.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ Χαραλάμπους (Πρωτ/ρου), *Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας του εν αγίοις πατρός ημών Ιωάννου αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως του Χρυσοστόμου*, Αθήνα 1973.

ΑΓΙΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ